

7
|
8

2007

ročník 59

40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

- 194 _____ **Knihovny v 21. století – nové možnosti, výzvy a hrozby**
– 2/ Tomáš Gec
- 199 _____ **NA NÁVŠTĚVĚ**
Vzácné setkání s Jaroslavou Kolářovou/
Jana Čermáková, Olga Vašková
- 201 _____ **MARKETING V KNIHOVNÁCH**
...a kreativní reklama/ Radka Johnová
- 203 _____ **Projekt DigitalPreservationEurope/** Anna Nerglová, Jan Hutař
- 208 _____ **ZE ZAHRANIČÍ**
V jordánské knihovně/ Aleš Brožek
- 209 _____ **K novým trendům v oblasti on-line služeb knihoven/** Petr Novák
- 214 _____ **KRONIKA**
Zdeněk Václav Tobolka/ Václav Kříček
- 220 _____ **Opus oratorium maximum. Graduál z Louky/** Hana Študentová
- 222 _____ **Motivace zaměstnanců na informačním pracovišti/v knihovně**
– 2/ Tereza Šedivcová
- 224 _____ **Literatura pro děti a mládež za rok 2006.**
Původní tvorba, překlady, ocenění/ Jana Čeňková
- 227 _____ **Vybrané překlady z norské literatury za poslední desetiletí**
– 1/ Ondřej Vimr
- 229 _____ **RECENZE**
- 233 _____ **Z KNIHOVEN...**
- 237 _____ **SYLVA ŠIMSOVÁ ODPOVÍDÁ Z ANGLIE**
- 238 _____ **ZE SVĚTA**
- 239 _____ **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY**
KNIHOVNICKÉ LITERATURY NK ČR
- 240 _____ **KNIHOVNY V TISKU**
- _____ **ZÁKLADNÍ KAMENY NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**
ANEB NÁROD SOBĚ II – 8/ Jaroslav Císař

NA OBÁLCE v letošním roce představujeme čtenáře pokaždé jinak

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Jana Markusová
Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Bínová (předsedkyně),
Ing. Aleš Brožek, Ing. Jan Kaňka,
PhDr. Šárka Kašpárková, PhDr. Ladislav Kurka,
PhDr. Jan Meier, Ing. Jiří Míka, Mgr. Petra Míturová,
Mgr. Alena Otrubová, Mgr. Jan Pěta,
PaedDr. Vladislav Raška, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Vladimíra Švorcová, PhDr. Eva Žáková

Tisk: Serifa, Jínonická 80, 158 00 Praha 5

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá firma
ALL PRODUCTION, P.O. BOX 732, 111 21 Praha 1.
Call centrum:

tel.: 234 092 851, fax: 234 092 813

e-mail: predplatne@predplatne.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu

PNS a.s. – drobný prodej.

Podávání novinových zásilek povoleno

Ředitelstvím poštovní přepravy Praha

čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno

Českou poštou, s.p. OZSeČ Ústí nad Labem,
dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko: L.K. PERMANENT, s.r.o.,

P.O. BOX 4, 834 14 Bratislava 34,

tel.: 004217/444 537 11, fax: 004217/443 733 11

Cena jednoho čísla 60 Sk, roční předplatné 660 Sk,

cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 440 Kč

Časopis vychází s podporou dotace

z programu MK ČR Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit

publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 13. 7. 2007

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

Libraries in the 21st century – new opportunities, challenges and threats
– 2 (Tomáš Gec) /194

Visiting the Čelákovice Town Library (Jana Čermáková, Olga Vašková) /199

Marketing in libraries... and creative advertising (Radka Johnová) /201

DigitalPreservationEurope Project (Anna Nerglová, Jan Hutař) /203

Presenting the Institute for Information Studies and Librarianship
(Petra Myšková and Věra Pilecká) /207

New trends in online library services (Petr Novák) /209

Conference on school library issues /212

Chronicle: Zdeněk Václav Tobolka – founder of modern

Czech and Slovak librarianship (Václav Kříček) /214

Employee incentives at the information centre/library – 2
(Tereza Šedivcová) /222

Literature for children and young adults – 2006.

Original work, translations and awards (Jana Čeňková) /224

Selected translations from Norwegian literature over the past decade
– 1 (Ondřej Vimr) /227

Reviews: Information science in terms of its own disciplines
and those closest to it: a view of a world-famous celebrity

of hispanic origin (Rudolf Vlasák) /229

From the libraries

Regular features

AUS DEM INHALT

Bibliotheken im 21. Jahrhundert – neue Möglichkeiten,

Aufrufe und Drohungen – 2 (Tomáš Gec) /194

Zu Besuch in der Stadtbibliothek in Čelákovice

(Jana Čermáková, Olga Vašková) /199

Marketing in den Bibliotheken... und Kreativwerbung (Radka Johnová) /201

Projekt DigitalPreservationEurope (Anna Nerglová, Jan Hutař) /203

Das Institut für das Informationsstudium und Büchereiwesen

stellt sich vor (Petra Myšková, Věra Pilecká) /207

Zu neuen Richtungen im Bereich der on-line Dienste von Bibliotheken
(Petr Novák) /209

Konferenz zu den Fragen der Schulbibliotheken /212

Chronik: Zdeněk Václav Tobolka – der Begründer des modernen

tschechischen und slowakischen Bibliothekswesens (Václav Kříček) /214

Motivierung der Angestellten in einem Informationsarbeitsplatz

und in der Bibliothek – 2 (Tereza Šedivcová) /222

Die Literatur für Kinder und Jugendliche des Jahres 2006.

Die ursprüngliche Schaffen, Übersetzungen, Wertung (Jana Čeňková) /224

Gewählte Übersetzungen aus der norwegischen Literatur des letzten

Jahrzehntes – 1 (Ondřej Vimr) /227

Rezension: Informationswissenschaft in Aspekten der benachbarten

und eigenen Fächer: Anblick der weltbekanntesten Persönlichkeit

der hispanischen Herkunft (Rudolf Vlasák) /229

Aus den Bibliotheken

Regelmäßige Spalten

Archiv Čtenáře ve formátu PDF a obsah nejnovějšího čísla
najdete na www.svkkl.cz v rubrice časopis Čtenář.

KNIHOVNY V 21. STOLETÍ

– NOVÉ MOŽNOSTI, VÝZVY A HROZBY

Obecná úvaha o směřování dalšího vývoje

2. část

3. NOVÉ VÝZVY

Éra internetu představuje natolik zásadní změnu nejenom v procesu šíření a získávání informací, ale vůbec ve způsobu lidské komunikace a chování, že s sebou přináší pro knihovny výzvy zcela nové. Ty můžeme podle jejich charakteru rozčlenit zhruba do tří okruhů – knihovna jako jeden z uzlů na Síti, podpora čtenářství a nové role knihovny jako tradičního místa společenského setkávání.

3.1. NOVÉ VÝZVY I

– KNIHOVNA JAKO JEDEN Z UZLŮ NA SÍTI

Představa, že se knihovna stane alternativou, ke které se uchýlí uživatel znavený neorganizovaným chaosem internetu, se nepotvrdila. Nicméně nic nebrání tomu, aby se knihovny staly jedním z plnohodnotných bodů Síte, místem, kam lidé chodí pro relevantní informace a kam chodí pravidelně. K tomu, aby se tak stalo, se kromě již zmíněného využití internetu nabízejí i další možnosti.

Z těch existujících lze začít zprovozněním vzdáleného přístupu k placeným elektronickým informačním zdrojům, což již velké profesionální knihovny začínají standardně nabízet (za všechny jmenujme Městskou knihovnu v Praze). Hledání on-line v cizojazyčných databázích zatím není – s výjimkou akademických knihoven – příliš často využíváno (z důvodu jazykových bariér i stávajícího pojetí středoškolské výuky). Nabídku vzdáleného přístupu je možné doplnit on-line formulářem na zadání rešerše a na webu vystavenou nabídkou školení nabízených přímo v knihovně¹. Toto řešení je modelovou ukázkou ucelené služby na webu doplněné službou přímo v místě.

Se snižováním nákladů na digitalizaci a obecnou dostupností prostředků nezbytných pro zprovoznění digitální knihovny se otevírá možnost, aby se knihovna stala rovněž producentem digitálního obsahu (především digitálních kopií regionálních a historických fondů). Vlastní digitalizační centra budou doménou spíše krajských a velkých veřejných a specializovaných knihoven, nicméně s rozšířením nabídky digitalizace jakožto placené služby je tato možnost dostupná i pro menší profesionální knihovny. Knihovny se však nemusejí omezovat pouze na digitalizaci svých fondů, mohou zpřístupnit veškerý digitální obsah, který v organizaci vytvářejí, a uplatnit tak vlastní intelektuální vklad v prostředí webu (nejlépe s důrazem na spolupracující projekty). Zde jde např. o zpřístupnění lektorských posudků veřejnosti na nové knihy, volné vystavení textů besed pro děti, audio nahrávek besed pořádaných v knihovně, prezentací ze vzdělávacích akcí realizovaných v knihovně atd.

Existence vlastních webových stránek se dnes u jakékoli veřejné knihovny již automaticky předpokládá. Knihovny by na nich měly více využívat možnosti interaktivity, kterou web obecně nabízí. Jde nejenom o postupně se rozšiřující uživatelské průzkumy a možnost zadání služby SDI, ale například i o umožnění uživatelských komentářů ke knihám v OPAC, možnost zadání tipů na nákup knih s garantovanou odpovědí ze strany odpovědného pracovníka knihovny, knihovní chat (jde jak o možnost specializovaných roomů na knihovním webu, tak o využití chatu pro nabídku on-line dotazů na pracovníka studovny u větších knihoven typu např. „Do kdy je knihovna dnes otevřena?“) a další dle potřeby a inspirace knihovny.

3.2. NOVÉ VÝZVY II – PODPORA ČTENÁŘSTVÍ

Ukazuje se, že s masovým nástupem výpočetní techniky a internetu pronikavě klesá zájem o četbu a v důsledku toho i schopnost dětí pracovat s tištěným textem². Tento problém již přesahuje rámec knihoven a dotýká se úrovně jedné ze základních složek všeobecné gramotnosti. Kromě aktivit neziskových organizací směřovaných na rodinu (např. projekt Celé Česko čte dětem – <http://www.celeceskocte-detem.cz/>) je zde nezbytná podpora ze strany státu a současně koordinovaná aktivita škol, knihoven a nakladatelů.

Z konkrétních závěrů dr. V. Richtera [RICH] a výstupů z mezinárodních průzkumů PISA a PIRLS vyplývá, že úroveň čtenářské gramotnosti českých žáků se zhoršuje a v mezinárodním srovnání klesá k podprůměru. Obliba četby jako druhu zábavy patří u českých dětí k nejnižším, knihovna nepatří k nejčastějším místům trávení volného času mladých lidí. Čeští rodiče svým dětem málo čtou, málo jim naslouchají a málo s nimi rozmlouvají, 32 procent rodičů se svými dětmi nenavštěvuje knihovnu ani knihkupectví. České školní knihovny mají málo knih a neprofesionální vedení. Pouze 20 procent českých žáků si půjčuje jednu týdně v knihovně knihy pro zábavu. Čtyřicet sedm procent lidí během měsíce nepřečte ani jednu knihu a jejich počet roste, naopak pouze 14,2 procenta lidí prohlásilo, že vůbec nečte (noviny, časopisy 1,35 procenta, televize 0,8 procent). Četbě je věnováno pouze 6 procent z celkového objemu mediálních aktivit.

Možné postupy jsou uvedeny níže, obecně lze shrnout, že nyní již jde o potřebu řešení nad rámec zavedených aktivit typu besedy pro děti či lekce knihovnicko-bibliografické přípravy. Kromě již zmíněných soutěží pro děti (nejlépe s propagací v médiích) se jeví jako nezbytná realizace národního webového knihovního portálu pro děti, dále pak systematická spolupráce se školami (nejlépe integrací informačních lekcí přímo do výuky). Ze strany krajských knihoven by pak mělo jít o podporu rozvoje školních knihoven formou spolupráce při vytváření pilotních projektů financovaných z EU fondů, zaměřených na vytvoření školních informačních a knihovnických center (zejména pak pomoc při vytváření modulů v oblasti informačního vzdělávání).

Kulturní a současně propagační aktivitou pro nejširší veřejnost, která se z logiky věci nabízí, je pořádání autorských čtení v knihovnách. Z hlediska přitažení a udržení zájmu veřejnosti je potřeba neorganizovat tyto akce nárazově (s předem neodhadnutelným zájmem), nýbrž pravidelně a v ucelených cyklech³.

3.3. NOVÉ VÝZVY III – NOVÉ POJETÍ KNIHOVNY JAKOŽTO TRADIČNÍHO MÍSTA SPOLEČENSKÉHO SETKÁVÁNÍ

Pokud jde o knihovnu jako o fyzické místo, donutí ji změněná situace k hledání nových rolí (převážně společenských), které budou využívat stávající infrastrukturu a budou reagovat na nové společenské potřeby a požadavky. S dostupností množství informačních zdrojů na internetu o to více posílí role knihovny jako místa sociální komunikace a místa otevřeného všem bez rozdílu (přístup ke všem zdrojům bez omezení včetně drahých licencovaných, veřejný přístup k širokopásmovému internetu ad.) a jako vhodného místa pro práci s menšinami (jak jazykovými – místo integrace cizinců, tak zdravotně postiženými – jejich zapojení do společnosti). Tyto role byly již mnohokrát zmiňovány a s ohledem na zkušenosti ze zahraničí (Holandsko, Velká Británie) je již možné říci, že cesta tudy vede.

Stejně tak je živě diskutován rozvoj aktivit, které nejsou primárně zaměřeny na čtenáře a uživatele knihovny, ale oslovují celou komunitu⁴ či její část s cílem pevného začlenění knihovny do života obce [JEŽ]. Zde lze zmínit rozvoj aktivit celoživotního zájmového vzdělávání, spolupráci s neziskovým sektorem, nabídnutí prostor knihovny a jejího vzdělávacího centra v nevyužitých časech pro potřeby místní komunity, pokrytí dalších potřeb obce s cílem nesuplovat jiné organizace, ale efektivně spolupracovat na bázi knihovna poskytuje prostory a nezbytnou administrativní podporu a partner vykonává prospěšnou činnost dle svého zaměření.

Výše uvedené příklady potvrzují, že knihovny mohou v období prudkých sociálních změn dnešní doby přispívat k soudržnosti lidského společenství. Knihovna je tak stále častěji chápána jako ústřední bod místní sítě statutárních i dobrovolných organizací [EDW, s. 133–34]. Předpokladem úspěšného plnění

sociálních funkcí je ovšem existence dostatečných a dobře vybavených prostor, a to včetně pro vzdělávání. Jelikož se prostorové potřeby prolínají všemi předcházejícími kapitolami a v podstatě představují jeden z hlavních požadavků na knihovny v éře internetu, věnuji se možnostem a trendům prostorového řešení v samostatné kapitole.

4. MOŽNOSTI A ZPŮSOBY ŘEŠENÍ PROSTOROVÝCH POŽADAVKŮ

Pokud se zaměříme na novostavby a rekonstrukce knihoven, pod vlivem výše uvedených trendů (především informačních technologií), lze vysledovat změnu v uspořádání prostoru – „knihovna se stává prakticky jedinou obrovskou čítárnou – tržištěm elektronicky předávaných vědomostí“ [EDW, s. 8]. Pro architektury z toho vychází úkol, vyrovnat se s požadavkem ztvárnění kulturního poslání knihovny na jedné straně, a požadavkem na okamžitý přístup k elektronickým dokumentům na straně druhé. Možným řešením může být „nalezení rovnováhy mezi jednotným monumentálním prostorem a funkčně rozrůzněnou skupinou menších prostor“ [EDW, s. 14]. Fakticky intelektuální rozměr knihovny a místo pro reflexi navozuje velký vstupní prostor (či kruhový sál nebo zahrada), ze kterého jsou dostupné provozní části. V důsledku nástupu IT dochází po roce 1990 k zásadní změně typologie budov knihoven. Většina nyní realizovaných knihoven má mělký půdorys, bohaté člení prostory, využívá přirozené osvětlení a nábytek a knižní regály jsou použity pro zónování podle charakteru využití [EDW, s. 1–14, s. 218–19].

Aby knihovna nabízela dostatek místa, kultivované prostředí a reagovala na posun své role směrem k víceúčelovému zařízení, je třeba již při jejím zadání počítat s určitými provozními a funkčními požadavky. Stavební program by měl pracovat s dostatečně dimenzovanými volnými výběry, které zahrnují adekvátní kapacitu pro umístění maxima knih ve volném výběru (Edwards uvádí jako standard u veřejných knihoven 60–80 procent fondu⁵) a počet studijních míst odpovídající požadavkům na knihovnu jakožto místo studia a trávení volného času⁶. Dále je třeba počítat s odpovídajícími vstupními prostory (galerie, veřejný internet), s víceúčelovým sálem⁷ a salonkem pro potřeby vzdělávání a dalších komunitních funkcí. Charakter otevřeného zařízení pak podporují i případné doplňkové provozy v budově (kavárna, knihkupectví)⁸. Pro výběr nejlepšího řešení je vhodné uspořádat architektonickou soutěž, přestože to není zákonná podmínka výstavby. Pro estetický vjem a každodenní využití je zásadní způsob řešení interiéru (a zvláště mobiláře – pohodlný sedací nábytek, praktické stolky včetně jejich osvětlení atp.). Zde se ukazuje jako vhodné svěřit jejich návrh a realizaci specializované firmě (samozřejmě v úzké spolupráci s architektem odpovědným za návrh budovy).

Při navrhování knihoven jsou v dnešní době, v důsledku změněných podmínek jejich provozování, standardně požadovány maximální flexibilita a variabilita prostor a jejich přehlednost, nízkooenergetický provoz, vyrovnané vnitřní klima po celý rok a do důsledku dotažená bezbariérovost. Flexibilitu je třeba chápat jako souhrn určitých možností proměny prostoru, nikoli však jako proměnlivost neomezenou a týkající se všech jeho částí. V současné době flexibilita obvykle souvisí s velkoprostorovým uspořádáním, které umožňuje z regálů vytvářet bariéry proti pohybu i hluku [EDW, s. 49]. Variabilita by měla umožnit změnu využití místa dle aktuální potřeby, přehlednost pak koresponduje s požadavky na co nejmenší množství personálu.

Nízkooenergetický provoz souvisí s vyšší přidělených prostředků a odvíjí se od způsobu řešení pláště a vzduchotechniky. Pokud je použita převážně skleněná fasáda, nároky na vytápění i chlazení výrazně rostou. Proto lze již ve fázi architektonické soutěže či vytváření úvodní části projektové dokumentace doporučit nezávislý energetický audit provozní náročnosti, stejně tak jako posudek znalce na vnitřní klima. Ten je naprosto zásadní pro posouzení toho, zda lze knihovnu plnohodnotně využívat celý rok. Bezbariérovostí se rozumí nejenom bezbariérový přístup a pohyb po knihovně včetně samotného hlavního vstupu, ale ucelené řešení knihovního prostoru (tzn. od vodících pásů, zvukové signalizace a nulového výskytu nečekaných překážek pro zrakově postižené přes snadné otevírání vstupních dveří a dosažitelné pákové baterie na toaletách pro vozíčkáře až po řešení situace předpokládaných problémových návštěv bezdomovců – tzn. zavedení sprchových koutů pro veřejnost a promyšlené řešení ventilace prostoru tak, aby účinně větrala veškerá studijní místa).

5. KNIHOVNY VS. INTERNET – ZÁVĚR Č. 1

Vývoj knihovnických aplikací umožní knihovnám, aby nabídly svým uživatelům kvalitní on-line služby. Umožní budovat portály integrující prohledávání veškerých zdrojů knihovny do jednoho rozhraní a budovat spolupracující projekty typu oborových brán vybraných relevantních webových zdrojů na internetu (ve spolupráci knihoven) včetně interaktivní komunikace na webu (možnost přidání čtenářských reakcí na recenze knih, chaty a další), u knihoven s regionálním záběrem digitalizaci a vystavení zajímavého regionálního fondu.

Vyjmenované služby budou (vhodně) doplňovat bezplatnou nabídku zdrojů na internetu. Pokud jde o knihovnu jako o fyzické místo, donutí ji k hledání nových rolí, které budou využívat stávající infrastrukturu a reagovat na nové společenské potřeby a požadavky. S množstvím volně dostupných informačních zdrojů na internetu posílí role kvalitní knihovny jako místa sociální komunikace, kvalifikované asistence při výběru a hledání relevantních zdrojů a místa otevřeného všem bez rozdílu.

Samozřejmě knihovny budou dál místem pro tradiční půjčování především zájmové četby (starší část populace je zvyklá na knihu jako tištěný kulturní artefakt a samozřejmě je zde faktor zpětné dostupnosti knih v závislosti na omezeních autorského zákona). Měly by ovšem integrovat tradiční knihovní služby v místě a na webu (tzn. nenutit čtenáře, aby kvůli rutině typu zadání MVS musel jít do knihovny a naopak – když už do knihovny zavítá, tak mu nabídnout kvalitní fond a pomoc při výběru z něj). S tím souvisí důraz na navýšení prostředků na nákup knih a racionalizaci stávajících nákupů, maximální využití (EU) prostředků pro dostatek dobře vybavených prostor včetně těch pro vzdělávání, a v návaznosti na to vytvoření nabídky vzdělávacích kurzů a otevření knihovny pro potřeby místní komunity (neziskovky aj.).

Souhrnně lze tedy říci, že nástup internetu se projevil v oblasti knihoven novým pojetím tradičních knihovnických služeb, souběžně vytvořením knihovny jako uzlu na Síti a rozvojem knihovny jako centra společenského dění. Naopak, veřejné knihovny zřízované obcemi a městy, které na změněné potřeby nezačly reagovat, v následujících letech nezaregistrují žádný zásadní zlom, jenom pozvolný úbytek čtenářů. Ten se v případě, že knihovna nebude poskytovat kvalitní služby v místě samém, doplněné nabídkou on-line služeb na webu, a pokud nevyužije své infrastruktury pro paralelní zavádění alternativ (a tyto pro danou obec pokryje jiný subjekt), povede v dlouhodobé perspektivě k úbytku (dětských) čtenářů, které může na závěr přejít až k uzavření knihovny pro nezámek (nabízí se srovnání s osudem městských kin).

Otázku knihovny vs. internet a možná východiska jsem se pokusil zodpovědět. Co ovšem pro knihovny znamená očekávaný nástup elektronického papíru?

6. KNIHOVNY VS. ELEKTRONICKÝ PAPÍR – ZÁVĚR Č. 2

V posledních letech byla snaha prosadit několik řešení elektronické knihy (k mechanismu jejich fungování více v příl. č. 1), zatím neúspěšně. Poslední pokus o průlom znamená čtečka Reader Sony PRS-500, uvedená na trh koncem roku 2006. Pracuje na bázi elektronického inkoustu, má šestipalcový displej s rozlišením 600 x 800 bodů a nabízí tak kvalitu čtení srovnatelnou s běžnými novinami. Na jedno nabití dokáže zobrazit až 7500 stran, váží jen čtvrt kilogramu a snadno se ovládá. Výsledná cena je 350 dolarů. Problém představuje cena za stažení jedné elektronické verze knihy – proti tištěné produkci je zatím stále vysoká⁹. Nicméně jednoho dne nastane tak, jako v případě iTunes bod zlomu.

MOŽNÝ SCÉNÁŘ DOPADU NA KNIHOVNY

Elektronická kniha ve formě dočasné kopie umožní pokrýt libovolnou čtenářskou poptávku. Náhrada tištěných knih za elektronické bude postupná (starší část populace si zachová původní čtenářské návyky). Tištěná kniha se posune do polohy nadstandardu, což je ale možné označit pro ni za posun k lepšímu (provedení knihy bude mít kvalitní vazbu a krásnou úpravu).

A JAK MŮŽE VYPADAT POZMĚNĚNÝ ZÁVĚR?

Ne zase tolik odlišně od původně zamýšleného. Pokud knihovna splní parametry pro úspěšnou existenci již v prostředí internetu, po nástupu elektronického papíru lze reálně předpokládat, že:

- knihovny jako místo tradičních služeb projdou ještě výraznější proměnou směrem k hybridním knihovnám s převahou elektronických on-line dostupných zdrojů;
- knihovny jako uzel na Síti vytrvají – otázkou zůstává v jakém počtu;
- knihovny jako místo, pokud naplní požadavek jedinečné atmosféry v kombinaci s provozováním aktivit potřebným pro komunitu, přezijí i v této výrazně změněné situaci.

PŘÍLOHA č. 1

Většina řešení je založena na technologii vyvinuté společností E Ink, která se v roce 1997 odštěpila od pracoviště Media Lab univerzity MIT. Princip této technologie je chytrý. Obrazovku tvoří dvojice vrstev elektrod, z nichž ta vrchní je průhledná. Mezi nimi jsou miliony mikroskopických kapslí. Jsou naplněny kapalinou, v níž se vznášejí tisícové černých a bílých částíček. Technologie společnosti E Ink má oproti technologii LCD, která se používá především v displejích notebooků a PDA, tři zásadní výhody. Obrazové body na displeji mohou být menší, kontrast mezi černou a bílou barvou je podstatně větší a spotřeba energie displeje s elektronickým inkoustem je neporovnatelně menší. Na rozdíl od LCD totiž potřebuje elektrický proud jen ke změně orientace částíček, tedy když čtenář obrátí stránku.¹⁰

Příspěvek byl přednesen v únoru 2007 na konferenci Kniha 21. století v Opavě. Přetiskujeme ho se svolením autora i vydavatele sborníku.

O D K A Z Y :

- 1 Přes negativní zkušenosti mnohých knihoven se zájmem o školení je třeba zdůraznit, že i zde jde kromě samotné nabídky i o patřičnou propagaci a dobrý výběr nabízených akcí – jako příklad dobré zkušenosti lze zmínit stálý zájem o školení na vyhledávání v databázi ASPI v KKV.
- 2 Viz například výsledky průzkumu firmy Henkel ČR (více na http://www.novinky.cz/zena/deti/deti-nectou-radeji-sleduji-televizni-nebo-sedi-upc_109672_0e5ev.html).
- 3 Čísla u akcí pořádaných KKV v roce 2006 vypovídají jasně – 8 autorských čtení v měsíčních intervalech s prázdninovou přestávkou – 225 účastníků; příjmy – 4500 Kč, náklady 20 000 Kč; tzn. prokazatelný zájem z nákladů reálných pro každou větší knihovnu.
- 4 Komunitní knihovna napomáhá rozvoji komunity v místě svého působení – podporuje dobré soužití lidí v místě, pomáhá lidem zlepšovat místo/obec/město, ve kterém žijí, a rozvíjet dobré vztahy mezi lidmi, skupinami lidí i organizacemi na daném území – definice převzata z <http://skip.nkp.cz/akcKom.htm>.
- 5 U běžné okresní knihovny by se při běžné kapacitě 100 000 sv. při 150 sv/m² jednalo o cca 533 m², u krajských knihoven s fondy od 350 000 výše je potřeba jenom na umístění 150 000 svazků počítat s 1000 m².
- 6 Zde se uvádí běžné potřeba 5–20 % počtu uživatelů, což při běžném počtu čtenářů (ve větší knihovně 5000) znamená min. 250 studijních míst (při požadované metráži dle typizační směrnice 2,3 m² na 1 studijní místo vychází dalších tzn. 575 m²); po doplnění potřebné plochy na pulty, kopírky, OPAC a specializované prostory v hudebním a dětském oddělení se výsledná metráž po započtení maximálních volných výběrů o kapacitě 150 000 svazků blíží 2000 m².
- 7 Minimálně 100 míst v sále a optimálně i cca 50 míst v salonku.
- 8 Pokud je dostatečně dimenzován vstupní prostor, v knihovně se nachází víceúčelový sál a komorní saloněk, PC učebna, nezbytné kanceláře, to vše doplněno spojovacími a technickými prostory, vychází celková metráž (bez skladů) při 150 000 sv. ve volném výběru a spodní hranici doporučených studijních míst na min. 3500 m².
- 9 U titulu *Fortunate Son* je cena klasického hardbacku \$24, elektr. verze \$14, paperbacku \$6 (pramen – viz pozn. č. 19).
- 10 Text je přebrán z článku ROUSH, Wade. Elektronický inkoust: Startuje zatím nejdokonalejší pokus o náhradu klasického tisku. *Ekonom*. 2007, č. 5, s. 40–41. Dostupný z www.ihned.cz/c3-20318590-000000_d-elektronicky-inkoust.

P O U Ž I T Á L I T E R A T U R A :

- EDWARDS, Brian, FISCHER, Biddy. *Knihovny a studijní centra*. Havlíčkův Brod: Krajská knihovna Vysočiny, 2006. 222 s. CD-ROM.
- FOBEROVÁ, Libuše. Implementace marketingu do činnosti Městské knihovny v Chemnitz. In KUBÍČEK, Jaromír. *Knihovny současnosti '06*. Brno: SDRUK, 2006. s. 81–95.
- JEŽKOVÁ, Zuzana. Komunitní role knihoven. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online], roč. 4, 2006, č. 2 [cit. 2007-04-10]. Dostupný na [www.ihned.cz/c3-20318590-000000_d-elektronicky-inkoust](http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=344&idr=2&idci=7).
- RICHTER, Vít. Čtenářství českých žáků v mezinárodních průzkumech PISA a PIRLS – Petr Sak: Mládež na křižovatce – Průzkum KI 2005. Prezentace ze semináře Budoucnost knihoven v České republice. Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR. Městská knihovna v Náchodě, Náchod 8. 2. 2006.

Vzácné setkání s Jaroslavou Kolářovou

MĚSTSKÁ KNIHOVNA ČELÁKOVICE

„Nepoznala jsem jiného takového člověka jako je paní Kolářová. Profesně, kdykoli a v čemkoli pomohla, poradila... Měla jsem velké štěstí začínat práci v knihovně pod jejím vedením. Vždy, když jsem váhala a třeba to chtěla i vzdát, řekla jsem si, že bych to paní ředitelce Kolářové ani nemohla udělat, nemohla bych ji zklamat...“ řekla o Jaroslavě Kolářové její „žačka“, paní Naděžda Štěrbová, ředitelka Městské knihovny v Čelákovicích.

Paní Jaroslava Kolářová získala v roce 2006 cenu Z. V. Tobolky za celoživotní zásluhu v knihovnictví, na kterou ji navrhli její kolegové z čelákovické knihovny – „jako ocenění celoživotní práce pro veřejné knihovnictví, za přístup ke spolupracovníkům, za to, že vždycky dokázala ostatním rozdávat sílu, optimismus a chuť do další práce“. Její osobní kouzlo jsme měly možnost zažít i my, když jsme se za ní vydaly do čelákovické knihovny. K našemu společnému povídání se posléze přidala i paní Naděžda Štěrbová.

› Co vás, paní Kolářová, ještě po tolika letech baví na knihovnické práci?

Díky kolegyním v Čelákovicích a Brandýse nad Labem mám ještě stále možnost drobné spolupráce a bez ní bych si nedovedla své důchodové období představit. V čelákovické knihovně jsem zastupovala pět let funkci střediskové metodičky a od roku 1992 byla otevřena pobočka V Prokopě a tam docházím ve čtvrtek. A to jsou dny, kdy já podle mého muže žiju.

› Jak jste se dostala ke knihovnictví?

Chodila jsem vypomáhat s večerním půjčováním do knihovny v Brandýse nad Labem. Knihovná rada se rozhodla, že bude nutné přijmout pracovní sílu k rozšíření půjčovných hodin i během dne. Nastoupila jsem v říjnu roku 1944. Tehdy o chod knihovny pečovala knihovná rada a pomocníky byli studenti. Tato situace přetrvala do konce 40. let. Po odchodu vedoucí knihovnice jsem do této funkce v roce 1950 nastoupila já. V téže roce nastoupil druhý pracovník, profesor v důchodu, Stanislav Branžovský. V roce 1951 převzaly městské knihovny v okresních městech funkci okresní knihovny. Tehdy to představovalo metodickou pomoc asi padesáti knihovnám. V roce 1960 došlo k delimitaci, město ztratilo okresní funkci, ale naše knihovna zůstala okresní knihovnou pro Pra-

hu-východ. To už obnášelo asi 130 knihoven. A právě v šedesátém roce k nám nastoupila další pracovnice, do té doby jsme tam byli jen dva. Když jsem nastupovala, bylo v knihovně kolem 10 000 svazků. V roce 1951 jsme převzali fond tzv. doplňovacího oddělení a v 60. letech byly připojeny pobočky ve Staré Boleslavi, Zápěch a Popovicích.

Díky těmto okolnostem došlo také k prudkému nárůstu knihovního fondu. Posléze naše knihovna zaměstnávala i pracovníky městských a obecních knihoven našeho okresu.

› Je krásné udržet si do vysokého věku práci jako koníčka, člověku to dává i energii...

To určitě a přeneso vás to i přes všechny možné bolístky, protože máte zájem, ve kterém jsou i vaše kolegyně, není to jen knihovna a čtenáři.

› V šedesátých a sedmdesátých letech jste také velmi odvážně pořádala v knihovně nej-různější kulturní akce...

Víte, to jsou náhody. Brandýs neměl žádné zájem pro kulturní zařízení, knihovna se několikrát stěhovala a stejně tak na tom bylo i muzeum. Se vznikem okresu se i muzeum stalo okresním, ale nemělo šanci cokoli pořádat, natož výstavu. Tehdejší ředitel okresního

J. Kolářová na začátku své knihovnické dráhy

muzea mě přemluvil k pořádání výtvarných výstav. Začínali jsme velice skromně, ale postupem času byly i pěkné vernisáže s kulturními vložkami a knihovna se vždy po dobu tří týdnů stala i výstavním centrem. V knihovně vystavovali především výtvarníci spojení s regionem. Vystavovali u nás mimo jiné i Josef Hlinomaz, Gabriela Dubská, Hermína Melicharová, Marie Hartmanová, Vilém Plocek, Jaroslava Bydžovská a další. Závěrem výstav bývaly i velice hezké besedy s výtvarníky. Knihovna samozřejmě pořádala besedy se spisovateli, velice dobrá byla spolupráce se školami.

› Co si myslíte o budoucnosti knihoven?

Já se pořád držím toho, že knihovny mají své nezastupitelné místo v životě lidí. Pro mě, když držím knížku v ruce, je to něco posvátného...

› Paní ředitelko, považujete se za „žačku“ Jaroslavy Kolářové. Jak dlouho se vlastně znáte a jak došlo k tomu, že jste se vydala na knihovnickou dráhu?

Je to už hodně dávno co jsme se viděly poprvé. Po absolvování knihovnické školy jsem krátce pracovala v pražském nakladatelství. Tam jsem byla kontaktována, zda nemám zájem o práci v knihovně v Čelákovících, kde jsem bydlela. Při návštěvě Okresní knihovny v Brandýse nad Labem jsme se prvně setkaly.

› Přemýšlela jste dlouho?

Řekla jsem, že to zkusím, ale musím říci, že bez paní Kolářové bych mnohokrát utekla. Byla mi svěřena do péče zanedbaná nemoderní knihovna s mnoha problémy. Když byl pro mě problém neřešitelný, hned jsem paní ředitelce volala, ochotně mi vždy poradila a spolu jsme

Stále aktivní – na pobočku v Prokopě dochází každý čtvrtek

S knížkou můžu jít kam chci – do vlaku i do vany, s televizí ani s počítačem to nejde. Doufám, že se knihy bude člověk vzdávat velmi těžko.

› Jak vnímáte zásah techniky do knihovnictví, který se za vašeho života a působení v knihovnách odehrál?

Samozřejmě pozitivně. Počítačům jsem od začátku fandila, ale ten rozsah jsem si samozřejmě nedovedla představit.

› Jak jste přijala cenu Z. V. Tobolky?

Je to krásné ocenění a udělalo mi velkou radost, ale nepatří jen mně. Bez lidí, s nimiž jsem za ta dlouhá léta pracovala, bych ho nemohla získat. Takže patří všem, které jsem pracovně i lidsky potkala.

hledaly řešení. Dovedla stmelit kolektiv, získat si lidi, my jsme se vysloveně těšili na porady v Brandýse.

„Když tady kolegyně pje ódy, musím říct, že hodně dělá kolektiv. Své kolegyně jsem měla ráda téměř beze zbytku. Samozřejmě, že někdy se neshody vyskytly, ale ta obětavost lidí, kteří pracovali v zařízeních, která mnohdy nebyla nijak zvlášť krásná, té obětavosti jsem si vždycky vážila,“ řekla na závěr našeho setkání paní Jaroslava Kolářová, která letos oslaví 80. narozeniny.

Popsat všechny dojmy z návštěvy Městské knihovny v Čelákovících, kterou nás paní ředitelka Naděžda Štěrbová provedla „od půdy až po sklep“, se nevejde do jednoho článku. Věříme, že naše návštěva v této příjenné knihovně nebyla poslední.

...a kreativní reklama

Reklama nemusí být drahá. Některé postupy a formy si mohou dovolit i neziskové organizace. Úspěšná reklama stojí na nápadu, který může vymyslet každý. V období dovolených si mozek odpočinul, tak se můžeme podívat na metody, které slibují, že nás přivedou na kreativní nápad. Možná to bude dobrý trénink po období volna, a přijdeme na slogan, který naši knihovnu zviditelní.

Reklamní strategie je vlastně výhodou nabízenou zákazníkovi, způsob řešení jeho problému, sdělení o skutečné nebo psychologické výhodě, kterou získá, když přijme naši nabídku. Reklamní strategie musí zdůrazňovat prospěšnost pro zákazníka, rozumět tomu, jak zákazník uvažuje. Inzerát může vypadat následovně:

Kurs práce na PC jen za 2 999 Kč
Po úspěšném absolvování 8denního víkendového kursu nabízíme zaměstnání s nadstandardními příjmy.

Jak si ho potenciální zájemce o práci vysvětlí ve své mysli? „Zaplatím tři tisíce a přijdu o čtyři volné víkendy.“ Zákazník vidí finanční náklady, pokud ho neodradí od dalšího čtení hned, další ránu mu zasadí nutnost obětovat svůj volný čas. Nebo za pomoci stejných slov lze inzerát formulovat takto:

Nabízíme zaměstnání s nadstandardními příjmy po úspěšném absolvování 8denního víkendového kursu práce na PC.
Kurs jen za 2 999 Kč

Tady zákazník vidí výhodu hned v titulku, teprve potom zvažuje výdaje, čas a cenu, ale ty už porovnává se svou zkušeností, že nic není zadarmo.

Výhoda je pouze jednou částí reklamní strategie. Druhým předpokladem úspěšnosti reklamy je neotřelý nápad. K nejdéle používaným metodám kreativity, alespoň v oblasti propagace

a reklamy, je „**technika na vytváření nápadů**“, se kterou přišel už v roce 1940 **James Webb Young** a představil ji ve své knize *A Technique for Producing Ideas*. Princip je založen na pěti postupných krocích.

V první fázi je nutné **shromáždit hrubý materiál**, a to dvojího druhu. První jsou **specifické materiály**, tedy informace o propagovaném produktu (výrobku, službě, myšlence, místu, instituci atd.) a o všem, co s ním může souviset. Druhé jsou **všeobecné materiály**. Podle Younga je člověk sbírá celý život. Jedná se o jeho životní zkušenosti, prožité události, znalosti, zájem o okolí, zahrnují tedy vše, s čím se člověk dosud setkal. Nové nápady jsou, podle této teorie, novou kombinací starých prvků, a samozřejmě, čím více prvků budeme kombinovat, tím vyšší je pravděpodobnost nového nápadu.

Pokud materiály shromáždíme, musíme následovat druhý krok, a to jejich **utřídění**. Ale pozor, materiály nejsou horami papíru na pracovním stole a nepřendáváme je z jedné kupy na druhou, ani je nepřesunujeme mezi adresáři v počítači. Všechny materiály existují pouze v našem mozku a Young tento proces popisuje jako konzumaci pokrmu, jeho přežvýkávání a trávení. Někdy stačí malá sousta, jindy musíme dlouho žvýkat, než přijdeme na podstatu. Jinými slovy, význam a smysl faktů se někdy může objevit rychle, aniž bychom problém rozebírali do detailů, jindy může trvat déle. Ale v kombinacích bychom měli hledat spíše význam, ne absolutní fakta.

Třetí fáze je zdanlivě nejpříjemnější. **Inkubační doba** je fáze, kdy na problém pokud možno úplně přestaneme myslet. V této fázi necháme pracovat pouze podvědomí, které provádí syntézu informací, a očekáváme, že v něm se vytvoří nové kombinace a probíhající procesy ukáží nové významy.

Heuréka! **Zrození nápadu** není fáze, ale okamžikem, kdy se najednou, nečekaně nápad vynoří, často v okamžiku, kdy to nejméně če-

káme. Nápad, nová kombinace starých elementů, je výsledkem tří předcházejících kroků. Nápad se často objevuje v okamžiku usínání nebo procitání mezi dvěma fázemi spánku. Pokud poctivě používáme postup metody na kreativní nápady, musíme trochu pracovat i v této fázi. Všichni určitě známe situaci, kdy jsme si řekli: „To je skvělé, to si musím pamatovat“ a ráno jsme věděli, že jsme si něco chtěli zapamatovat, ale co to bylo, na to jsme si už nikdy nevzpomněli. Abychom mohli postoupit k dalšímu kroku, je nutné nápad si v této fázi poznamenat. Samozřejmě, je jen v hrubé podobě a budeme s ním dále pracovat.

Poslední fází je **přetvoření nápadu do použitelné podoby**. Nápad není zatím úplný. Musíme ho tvarovat, přizpůsobit, opracovat, aby se hodil pro dané účely. Právě tato fáze nejvíce připomíná „normální“ práci, která vyžaduje trpělivost vytváření různých variant, aby z prvotního nápadu vznikl skutečně skvělý nápad vhodný pro daný trh a jeho zákazníka. I tady se uplatní zkušenosti a shromážděné základní materiály. Tím se cyklus kreativní metody na vytváření nápadů uzavírá.

Youngova metoda je univerzálním postupem a lze ji použít i při využívání dalších metod podporujících kreativní myšlení.

Edward de Bono přišel ve své knize *Lateral Thinking for Management* s pojmem **horizontální** resp. **laterální myšlení** a od něho odvozuje metody kreativního myšlení. Poprvé byla tato metoda představena v roce 1967 a zcela zapadala do kreativní doby konce šedesátých let. Přístup záhy převzala i marketingová komunikace. Abychom pochopili, jak tato metoda funguje, musíme vyjít z klasického logického racionálního myšlení, označovaného také jako myšlení vertikální, neboť myšlení horizontální je definováno jako jeho opak, boří všechny konstrukce diskurzivního myšlení.

Vertikální myšlení je přesné, logické, sekvencní, postupuje krok za krokem, jen tehdy, je-li se kam pohnout, každý krok musí být přesný, je analytické, vědomé, chtěné, používá zákazy a zápory k označení cest, které nikam nevedou. Vychází z reality, vylučuje irelevantní informace, sleduje nejpravděpodobnější cesty a jejich směr, je zaměřené na cíl. Je konečným

procesem, který vytváří závěry, ale ne netradiční nápady. **Horizontální myšlení** je rozbihavé, nekonvenční, nevyžaduje logičnost, je kreativní a plodné, hledá nové, nevyšlapané cesty, může libovolně skákat, vytváří nový směr, je provokativní, otevřené, boří všechny hranice a zákazy, nic není nemožné, nezná zápory. Vítá rušivé elementy, využívá fantazii, vytváří nové kombinace. Objevuje a preferuje nejméně pravděpodobné cesty, odbočuje. Je pravděpodobnostním myšlením, nikdy nekončícím procesem, vytváří originální nápady.

Laterální myšlení si klade za svůj hlavní cíl odpoutat se od starých postupů, vytvořit nové nápady tím, že převrací myšlenku naruby a zase zpět, dovoluje různé pohledy na věc, pomáhá nalézt dominantní nápady a myšlenky. Provokativní metody a nespojitost napomáhají kreativitě, umožňují úplné využití všech dostupných informací. Jako doplňkové metody pro stimulaci tvůrčích postupů v horizontálním myšlení de Bono uvádí vytváření alternativ k daným situacím, pochybování o daných předpokladech, zavádění novot, dočasné upuštění od posuzování věcí, otočení tradičního přístupu (např.: Rádio, které vás poslouchá), vyvinutí analogie pro danou situaci, využití náhlé inspirace.

William J. Gordon přišel s metodou na procvičení tvůrčího myšlení, a to na bázi asociací. Postup je založen na metafoře a analogii, jeho princip spočívá ve vyjmutí myšlenky z jednoho kontextu a její použití následně v kontextu jiném, tedy vyžaduje změnu našeho tradičního zažitého myšlení. Tuto metodu nazývá Gordon synektika a jeho pojetí stojí na třech pilířích. První metodou je **přímá analogie**, vezme podstatu problému a hledá podobné představy v nových souvislostech. Druhou je **personifikovaná analogie**, kdy se snaží vcítit se do problému. Třetí metoda se nazývá **střet protikladů**, nápady jsou tvořeny dvěma slovy resp. slovními obraty nebo slovem a obrazem, které se navzájem popírají (např.: *Záběr na Lenina v mauzoleu a komentář „dokonale živý obraz“*). Synektická cvičení jsou založena na analogickém myšlení a stávají se tvůrčí metodou v okamžiku, kdy jsou kreativním způsobem využity „nеспoutané asociace k vytváření nejnemož-

nějších spojení“. Synektika vychází z předpokladu, že „všechny věci bez ohledu na jejich rozdílnost mohou být nějak spojeny, ať už fyzicky, psychologicky nebo symbolicky“.

Arthur Koestler, mimo jiné sám výborný spisovatel, zkoumal tvůrčí proces i teoreticky. Ve svém díle *The Act of Creation* z roku 1964, volně přeloženo jako *Akt stvoření (nápadu)* přichází s metodou nazvanou **bisociace**. Podle Koestlera nápad vzniká v okamžiku, kdy dojde

ke střetu a kombinaci dvou myšlenek, který má za následek vytvoření kombinace, o níž předtím nikdo neuvažoval. Spojení dvou běžných asociací nazval bisociací, výsledkem takové situace může být originální nápad, podle autora se jedná o „akt osvobození – vítězství originality nad zvykem“.

Zkusíte vymyslet slogan, který bude charakterizovat vaši knihovnu? Kde a jak ho levně použít, o tom přistě.

Projekt DigitalPreservationEurope

Úvod

Projekt DigitalPreservationEurope (dále DPE, <http://www.digitalpreservationeurope.eu>) je jedním z řady evropských projektů, které vzešly z iniciativy Evropské unie (dále EU) i2010: Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost (i2010: A European Information Society for Growth and Employment), respektive i2010: Digitální knihovny (i2010: Digital Libraries) z roku 2005. „Iniciativa Digitální knihovny“ směřuje k jednoduššímu vytváření evropských informačních zdrojů a jejich využití v rámci on-line prostředí. Jako hlavní cíle iniciativy byly stanoveny **on-line dostupnost zdrojů**, **nutnost digitalizace tradičních sbírek** a jejich **ochrana a dlouhodobé uchování**.

Komisařka pro Informační společnost a média Viviane Reding situaci v oblasti digitálních knihoven komentuje slovy: „Bez kolektivní paměti nic nejsme a nemůžeme ničeho dosáhnout, vymezuje naši identitu a je samozřejmou součástí našeho vzdělávání, práce i volného času“. [Commission unveils plans for European digital libraries, 2005]

Smysl projektu DPE

Jak všichni víme a všude je to správně zdůrazňováno, elektronické zdroje jsou nedílnou součástí našeho kulturního a intelektuálního dědictví. Tento historický odkaz a hodnoty jsou

bohužel ve velkém ohrožení. Naše „digitální paměť“ potřebuje neustálý dohled a ochranu s využitím nových technik a procesů, které mohou pomoci vyřešit například problém se zastaráváním technologií. Ohrožení „digitálního dědictví“ vzniká ještě před vytvořením digitálního záznamu nebo objektu a provází jej po celou dobu jeho existence. Ochrana digitálních objektů (digital preservation) je velké sousto nejen pro jednotlivé instituce, ale dokonce i pro jednotlivé obory. Je proto potřeba vyvinout společné úsilí na národní i mezinárodní úrovni.

Právě projekt DPE, který je postaven na úspěšném projektu ERANET (Electronic Resource Preservation and Access Network), má usnadnit sdílení výsledků výzkumů, které existují napříč vědeckými, akademickými, kulturními, veřejnými a oborovými sektory v Evropě. DPE podporuje spolupráci a součinnost mezi četnými již existujícími národními iniciativami. DPE se staví čelem k vznikající potřebě zlepšovat koordinaci, kooperaci a soudržnost probíhajících aktivit tak, aby byla zajištěna efektivní ochrana digitálních materiálů. Úspěch DPE může pomoci zajistit sdílenou znalostní bázi procesů, společných aktivit, systémů a technik potřebných pro dlouhodobou ochranu digitálních materiálů.

Koordinátorem projektu je Humanities Advanced Technology and Information Institute (HATII) na Univerzitě v Glasgow. Mezi řešitel-

ské instituce patří Technická univerzita – TUW ve Vídni, dánská Státní a univerzitní knihovna ve spolupráci s dánským Národním archivem médií, Nizozemský národní archiv, Národní knihovna ČR, italské Ministerstvo pro knihovní dědictví a kulturní instituce – MIBAC, italská nadace Digital Renaissance Foundation, Fakulta komunikace Univerzity ve Vilniusu a německá Fern Universität v Hagenu.

Nedávný průzkum provedený Aliancí IFLA-CDNL pro bibliografické standardy – ICABS (<http://www.ifla.org/VI/7/icabs.htm>) pro nizozemskou Královskou knihovnu nazvaný „*Building Networks in Digital Preservation: Recent Developments in Digital Preservation in 15 National Libraries*“ (2005) ukázal, že knihovny dosud nepřijaly jednotnou strategii pro dosažení dlouhodobé ochrany a přístupu k digitálním objektům, které přibývají do jejich sbírek. Některé z knihoven nemají ani žádnou vlastní strategii, a to navzdory zřejmé hrozbě skrývající se v nedostatečném opatrování digitálních sbírek. V mnoha případech se ukazuje, že takový postoj k uchovávání digitálních dokumentů může být způsoben nedostatečným přístupem k vhodným informačním zdrojům, školením, k certifikačním službám nebo k výsledkům různých výzkumů. Průzkum národních a lokálních archivů tak jen potvrdil výsledky, které vzešly již ze zprávy Hanse Hofmana „*Enabling Persistent And Sustainable Digital Cultural Heritage in Europe*“ z roku 2004.

Cíle projektu

Prostřednictvím plnění stanovených cílů chce DPE pomoci evropským institucím, podnikům i jednotlivcům reagovat na změny probíhající v současné evropské společnosti – posun k informační, resp. znalostní společnosti, kde informace, především ty digitální, hrají nezastupitelnou roli. DPE zdůrazňuje roli informačních technologií pro digitální komunikaci i vlastních digitálních informací.

Projekt vychází z představy Evropy jako informačně bohaté společnosti, jejíž informační potenciál čeká na to, až bude „sklizen“ a využit technologicky dostatečně vybaveným badatelem budoucnosti. Veškeré iniciativy vedou ke zvyšování povědomí o potřebě vytváření spolehlivých a důvěryhodných informačních zdro-

jů, které budou schopné uchovávat digitální produkty dlouhou dobu. Pro naplnění této vize je nutné zachování digitálních dat v dostupné, využitelné, spolehlivé a autentické podobě. V konečném důsledku má ochrana digitálních informací vliv nejen na veřejné a paměťové instituce, badatele/uživatele, ale i na většinu podnikatelských oborů včetně leteckého, zábavního, finančního a farmaceutického průmyslu. **V členských státech EU se stále zvyšuje počet aktivit, které se věnují řešení výše nastíněným problémům. V rámci DPE byly tyto problémy analyzovány a byly identifikovány cíle, které by měly posloužit k sjednocení jednotlivých probíhajících evropských aktivit.**

Projekt DPE má tři hlavní cíle, z nichž každý má jeden nebo několik dílčích úkolů. Těmi jsou:

1. Vytvořit jednotnou platformu pro aktivní spolupráci, výměnu a šíření výsledků výzkumů a zkušeností získaných na poli ochrany digitálních objektů.
2. Podpořit rozšíření služeb zabývajících se ochranou digitálních dokumentů a jejich viditelností i důvěryhodností.
3. Zvýšit informovanost a vzdělávání veřejnosti i počet dostupných zdrojů.

Klíčové oblasti projektu

V dnešní globální informační společnosti je stále důležitější poskytovat seriózní a důvěryhodné informační zdroje, čehož lze dosáhnout pouze pomocí trvalých a spolehlivých technologií, které podporují dlouhodobou udržitelnost a ochranu těchto informačních zdrojů. Projekt DPE je proto zaměřen na tyto klíčové oblasti:

Zvýšit informovanost o problémech spojených s ochranou „digitální paměti“

- DPE chce pomocí svých aktivit zvýšit informovanost o hrozbách, překážkách a prioritách pro uchovávání „digitální paměti“, kulturního dědictví a moderního umění.

Podporovat účast a zapojení paměťových institucí

- Vytváření povědomí je pouze prvním krokem v definování strategie. Důležité je zapojení paměťových a kulturních institucí, zvláště

pak těch malých a nedostatečně financovaných, kterým může pomoci převzetí know-how významných institucí. Musí se také podporovat organizační změny a doporučení pro dlouhodobý management včetně mechanismů pro ekonomickou udržitelnost institucí.

Zachovat kulturní rozmanitost a obsah nových médií a začlenit občany do informační společnosti

- DPE usiluje o zachování kulturní rozmanitosti a bohatství všech podob kultury v rámci EU, například digitálního elektronického umění, audiovizuálních archivů. Kulturní sektor je považován za jeden z hlavních prostředků, jak dosáhnout zmenšení rozdílů mezi různými regiony Evropy.

Vybudovat Evropský výzkumný prostor (European Research Area – ERA) pro nové technologie a standardy

- V Evropě je v současnosti vědecká komunita velmi roztržštěná a dochází k plýtvání financemi, intelektuálním úsilím i zdroji. Tato skutečnost je zároveň limitujícím faktorem pro vliv expertních týmů a jejich univerzit. Fragmentace financování v rámci členských států je pravděpodobně hlavní slabinou výzkumných programů na úrovni EU. Strategii DPE je proto vytvořit základy pro součinnost mezi národními a mezinárodními iniciativami a pro sjednocení probíhajících projektů. V rámci ERA by mělo dojít k podpoře vývoje nových technologií i technických know-how.

Spojit školicí a tréninkové aktivity na úrovni EU

- Vývoj profesního tréninku a výukových programů, spolu s vybudováním základů pro obecný evropský rámec některých přebíraných certifikačních mechanismů. Celá snaha má vést k založení obecného rámce společných a kvalifikovaných kompetenčních a tréninkových center. To by mělo podpořit vznik certifikačních standardů rozšiřovaných po Evropě a posílit věrohodnost akademických programů.

Optimalizovat investice a stimulovat veřejno-soukromá a mezioborová partnerství

- V této oblasti by mělo dojít k podpoře sjednocení investičních plánů a iniciativ, navržení obecných priorit a podpoře spojování veřejného a soukromého financování.

Součinnost s ostatními projekty a iniciativami

DPE vytváří své aktivity v kontextu velkého množství ostatních iniciativ, které zkoumají nejrozmanitější problémy spojené s ochranou digitálních dat v ostatních sektorech i oblastech světa. Aby se zajistila co nejefektivnější spolupráce s ostatními zeměmi, vyvine DPE specifické postupy spolupráce s organizacemi ve Spojených státech, Kanadě, Austrálii a na Novém Zélandu, což jsou vedoucí mimoevropské země v této oblasti. Budou mezi ně patřit mj. National Archives Records Administration – NARA (USA), San Diego Supercomputer Centre (USA), InterPARES (Kanada), PAN-DORA (Austrálie), Memory of the World (UNESCO).

Samozřejmostí je i kooperace s dalšími evropskými projekty, mezi něž patří například DELOS, EPOCH, PRESTOSPACE či BRICKS. Počítá se i s navázáním spolupráce s novými projekty, které mohou v budoucnu vzniknout.

Průzkum DPE

V rámci evropského projektu DPE proběhl v druhé polovině roku 2006 výzkum zaměřený na **stav dlouhodobého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů** v největších evropských národních knihovnách. Výzkum provedla **Národní knihovna České republiky**, která je jedním z partnerů tohoto projektu.

Zmapování současných aktivit a stavu v oblasti uchovávání digitálních dokumentů v Evropě je jedním z důležitých bodů v rámci plnění vytyčených cílů projektu DPE, které mají vést ke koordinaci a sdílení evropských aktivit v této oblasti.

Celkem bylo rozesláno 54 dotazníků, a to jak elektronicky prostřednictvím e-mailu, tak v tištěné podobě klasickou poštou. Národní knihovna ČR obdržela 34 vyplněných dotazníků převážně v elektronické podobě. Vyhodnocování došlých odpovědí se tedy týká 34 knihoven, přesněji od druhé otázky již jen 33 knihoven, neboť Národní knihovna v Andoře není, jak uvedli její pracovníci, v současné době schopna uspokojivě zodpovědět otázky týkající se dlouhodobého uchovávání digitálních dokumentů.

Dotazník obsahoval sedm otázek, vždy s nabídkou několika možných odpovědí. První dvě otázky zjišťovaly, zda dlouhodobé uchování digitálních dokumentů považují oslovené knihovny za jednu ze svých strategických priorit a zda již mají nebo plánují vytvořit důvěryhodné digitální úložiště (trusted repository) pro ukládání těchto dokumentů.

Třetí otázka se zaměřila na spolupráci a koordinaci na poli uchování digitálních dokumentů. Cílem bylo zjistit, s jakými typy institucí jednotlivé knihovny v této oblasti spolupracují nebo spolupracovat plánují.

Vlastní vytvoření digitálního úložiště je finančně i technicky náročným procesem. Proto bylo důležité zjistit, zda knihovny svá existující či plánovaná úložiště budou vytvářet a provozovat zcela samostatně (tj. pouze pro potřeby vlastní knihovny) nebo ve spolupráci s dalšími institucemi. Následující otázka se pak týkala charakteru systému pro správu digitálního úložiště (komerční systém, open source, vlastní vývoj, kombinace).

Dalším bodem dotazníku bylo zjištění, jaké výstupy z projektu DPE považují jednotlivé knihovny za relevantní, a poslední otázka se týkala vyhodnocení vhodného typu instituce, která by mohla plnit roli „národního centra“, jehož úkolem by mělo být zajištění efektivního chodu a koordinace v oblasti uchování digitálních dokumentů na národní úrovni.

Dlouhodobé uchování digitálních dokumentů považuje za strategickou prioritu naprostá většina oslovených knihoven. Pouze dvě knihovny (kyperská knihovna a Ruská státní knihovna) odpověděly, že v současné době pro ně uchování digitálních dokumentů prioritní není, a čtyři knihovny odpověděly, že tato oblast zatím mezi jejich strategické priority nepatří, ale do budoucna se s ní počítá.

V rámci problematiky uchování digitálních dokumentů spolupracují knihovny s dalšími paměťovými institucemi mezi něž patří

například knihovny, muzea nebo archivy. Dvě třetiny knihoven pak také spolupracují s výzkumnými institucemi, producenty digitálních dokumentů nebo výrobci softwaru a dalšími institucemi činnými v oblasti IT. Výjimečně knihovny uvedly spolupráci s dalšími specializovanými institucemi, jako jsou politické spolky nebo specializované archivy.

Více než polovina oslovených knihoven zatím nemá k dispozici spolehlivý repozitář pro uchování digitálních dokumentů. Většina z nich plánuje jeho vytvoření za několik let. Vlastní vytváření a správa digitálních úložišť (repozitářů) je záležitostí nesmírně drahou a náročnou, je tedy přirozené, že také v této oblasti dochází ke kooperaci mezi jednotlivými institucemi. Jen pět knihoven v dotazníku uvedlo, že digitální úložiště vytváří a spravují jen pro potřeby vlastní instituce. Naprostá většina knihoven i v této oblasti spolupracuje s jinými domácími institucemi, a to především s dalšími knihovnami a archivy.

Nutnou součástí budovaných úložišť je také jejich programové zabezpečení. Je nutné zajistit jeho vysokou kvalitu, spolehlivost a schopnost do budoucna na profesionální úrovni trvale uchovávat a zpřístupňovat obrovské množství dokumentů. Většina evropských knihoven v současné době fungující důvěryhodné úložiště k dispozici nemá, proto je zatím pro řadu z nich složité určit, jaký systém pro správu svých repozitářů v budoucnu zvolí. Jedenáct knihoven používá/plánuje použít komerční systémy (ať již samostatně či v kombinaci s dalšími nástroji). Řada knihoven také uvedla využití softwarových nástrojů s otevřeným zdrojovým kódem (open source), nejčastěji v kombinaci s jinými komerčními či pro vlastní potřebu vyvinutými programy. Samostatně vyvinulo/plánuje vyvinout systém pro správu repozitáře sedm knihoven.

Pro prezentování výstupů v rámci projektu DPE se jeví jako nejvhodnější konference, semináře či workshopy a prezentování prostřednictvím webu. Dále byly jako relevantní zmíněny směrnice, doporučení, kurzy, školení a osobní návštěvy a prezentace. Následovaly tiskové zprávy a asociovaná partnerství. Jako vhodné metody byly také označeny bulletin a hodnocení.

Poslední otázka dotazníku DPE se týkala vytvoření národních center, která by byla zodpovědná za archivaci digitálních dokumentů na národní úrovni a která by spolupracovala s ostatními podobnými centry v Evropě, jak je to zmíněno i v 7. rámcovém programu EU. Naprostá většina respondentů uvedla jako vhodné paměťové instituce typu národních knihoven či archivů.

Z odpovědí, které jsme obdrželi na základě tohoto dotazníkového průzkumu, je zřejmé, že problematika dlouhodobého/trvalého uchování a zpřístupnění dokumentů je v Evropě

v současné době velmi aktuální a problematickou oblastí, kterou je třeba řešit komplexně. Většina knihoven dnes řeší otázku, jak bude v této oblasti postupovat, a proto je nyní správný čas na celoevropskou kooperaci. Doufejme, že tento průzkum a jeho výsledky, stejně tak jako další aktivity projektu DPE, poslouží k lepší informovanosti a zkvalitnění postupu ve vytváření spolehlivých datových úložišť pro uchování a následnému zpřístupnění celoevropského kulturního dědictví.

ANNA NERGLOVÁ (anna.nerglova@nkp.cz)
JAN HUTAŘ (jan.hutar@nkp.cz)

POUŽITÉ ZDROJE:

- „Building Networks in Digital Preservation: Recent Developments in Digital Preservation in 15 National Libraries“ (2005) [cit. 2007-02-28]. Dostupný z [www: <http://www.ifla.org/VI/7/pub/IFLAPublication-No1119.pdf/>](http://www.ifla.org/VI/7/pub/IFLAPublication-No1119.pdf/).
- Commission unveils plans for European digital libraries (IP/05/1202) [on-line]. Brussels: [Commission of the European Communities], 30 September 2005 [cit. 2007-02-22] Dostupný z [www: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1202&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>](http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1202&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en).
- DPE: About Digital Preservation Europe [online]. Glasgow: University of Glasgow, 2006-04-28 [cit. 2007-02-28]. Dostupný z [www: <http://www.digitalpreservationeurope.eu/about/>](http://www.digitalpreservationeurope.eu/about/).
- HOFMAN, Hans. Enabling Persistent And Sustainable Digital Cultural Heritage in Europe. Hague: European Conference „Towards a Continuum of Digital Heritage“, 15–16. 9. 2004. Dostupný z [www: <http://www.iccu.sbn.it/upload/documenti/AIA-PART_2.pdf>](http://www.iccu.sbn.it/upload/documenti/AIA-PART_2.pdf).
- VERHEUL, Ingeborg. Networking for Digital Preservation: Current Practice in 15 National Libraries. München: Saur, 2006. 269 s. (IFLA Publications; 119). ISBN 13: 978-3-598-21847-7.

Ústav informačních studií a knihovnictví se představuje

Ústav informačních studií a knihovnictví (ÚISK) navazuje na tradici knihovnických kurzů z roku 1927 a na původní katedru knihovnictví založenou v roce 1950. Dnes patří mezi největší katedry Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – jedné ze zakládajících fakult nejstarší univerzity ve střední Evropě.

O studium se každoročně uchází na 400 zájemců, z nich bývá přijato okolo 130 nových studentů. Na organizaci ústavu, výuce a výzkumu se podílí 23 interních vyučujících a odborných asistentů, 18 interních doktorandů a 7 externích spolupracovníků. Studium je realizováno ve třech základních programech:

- tříletý bakalářský, od roku 2003 také paralelně realizovaný ve spolupráci s Vyšší odbornou školou informačních služeb;
- dvouletý navazující magisterský, formou prezenční

i kombinovanou, v zaměření informačním, knihovnickém a knihovědném, od září 2006 ústav dále zastřešuje nový průřezový obor „Studium nových médií“;

- doktorandská studia oboru „Informační věda“ v prezenční i kombinované formě.

Výzkumná činnost ústavu je zaměřena na projekty v oblasti:

- moderních informačních služeb a chování jejich uživatelů;
- metod vyhledávání informací a návrhu informačních systémů;
- digitálních knihoven;
- podpory a implementace nových vzdělávacích metod pro informační specialisty i veřejnost (e-learning, teleteaching);
- multimediálních informačních aplikací.

ÚISK spolupracuje s tuzemskými i zahraničními akademickými institucemi a komerčními organizacemi, mezi než patří například Dialog Corporation, Cambridge Scientific Abstracts nebo CreditInfo Czech Republic, americké School of Information and Library Science, University of North Carolina v Chapel Hill a Longwood University ve Virginii, evropské Hochschule der Medien Stuttgart (Německo), spolupráce v rámci projektu ERASMUS / SOCRATES a dalších dohod s univerzitami v Dánsku, Finsku, Švédsku, Polsku, Litvě a Slovinsku.

Každoročně probíhají tři termíny státních závěrečných zkoušek – konec ledna, května a září. Počet studentů, kteří skládají státní závěrečnou zkoušku, a tedy i počet obhájených prací, se průměrně pohybuje kolem dvaceti studentů na jeden termín.

Informace o zveřejněných bakalářských, diplomových, rigorózních a disertačních pracích je možné vyhledávat pomocí systému ISDP (Informační systém

diplomových prací) na <http://isdp.alstaneet.cz/search.asp>. Kritéria pro vyhledávání jsou například název práce, autor, klíčová slova nebo datum obhajoby.

Závěrečné práce studentů Ústavu informačních studií a knihovnictví mohou být užitečným zdrojem aktuálních informací z našeho oboru. Ve spolupráci s redakcí časopisu Čtenář vám budeme přinášet aktuální přehledy obhájených prací (po každém z termínů obhajoby) s krátkými anotacemi. Výběrově budou také zveřejněny výtahy z jednotlivých diplomových prací (vznikne tak seriál zajímavých diplomových prací obhájených na ÚISK), které napíší sami čerství absolventi.

Cílem tohoto seriálu je „zaktivnění“ diplomových prací, tedy jejich větší využívání širší knihovnickou veřejností a zároveň propojení akademického prostředí s praxí.

PETRA MYŠKOVÁ (petra.myskova@ff.cuni.cz)
VĚRA PILECKÁ (vera.pilecka@ff.cuni.cz)

ZE ZAHRANIČÍ

> ALEŠ BROŽEK (brozeka@svkul.cz)

V jordanéské knihovně

Rodinnou dovolenou jsem trávil u moře již v řadě arabských zemí, ale vliv islámského náboženství jsem nejvíce pocítil v Jordánsku. Na rozdíl od egyptské Hurghady či tuniského Hammametů se jordanéská Aqaba stala rájem pro turisty teprve nedávno. Stále zde převládá původní obyvatelstvo, které si udržuje své zvyky a na přítomnost cizinců si ještě nezvyklo. Většina jordanéských žen chodí na ulicích zahalená do hižábu (pokrývky hlavy), takže málo oděné evropské ženy jsou středem pozornosti a mnohdy terčem nepříjemných dotyků od

arabských mužů. Pro hluboce věřícího sice platí muslimské příkázání, že „jakýkoli dotek cizího muže a ženy je naprosto nežádoucí a zakázaný“, ale ne všichni Aqabané jsou hluboce věřící. Je proto nemyslitelné, aby se Evropané opalovali na místní pláži. Její návštěva je neobyčejným zážitkem, protože muslimské ženy se koupají oblečené a v hloučku.

Zajímalo mne, zda i návštěva aqabské knihovny se mi stane podobně neobyčejným zážitkem a jednoho dne jsem se vydal ji hledat. Ani mne nepřekvapilo, když většina dotázaných na vy-

raz „library“ reagovala pokrčením rameny. Teprve asi desátý oslovený mi poskytl přesný popis cesty, nikoli však do knihovny, nýbrž do knihkupectví. Tam mi už dokázali pomoci a nasměrovali mne do centrálního městského parku, v jehož areálu hned za dětským hřištěm budova knihovny stojí. Její vedoucí přivítal mne i mou manželku velmi přátelsky. S pomocí svého podřízeného, který uměl docela dobře anglicky, mi vysvětlil, že knihovna je denně otevřena od 9 do 14 a od 17 do 19 hodin, pouze v pátek je zavřena. Pátý den v týdnu má pro muslimy totiž stejný význam jako sobota pro Židy a neděle pro křesťany.

Knihovnu zřídilo město už v roce 1957, ale teprve v roce 2000 nechalo pro ni postavit vlastní budovu. V ní je zaměstnáno osm osob, denně ji navštíví 300 uživatelů, pro něž je k dispozici 20 tisíc svazků knih. Tato čísla mi připadala poněkud přehnaná, protože ve dvou větších místnostech byly regály s knihami pouze podél stěn a v místnostech jsem napočítal asi osm čtoucích mužů a jedinou ženu. Ta přirozeně seděla u dlouhého stolu sama v těsně obtaženém hižábu a ve sportovní košili zakrývající i tu část těla, kterou by neměla vidět žádná

žena, dokonce ani blízká příbuzná. Na dotaz, kolik čtenářů je v knihovně zaregistrováno, jsem dostal odpověď, že 600. Vzhledem k tomu, že v tomto přímořském městě žije přes 60 tisíc obyvatel, to z našeho pohledu vysoké číslo není. Uvědomíme-li si však, že většina muslimů knihy nečte, pod slovem kniha si představuje pouze korán nebo sunnu (důležité knihy pravidel do života dobrého muslima) a že čtení knih na veřejnosti je mnohými považováno za neslušné, není to zas tak špatný výsledek. Městští úředníci čtenářství podporují. Registrační poplatek stanovili na pouhých pět jordanéských dolarů, tedy asi na 150 korun, a je to spíše depozitum, protože se vrací, přestane-li obyvatel Aqaby do knihovny chodit. Vedoucí knihovny se ještě pochlubil, že mají dobré kontakty s jedním anglickým diplomatem, který v knihovně pořádá besedy, a že občas v knihovně natáčí televize. Slíbil, že až příště přijedu do Aqaby, uvidím v knihovně i počítače. Do měsíce jich měli dostat devět. Následovalo rozloučení a podání ruky. Zatímco mně ji podali oba mužové, mé manželce ji stiskl pouze tlumočnick. Vedoucí knihovny byl zřejmě hluboce věřící...

K novým trendům v oblasti on-line služeb knihoven

Otázku nových trendů v oblasti on-line služeb jsem si pro účely tohoto článku rozdělil takto:

- Nabídka OPAC knihovny;
- Nabídka alternativní cesty ke knihovním službám;
- Nabídka alternativní cesty ke knihovním fondům.

a) Nabídka OPAC knihovny

Mají-li naše knihovny uspět v dynamické konkurenci poskytovatelů nejrůznějších služeb na internetu, měly by uvažovat nad koncepcemi označovanými jako Library 2.0 a Web 2.0. Tyto koncepce využívají techniky zvané

mash-up – tedy postupu, kdy chutné ingredience (nápad, texty, čas, znalosti) vložíme do mixéru, zapneme a po vypnutí jsme víceméně překvapeni často chutným výsledkem.

Již nyní lze na českém internetu narazit na služby vycházející z výše uvedených koncepcí.

Dva příklady za všechny:

- Knížky.NET – osobní katalog knih + monitor čtenářů doplněný o komentáře nálepky (tagy);
- Knihy.cz – on-line čtenářský deník + hodnocení.

Srovnejme si dostupné informace o stejné knize *Farma zvířat* od George Orwella (údaje platné k 5. červnu 2007):

Foto ALEŠ BROŽEK

	OPAC Městské knihovny v Praze	Knížky.NET	Knihy.cz
POPIS	anglická literatura 1. pol. 20. stol. bajky domácí zvířata totalita (násliný režim) bolševismus + anotace	sci-fi – román – anglická – satira – utopie – totalita – a_clef – zvířecí – alegorie – komunismus – britská – bajka	humor, satira, komiks Další klasika od Orwela. Skupina hospodářských zvířat se rozhodne... (atd.)
HODNOCENÍ	velmi dobrá (hodnocení beletrie MK)	mají doma: 4 chtěli by mít: 1 četli: 7 chtěli by číst: 2 půjčili: 1 líbí se: 14	milan99 (100%), Petraturova (100%), taurus (100%), RAVEN (100%), miroslavio (100%)
KOMENTÁŘE	—	přispěvatel, datum „Jedná se o opravdu výtečnou bajku, která paroduje nejpodstatnější politické události v ...“	3 komentáře s jménem přispěvatele a datem: „Velmi působivé... odstrašující, přitom vtípné... líbila“

Všimněme si jak různorodého přístupu k otázce hodnocení, tak standardního chápání pojmu *komentáře*.

Současné OPAC katalogy plní uspokojivě jak funkci registrace obsahu skladu knihovny, tak zpřístupnění nabídky služeb půjčování. Zmíněné aplikace nabízejí víc – cestu, jak zpřístupnit myšlenky, nápady a názory na knihy od čtenářů samotných.

Jak mohou knihovny využít popularity „alternativních“ modelů sdělování informací o knihách? Naskýtají se dvě možnosti: a) propojení se stávajícími a existujícími projekty a b) iniciace vlastních projektů (zde se přímo nabízí oživení projektu Knihovny.CZ disponujícího atraktivní doménou).

Modely propojení existují také dva:

Model 1. – přenos důležitých informací o knize (název, ISBN, autor, rok vydání) pomocí standardizovaného protokolu OpenURL. Stejně jsou předávány informace již nyní, například mezi SFX servery a aplikací Citace.com sloužící pro vytváření citací dle normy ISO 690. Nejlépe se k tomuto účelu hodí OpenURL 1.0 dle standardu Z39.88, neboť umožňuje pomocí XML registrů a jmenných prostorů¹ definovat vlastní obsah, komunikovaný mezi partnerskými aplikacemi (tedy například i komentáře, hodnocení apod.). Zpracování předaných informací je následně zajištěno cílovou aplikací.

Model 2. – obsah je na vyžádání on-line získáván z aplikace A (například poskytovatel hodnocení), aby byl dynamicky využíván, filtrován, modifikován a zobrazován v aplikaci B (například OPAC knihovny).

Příkladem zde budiž obsah z mapového serveru (tedy mapa) zobrazovaný v OPAC. Pokud by OPAC dokázal mapovému serveru předat informaci nejen o požadovaném místě, zachycovaném mapou, ale i o časovém intervalu, který se primárního dokumentu týká, dočkali bychom se integrace mapy včetně hlediska místa i času. Příklad – záznam detektivky s příběhem Sherlocka Holmese by byl v OPAC vybaven mapou Londýna druhé poloviny 19. století s vyznačenými ulicemi a objekty, které jsou v knize zmiňovány – při kvalitním a podrobném věcném zpracování též včetně časové osy daného příběhu. Identický způsob propojení by pak bylo možné univerzálně využít například pro publikaci o zámořských objevech, bojištích 2. světové války nebo při využití fiktivních map třeba pro tituly z oblasti fantasy.

b) Nabídka alternativní cesty ke knihovním službám

Pro velké množství uživatelů je (bohužel) Google synonymem internetu, stejně tak služby Googlu jsou modelovými službami internetu. Nepřekvapí proto snahy integrovat knihovní fondy a služby do Googlu – viz např. kombi-

nace vyhledávání v Google Scholar s dodáním plného textu z elektronického fondu knihovny prostřednictvím služeb SFX².

Nejnovějším počinem v tomto směru je vytvoření Google Gadgetů³ – jednoúčelových rozšíření stávajícího rozhraní Googlu – zobrazujících čtyři služby OPAC knihovny:

- nejpůjčovanější knihy, CD apod.,
- nejnovější přírůstky,
- vypůjčené knihovní jednotky čtenáře,
- rezervované knihovní jednotky čtenáře.

Podobným způsobem lze přidat jak vyhledávání v konkrétním knihovním katalogu, např. OCLC Worldcat – viz obr.1, tak i jakýkoli zdroj RSS syndikace.

Právě rozhraní populárního vyhledávače se zdá být ideálním místem pro umístění „přípojných bodů“ knihovny. České knihovny by právě zde mohly navázat spolupráci s hráči na existujícím českém trhu (Seznam, Centrum, Atlas aj.).

c) Nabídka alternativní cesty ke knihovním fondům

V tisku lze často zaznamenat zprávy o zachycení pirátů, kteří sdíleli autorským zákonem chráněná díla. Knihovník v takovém případě jistě zbystří, neboť předmětem sdílení již dávno nejsou jen díla hudební a filmová, ale i knihy. Používání programů a P2P⁴ sítí není nezákonné, pokud jsou autorským zákonem chráněná díla stažením jen získávána, ale nejsou ke stažení dále nabízena. Otázka etiky je jistě důležitá, nás však zajímá fakt, že se jedná o významnou konkurenci knihovnám, která je díky snadnosti používání a masovosti rozšíření na vzestupu. Používání sdílení umožňuje to, o čem knihovníci mnohdy jen sní (obr. 2):

- hledání a získávání z mnoha zdrojů najednou,
- hledání nezávisle na formátu a povaze materiálu (nerozlišují se texty, audiovizuální materiály, apod.),
- doručení do počítače uživatele omezené jen rychlostí jeho internetové přípojky,
- „poradenská“ služba komunity spolusdílečů – uživatelů.

Nevýhody zahrnují určité (poměrně malé) riziko z odhalení a následného trestního stíhání a možnost získání falešného, nekvalitního nebo neúplného materiálu, někdy doplněného o škodlivý software v podobě virů a spyware.

Ve zmíněných nevýhodách je možné nalézt zbraně knihoven v tomto konkurenčním boji. Je potřebné propagovat fakt, že užívání knihovních sbírek je při dodržení elementárních pravidel, jako je knihovní řád, zcela legální stejně jako fakt, že získané materiály „netrpí vadami na kráse“, jsou celé, původní, originální a bezpečné.

Problémem stále zůstává možnost půjčování elektronických děl textového charakteru. To, že jsou tato díla požadována, lze odvodit z jejich sdílení v P2P sítích. Je proto nutné připravit legální alternativu v podobě ekvivalentu elektronické výpůjčky. Podmínkou je vytvoření reálného obchodního modelu umožňujícího zpřístupňovat elektronické knihy v souladu s autorským zákonem tak, abychom mohli takové zpřístupnění považovat za výpůjčku. U rychloobrátkových titulů typu povinné školní četby či často žádaných učebnic by se taková digitalizace tištěných titulů na zakázku jistě vyplatila. Předpokladem je využití již existujících technologií a nabídka textu souboru čitelného s určitými omezeními:

- max. stanovená lhůta čitelnosti (například 30 dní),
- omezení nakládání podobně jako u některých druhů prezenčních výpůjček,
- zákaz kopírování souboru neautorizovaným uživateli,
- zákaz tisku celého dokumentu,
- omezený počet tisků,
- vodotisk s jménem čtenáře na výtisku apod.

Jako inspirace může posloužit služba TIBORDER provozovaná Technickou a univerzitní knihovnou v německém Hannoveru, která výše zmíněné umožňuje a využívá⁵.

Ptáte-li se, jakou službu si uživatel vybere – zda nelegální a zcela bez limitů, nebo legální, s určitými omezeními, ale výhodami danými podstatou a kvalitou knihovnické práce – pak odpovím, že nevím. Zmíněné výhody zahrnují úplnost, kvalitu, ověřenost a asistenci kvalifikovaných osob. Jde o podobné dilema a risk, zda uživatel zvolí sítě pro sdílení nebo komerční legální on-line prodejny hudby, jako jsou iTunes nebo na českém internetu známé legálně.cz a allmusic.cz.

Neméně důležitý je ovšem postoj našich partnerů v oblasti správy duševního vlastnictví. Na nich závisí, zda jsou podobné modely inovace v knihovnách životaschopné.

Závěr

Je třeba, abychom si neustále připomínali, že našemu uživateli je zcela jedno, zda knihovna

užívá ten či onen systém, zda metadata ukládá v DC či MARC, zda jsou plné texty uloženy v knihovně či zda se k nim přistupuje vzdáleně, že jsou zdarma či licencované, vytvořené v digitální podobě či digitalizované. Že je dokonce zcela škodlivé jej těmito informacemi zatěžovat. Tyto rozdíly by mu měly být zcela neviditelné a nezřejmé. Pouze pokud mají rozdíly vliv například na komfort jeho práce či dostupnost dané služby, pouze pak by měl být uživatel informován o tom, že digitální dokument A je dostupný až za x dní (díky nutnosti dovozu z depozitáře a naskenování), avšak již nyní existuje podobný dokument B, který dost možná jeho potřeby uspokojí.

Knihovny by měly těžit z faktu, že uživatelé nevyhledávají informace pro samotný akt vyhledávání, ale že informaci skutečně potřebují. Vyhledávání na internetu může často vést k frustraci, neboť fyzické získání vyhledaného i přes všechny možné archivy webu není zaručeno. Knihovny mají schopnost efektivně a proaktivně vyhledávat existující zdroje, skryté běžným uživatelům i běžným robotům vyhledávačů. Je proto nutno tuto schopnost nabídnout jako svoji přednost.

Jasně vyjádření dostupnosti dokumentu či zdroje nabízeného v OPAC je přímo povinností knihovny, která chce v konkurenci uspět.

Knihovny by měly dále sledovat stávající a nové projekty, které mohou pro ně představovat jak konkurenci, tak šanci k propagaci a ze-

stávajících služeb knihoven přinesly Eliška Pavlášková a Lenka Němečková ve svém příspěvku *Aplikace folksonomie v uživatelském rozhraní Jednotné informační brány* na letošním semináři AKP 2007 v Liberci.

Doufejme, že podobné teoretické úvahy budou v nejbližší budoucnosti podpořeny reálnými výzkumy potřeb a očekáváním uživatelů knihoven – našich čtenářů – a že průzkumy povedou k realizaci uživatelsky přívětivých a inovativních služeb českých knihoven.

PETR NOVÁK (p.novak@stk.cz)

POUŽITÉ ODKAZY:

- 1 <http://www.openurl.info/registry>
- 2 <http://www.ikaros.cz/node/3481>
- 3 <http://www.blyberg.net/2006/08/18/go-go-google-gadget/>
- 4 P2P – peer-to-peer, koncepce sdílené nabídky digitálního obsahu uloženého na lokálních PC bez centrálního vyhledávacího serveru
- 5 http://www.tib.uni-hannover.de/en/document_delivery_service/
- 6 Ze známějších např. CiteULike, Connotea, EndNote, ProCite, RefWorks, Zotero.

POUŽITÉ ZDROJE:

- Wikipedia. *Comparison of reference management software* [online]. [2006], this page was last modified 20:05, 1 June 2007 [cit. 2007-06-06]. Dostupný z [www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_reference_management_software>](http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_reference_management_software).
- SADEH, Tamar. User Experience for Library Users: Time for a Change. *Information Bulletin of Central Library of Bulgarian Academy of Sciences* [online]. 2007, vol. 1, issue. 1 [cit. 2007-06-06], s. 12–18. Článek byl původně publikován v časopise Password – newsletter for information professionals (ISSN 0930-3693). Dostupný z WWW: http://cl.bas.bg/about-central-library/bulletin-of-central-library-of-bas/volume-1/01_8.pdf. ISSN 1312-9899.
- Deset českých webů 2.0. Respekt. 28. 1. 2007. Dostupný z [www: <http://www.respekt.cz/extra/Web-20/Deset-ceskych-webu-20.html>](http://www.respekt.cz/extra/Web-20/Deset-ceskych-webu-20.html).

Konference k otázkám školních knihoven

Ve úterý 29. května 2007 se v prostorách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR v Praze konala konference **Postavení a funkce školní knihovny v dnešní škole**. Jejím pořadatelem byl Ústav pro informace ve vzdělávání spolu se svou divizí, Národní pedagogickou knihovnou Komenského. Konference se zúčastnili ředitelé a učitelé škol, pracovníci školních i veřejných knihoven a odborníci z informačních a knihovnických oborů. Hovořilo se o právním i společenském postavení školních knihoven v dnešní společnosti, o jejich možnostech a dalším rozvoji. Jedním z témat byla i vzájemná spolupráce a možnosti propojenosti školních a veřejných knihoven. Z celého

setkání vyzařovala jednoznačná snaha o zvyšování úrovně školních knihoven, ať už v otázce jejich technické i materiální vybavenosti, odbornosti pracovníků či v oblasti spolupráce s dalšími zařízeními a organizacemi. Ke konci konference se všichni přítomní shodli na následujících závěrech:

1. Moderní školní knihovna je důležitou součástí školy. Významně se podílí na realizaci cílů rámcových a školních vzdělávacích programů, zvláště na zvyšování čtenářské a informační gramotnosti žáků. Podporuje informační gramotnost pedagogických pracovníků školy a podílí se na saturaci jejich informačních potřeb.

2. Účastníci konference doporučují, aby pořadatel, Ústav pro informace ve vzdělávání, předložil Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy dokument o školních knihovnách, v němž budou zařazeny závěry konference a předložen návrh na vytvoření podmínek pro naplnění funkce a pro rozvoj školních knihoven v České republice.

3. Doporučují, aby pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům škol, kteří vedou školní knihovny, byly v rámci jejich dalšího vzdělávání vytvořeny podmínky pro doplnění vzdělání a dovedností potřebných pro vedení školní knihovny (knihovnické minimum).

4. Doporučují, aby na pedagogických fakultách a fakultách připravujících učitele byla do didaktické při-

pravy budoucích učitelů zařazena práce s informacemi a využívání školní knihovny jako studijního a informačního centra školy.

5. Doporučují, aby pořadatelé konference iniciovali připojení České republiky k Mezinárodnímu dni školních knihoven, který je každoročně vyhlašován Mezinárodní asociací školních knihoven a který letos připadá na 22. říjen 2007.

Příspěvky z konference jsou dostupné na <http://www.npkk.cz/csk/konference.php>. V dalších číslech našeho časopisu se budeme podrobněji zabývat jednotlivými tématy a problémy, které byly na konferenci předneseny.

JČ

Zdeněk Václav Tobolka

– zakladatel moderního českého
a slovenského knihovnictví

(*21. 6. 1874 – †5. 11. 1951)

Doba dětství, mládí a studií

Zdeněk V. Tobolka se narodil v Poděbradech rodině hostinského Josefa Tobolky a jeho ženy Vladimíry rozené Vamberecké. Když byly Tobolkovi tři roky, zemřel jeho otec. Matka prodala hostinec a odstěhovala se s dětmi do Kolína, kde se později provdala za novináře Matěje Jana Baláka.

V Kolíně Tobolka vychodil měšťanku a začal studovat na místním reálném gymnáziu. Později studoval na gymnáziu v Praze v Žitné ulici. Již v době gymnaziálních studií začal přispívat do regionálního tisku, především do *Občanských listů*, které měly blízko k mladočechům a vycházely na Nymbursku a Poděbradsku (např. turisticko-vlastivědný článek o cestě Pojizeřím).

V roce 1892 začal studovat historii na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinadovy univerzity v Praze. Zde se stal žákem Antonína Rezka, Josefa Kalouska, Josefa Emlera, Čeňka Zíbrta a především Jaroslava Golla, jehož historickou metodu práce si plně osvojil a později ji uplatnil i při své práci knihovníka. Vedle výše zmíněných profesorů navštěvoval také filozofické přednášky Tomáše Garrigua Masaryka, zeměpisný seminář Jana Palackého a filologický seminář Jana Gebauera.

Tobolka se od počátku aktivně zapojil do studentského života. Brzy se stal mezi studenty nepřehlédnutelnou osobností. Zajímavou vzpomínku na Tobolku v tomto období zanechal ve svých pamětech Josef Šusta (J. Šusta: Má léta učňovská): „Tobolka, mezi námi rychle zdomácnělý přezdívkou „Sidonius Portmoné“, byl pravé dítě k velkoměstským výhledům se tlačících Královských Vinohrad. Vytáhl mladík rtuťovité pohyblivosti, v jehož hezkých hnědých očích hrál

plamének trochu přezíravého posměchu a jehož široká ústa jen zřídka potrvála v klidu, byl z domova zvyklý vůni tiskařské černě a přícházel nabit smělymi plány literárními. Dovedl jimi i jiné zabavit a přesvědčovat s hlaholností rázně výbojného mládí.“

V roce 1893 byl zvolen do výboru studentského spolku Historický klub jako zapisovatel. V letech 1895 až 1896 zastával funkci starosty, v níž plně osvědčil své organizační schopnosti. Spolek se v té době nacházel v krizi a Tobolkovi se podařilo jeho činnost oživit pořádáním přednášek, debat a společenských akcí. Velkou pozornost věnoval také spolkové knihovně. Na Tobolkovu péči o knihovnu Josef Šusta vzpomíná, že Tobolka neváhal stíhat hřištníka za nevrácené knihy upomínkami tak dlouho a kamkoli, včetně ciziny, až hřištník knihy raději vrátil.

Tobolka přišel v Historickém klubu s myšlenkou na vydávání retrospektivní bibliografie, ale dostal se do střetu s Václavem Řezníčkem (později ředitelem knihovny Národního muzea), který mínil vydávat retrospektivní bibliografii sám. Tobolka tedy prosadil alespoň vydávání ročních soupisů historické literatury, které měly být uveřejňovány buď v *Časopise národního muzea*, nebo ve výroční zprávě klubu. Účastníci projektu si rozdělili jednotlivé oblasti, v nichž měli sledovat tamní noviny a časopisy, provádět excerpci historických článků a sledovat v dané oblasti publikované historické knihy. Sám Tobolka dostal za úkol provádět excerpci článků z časopisů a novin vycházejících ve Slezsku. Pokus bohužel skončil nezdarem.

V roce 1896 Tobolka ukončil studium obhájením disertační práce na téma „Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským

Kazimírem“ u profesorů Golla a Kalouska. Po zdárném ukončení studia začal ve školním roce 1896 až 1897 učit jako suplent dějepisu a zeměpisu na Obchodní akademii v Chrudimi.

Tobolka knihovník

Dráhu knihovníka zahájil Zdeněk V. Tobolka v roce 1897 na popud svého učitele Jaroslava Golla, který vždy dbal o další kariérní postup svých žáků. Goll nabídl Tobolkovi, aby se ucházel o volné místo amanuensis (nižšího úředníka) ve Veřejné a univerzitní knihovně v Praze. K této věci se v Tobolkově pozůstalosti (pozůstalost je uložena v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově) zachovaly dva dopisy od Jaroslava Golla.

První je datován 30. 5. 1897:

„Milý pane doktore: Dobrá. Nastoupil byste ovšem později, ale žádat by bylo třeba hned (podtrženo), abychom předešli možné konkurenty jiné. [nečitelné Žádosti] nejste ani potom vázán, kdybyste úmysl změnil.“

Hned zítřka Vám promluví s pány od bibl[iotéky], pošlu podrobnou instrukci strany zadání. Tolik vím, že hlavní příloha bude prověřený diplom dokt[orský]. Ten si opatřte hned.

Rozumíte: počatou státní zkoušku dodělat, abyste měl záda kryta. S pozdravem Goll“

...a druhý, který je datován 1. 6. 1897:

„Milý p[ane] doktore! Posílám teprv dnes, za to dostáváte podrobnou instrukci, kterou pro Vás napsal Dr. Tille – ba Vás zná a pro věc se interese. Podotýkám ještě, že žádání je německé (podtrženo) – tedy i curriculum vitae – Zde žádné Prinzipienreiterei! Dále: (podtrženo) žádost neposílejte direktoru [nečitelné slovo], nýbrž skrze Správu univerzitní knihovny.“

A ještě něco: Sborník Stud. [entský] (jehož jste spoluvydavatel) právě přinesl neoprávněný útok na novou správu knihovny, neoprávněný, neb ona nedává předpisy, nýbrž přijímá shůry.

Pan Kukula to ví, ale řekl, že mu to nevádí – jen když já a Tille Vás doporučujeme. Tedy tím jaksí za Vás ručíme. Prosím, neukvapujte se, předložte si věc ještě jednou. To místo má své požadavky. Tak nemůžete zůstat spoluvydavatelem onoho listu atd. atd. Bude třeba se věnovat onomu místu úplně (podtrženo) bez výhrady. Studentská léta se tím definitivně končí.

Zůstanete-li při tom, pak spěchejte co nejdříve, sice Vás předejdou Němci. Snad by bylo nejlépe sem přijet a žádost v bibl.(iotéce) odevzdat osobně. Můžete též [přijít k] dr. Tille (Myslíkova ul. č. 2), se poděkovat neb dále, bude-li třeba, se poradit.

Své místo v Chrudimi byste si měl rezervovat pro případ ten ... S pozdravem Goll“

Tobolka místo získal a stal se neplaceným úředníkem Veřejné a univerzitní knihovny v Praze. Pro zajištění svých financí ještě do roku 1900 vyučoval dějepisu na obchodní akademii a na vyšší dívčí škole. Velmi záhy pronikl do knihovnictví, podnikl řadu cest do knihoven v zahraničí především v Německu, ale také do knihoven v Itálii a Velké Británii. Díky těmto cestám velmi rychle postřehl slabiny a nedostatky domácího knihovnictví oproti vývoji v zahraničí.

První, o co se mladý amanuensis c. k. veřejné a univerzitní knihovny pokusil, bylo založení knihovnického časopisu. V říjnu roku 1900 vyšlo první číslo měsíčníku *České knihovnictví. Časopis věnovaný potřebám českých knihoven*. Pro vydávání časopisu získal nakladatele dr. Františka Bačkovského, který z počátku velmi ochotně spolupracoval. Předplatné časopisu stálo 12 K na rok a čísla vycházela měsíčně. Tobolka získal ke spolupráci řadu odborníků, kteří nepocházeli jen z oblasti knihovnictví. Časopis se prezentoval jako nezávislý a nepolitický, to však nebyla zcela pravda, protože v něm byl patrný vliv Masarykových realistů (Česká strana lidová), jejichž členem Tobolka byl. Časopis měl necelých 70 předplatitelů, což ovšem nestačilo ani k pokrytí nákladů na vydávání a k vyplacení honorářů za příspěvky. Vydavatel Bačkovský se snažil vydávání časopisu zastavit a po vyjití březnového čísla přestal časopis vydávat, ale tím se dostal do konfliktu s Tobolkou, který trval na dokončení vydávání ročníku, což zaručovala uzavřená smlouva. Spor skončil u soudu, který Tobolka vyhrál a Bačkovský musel zaplatit za honoráře připravených článků a vydat ještě sedmé číslo časopisu, což bylo v říjnu 1901.

Tobolka si uvědomoval i nedostatky ve vydávání národních bibliografií jak pro českou knižní produkci, tak pro veškerou knižní pro-

dukcí v Předlitavsku. V roce 1903 se rozhodl začít vydávat *Českou bibliografii*, která obsahovala českou knižní produkci od roku 1902 až do roku 1911. Bibliografie nejprve vycházela nákladem České akademie věd a umění, ale později ji Tobolka musel vydávat nákladem vlastním, i když dostával finanční podporu z akademie věd a z ministerstva kultu a vyučování. V roce 1906 předložil Tobolka předlitavskému ministerstvu kultu a vyučování ambiciózní projekt na vydávání celorakouské bibliografie. Tento projekt uveřejnil v časopise *Česká osvěta* pod názvem „Rakouská bibliografie“. Ministerstvo však Tobolkův návrh nepřijalo.

Tbolka a politika

Zdeněk V. Tobolka se vždy zajímal o veřejné dění, a tak se pod vlivem T. G. Masaryka začal angažovat v politice. V době Hilsnerovy aféry stál společně s dalšími mladými intelektuály na Masarykově straně. V roce 1900 se stává jedním ze zakladatelů České strany lidové, neboli tzv. realistů. Od samého počátku byl výraznou osobností v této straně, měl vliv na její program a jeho formování. Masaryk si vážil jeho názorů a organizačních schopností, o čemž svědčí i zachovaná korespondence v Tobolkově pozůstalosti uložené v Památníku národního písemnictví.

V roce 1902 Tobolka společně s dalšími mla-

dými intelektuály z realistické strany založil vydavatelství Lidové družstvo Přehledu vydávající kulturně-politickou revue *Přehled*. Od samého začátku přilákal ke spolupráci celou řadu mladých vědců a intelektuálů, kteří v revue uveřejňovali své často velmi polemické příspěvky. Ani v této revue neopomněl věnovat pozornost knihovnictví, a to i získáním ke spolupráci Ladislava Jana Živného.

Sám Tobolka v revue vydal řadu článků věnujících se politickému vývoji. V nich zcela přesně načrtl další politický vývoj, když odmítl perspektivu všennárodních stran a budoucnost viděl ve stranách hájících sociální a stavovské zájmy svých stoupenců, tedy strany agrární na venkově a strany sociálně demokratické ve městech a průmyslových aglomeracích. Tobolka ve svých článcích nešetřil ani realistickou stranu, a tak se okolo něho zformovala stranická opozice. Tobolkova frakce se nejprve dostala do sporu s Janem Herbenem, který nebyl schopen vysvětlit některé otázky financování ústředního stranického listu, a s Josefem Svatoplukem Macharem. Spor vyvrcholil v roce 1906, kdy se frakce dostala do sporu se samotným Masarykem a stranu opustila.

Tbolka a většina členů frakce vstoupila do Národní strany svobodomyšlné, jinak známé pod označením mladočeši. U mladočechů se brzy sblížil s vůdcem realistické frakce ve straně dr. Karlem Kramářem, který si byl vědom nutnosti modernizace strany po zavedení všeobecného a rovného volebního práva a nutnosti odklonu od planého radikalismu směrem k politickému realismu. Tobolka se krátce po svém vstupu stal šéfredaktorem kulturně-politického měsíčníku *Česká revue*, který jednoznačně stál na pozicích Karla Kramáře a byl v opozici proti radikálním Národním listům. Současně začal řídit knižní edici *Český čtenář* vydávající šestkrát do roka poučné i zábavné spisy. Během let 1907 až 1910 převzala Kramářova skupina vedení mladočeské strany. Vyvrcholením jejího vítězství bylo převzetí Národních listů Pražskou akciovou tiskárnou, kterou v roce 1910 společně založili Z. V. Tobolka, K. Kramář a A. Rašín.

Ve volbách roku 1911 byl Tobolka zvolen poslancem říšské rady. Vyvrcholením jeho politické kariéry se pravděpodobně stalo období

první světové války, kdy stanul společně s Bohumírem Šmeralem a Antonínem Švehlou u kormidla domácí české politiky. V květnu 1915 nechaly rakouské vojenské kruhy v čele s arcivévodou Bedřichem zatknout Karla Kramáře a Aloise Rašína. Současně byl nastolen tvrdý protičeský kurz, který měl za úkol zlikvidovat všechna získaná politická práva českého národa, silně omezit český kulturní rozvoj a české hospodářství zcela podřídít militaristickým kruhům. Za této situace došel Tobolka a s ním i většina mladočeských poslanců k závěru, že je nutné provádět aktivistickou politiku, která by uhájila maximum pozic, jež český národ v předchozím období získal, a současně co nejvíce omezit perzekuci české elity. Tobolka spolu s dalšími neustále intervenoval ve prospěch zatčeného Karla Kramáře a Aloise Rašína. Po vynesení rozsudků smrti se snažil rozsudek zvrátit.

Vzhledem k vývoji došel Tobolka společně se B. Šmeralem a A. Švehlou k závěru, že je nutné koncentrovat politickou sílu českého národa vytvořením nadstranických orgánů. Akutní se tato myšlenka stala na sklonku roku 1916, kdy došlo ke změně na císařském trůnu a nový císař slíbil obnovení ústavnosti. Byl založen společný klub českých poslanců říšské rady tzv. Český svaz a současně vznikl Národní výbor, který měl ambici být nejvyšším reprezentantem českého národa. V roce 1917 se Tobolka stal místopředsedou Českého svazu. Aktivně se podílel na přípravě a přednesení státoprávního ohrazení českých poslanců a na interpelaci o chování vládních kruhů k českému národu z května 1917.

Úspěch slavila i intervence ve prospěch odsouzených Karla Kramáře a Aloise Rašína, když oba nejprve dostali změnu trestu smrti na trest doživotí a nakonec jim císař Karel I. udělil milost. Paradoxně tento Tobolkův největší úspěch byl i předzvěstí jeho politického pádu. Návrat Kramáře a Rašína posílil radikální křídlo mladočeské strany, které se sdružilo okolo časopisu *Národ* a jež ostře kritizovalo politiku aktivismu představovanou právě Tobolkou a dalšími poslanci. Během roku 1917 byli aktivisté odstraněni ze všech stranických orgánů a vše vyvrcholilo v říjnu převzetím *Národních listů*. Tobolka se musel vzdát svého

členství v představenstvu Pražské akciové tiskárny a místa šéfredaktora časopisu *Česká revue*. V průběhu roku 1918 se začal postupně rozcházet s mladočeskou stranou, což vyvrcholilo po vzniku Československa, kdy nevstoupil do nově vytvořené Československé národně demokratické strany, ale sblížil se s Československou stranou sociálně demokratickou, jejímž členem zůstal až do její likvidace v červnu 1948.

Tbolka a československé knihovnictví

Se vznikem československého parlamentu vznikla také parlamentní knihovna, která ovšem byla i knihovnou sloužící státní správě. Jejím prvním ředitelem se stal Zdeněk Václav Tobolka. Knihovnu musel začít budovat od základu, čehož využil k vytvoření moderní vědecké knihovny na mezinárodní úrovni. Jako v první knihovně v Československu začal budovat předmětový katalog, zavedl mezinárodní knihovní výměnnou službu atd. Ředitelem parlamentní knihovny zůstal až do března 1939, kdy odešel do výslužby.

Ještě na sklonku roku 1918 se Tobolka začal zabývat problematikou knihovnictví v novém státě. Úkoly stojící před československým knihovnictvím nastínil v obsáhlé stati s názvem „Státní vědecké knihovnictví Československé republiky“. Tobolka za hlavní úkoly považoval

zvýšení počtu vědeckých knihoven, zlepšení prostorových podmínek stávajících knihoven nejlépe výstavbou nových prostor, ujednocení katalogizačních pravidel, tvorbu souborných katalogů, zajištění povinného výtisku, vytvoření soupisu prvotisků a starých tisků a také zestrátnění knihovny Národního muzea, což mělo souviset s vytvořením Národní knihovny.

V roce 1920 začal společně s Josefem Volfem vydávat odborný knihovnický časopis *Knihy a knihovny*. Časopis sice následujícího roku zanikl, ale stačil přinést celou řadu statí, které byly podnětné pro organizaci malých knihoven. Mezi takové patřil článek „Praktické rady knihovníkovi“, který radil, jak vnitřně uspořádat knihovnu, jak provádět katalogizaci, systematickou akvizici a revizi knižního fondu. Tobolka také v průběhu dvacátých let vydal katalogizační příručky pro tvorbu jmeného a věcného katalogu a pro popis prvotisků. Všechny tyto příručky v podstatě přebíraly pruskou instrukci pro katalogizaci, za což byl v pozdějších letech kritizován.

Od samého vzniku republiky probíhala diskuse o vzniku Národní knihovny. Všichni si byli vědomi nutnosti tuto instituci zřídit, ale spor se vedl o způsobu jejího zřízení. Celou diskusi shrnul Tobolka ve svém článku v *Časopise československých knihovníků* z roku 1924, ve kterém popsal jednotlivé způsoby ustavení Národní knihovny. Sám se nakonec přiklonil k tzv. švýcarskému modelu, který předpokládal, že budoucí národní knihovna bude mít za úkol pomocí povinného výtisku budovat konzervační fond veškeré knižní produkce, vydávané na území Československé republiky, a současně bude mít povinnost vydávat bibliografii tohoto fondu. Pro účel vydávání bibliografie Tobolka navrhl včlenit do Národní knihovny i Československý bibliografický ústav, který založil a vedl Ladislav Jan Živný. Tobolka se v tomto článku také přiklonil k názoru, že z důvodu efektivity bude dobré založit Národní knihovnu při Veřejné a univerzitní knihovně v Praze, ač sám nejprve uvažoval o jejím zřízení při knihovně parlamentní po vzoru kongresové knihovny USA. Národní knihovna byla nakonec založena 7. března 1925 v podstatě podle Tobolkových představ, jen povinný výtisk nebyl uspokojivě vyřešen. V souvislosti se zřízením

Národní knihovny je třeba zmínit, že Tobolka byl od roku 1923 poradcem ministerstva školství pro otázky knihovnictví, a je proto velmi pravděpodobné, že mohl aktivně zasahovat do koncepce zřízení Národní knihovny.

Z. V. Tobolka se aktivně účastnil knihovnického života. Stál u zrodu Spolku československých knihovníků, který vnikl v roce 1920 a od roku 1925 zastával funkci jeho předsedy. Na předsednictví rezignoval na sklonku roku 1928, když se proti němu rozšířila kampaň z důvodu údajného plagiátorství jím vydaných katalogizačních pravidel. V roce 1929 se vyhrály spory ve Spolku československých knihovníků mezi Tobolkou a jeho stoupenci, mezi něž např. patřili Jan Thon a Jaromír Borník, se skupinou okolo Bohumila Koutníka, který stál i v pozadí obvinění z plagiátorství. Tobolkova skupina se nakonec rozhodla ze spolku vystoupit a v roce 1930 založila Knihovědnou společnost. Tobolka začal v rámci Knihovědné společnosti vydávat časopis *Slovanská knihověda*, který byl vysoce ceněn odborníky z celého světa.

Tobolkovi se také povedlo uvést československé knihovnictví na mezinárodní fórum. V roce 1926 byl v Praze zorganizován mezinárodní knihovnický sjezd, na jehož organizaci se Tobolka aktivně podílel. Na tomto sjezdu padl také návrh na založení mezinárodní knihovnické organizace. Myšlenka se uskutečnila na následujícím sjezdu v Edinburghu, kdy byla ustavena IFLA (International Federation of Library Associations). Zdeněk V. Tobolka se stal členem výboru a v této funkci setrval až do roku 1931. Na mezinárodním knihovnickém poli si získal velkou vážnost, o čemž svědčí i zaslání pozdravného telegramu od mezinárodního výboru při sjezdu v Itálii v roce 1929, kterého se Tobolka pro nemoc nemohl zúčastnit (viz došlá korespondence od Jana Emlera v Tobolkově pozůstalosti, uložené v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově) a příspěvek vicepresidenta IFLA Marcela Godeta do slavnostního čísla *Slovanské knihovědy* k Tobolkovým šedesátým narozeninám.

Mezi další Tobolkovy zásluhy patří zrod a rozvoj knihovnického vzdělávání. V roce 1920 inicioval založení Státní knihovnické školy a stal se jejím prvním ředitelem. Škola vychovávala kvalifikované knihovníky pro všechny

T. G. Masaryk na knihovnické výstavě

Ze zahajovací schůze mezinárodního sjezdu knihovnického

typy knihoven. Pro tuto školu také připravil s ostatními kolegy učebnici nesoucí název *Československé knihovnictví*. Učebnice vyšla v roce 1925 a později sloužila i pro studenty knihovně na Karlově univerzitě. O zavedení výuky knihovně na Filozofické fakultě Karlovy univerzity usiloval Tobolka již před válkou, ale jeho snahy se nesetkaly s úspěchem. Až v roce 1926 podává opět žádost o habilitaci na docenta knihovnických věd, což bylo předpokladem k otevření kurzu. V následujícím roce se Tobolkovi podařilo habilitaci získat a od podzimního semestru roku 1927 začala výuka knihovnictví v rámci pomocných věd historických. V této době opouští pozici ředitele Státní knihovnické školy a plně se věnuje výuce na Karlově univerzitě.

Tobolka byl velmi plodný a pracovitý autor a vědec. Vedle řady edic, historických studií, knihovnických příruček, redakcí různých sborníků a slovníků byl například hlavním redaktorem *Masarykova slovníku naučného*. Jeho asi nejvýznamnějším dílem je však *Knihopis českých a slovenských tisků*. Nutností vydání nového soupisu prvotisků a starých tisků si byl Tobolka vědom již před válkou. V roce 1905 podal v Královské české společnosti nauk návrh na vytvoření bibliografie českých prvotisků. O pět let později vyšel jeho *Český slovník bibliografický*, který v prvním dílu obsahoval soupis a podrobný rozbor všech známých českých prvotisků. Po válce v roce 1923 v *Časopise československých knihovníků* uveřejnil článek s názvem „Nový Jungmann“, kde rozpracoval koncepci přípravných prací, popisu a vydání Knihopisu. V témže roce z jeho podnětu zřídilo ministerstvo školství Komisi pro knihopisný

soupis československých tisků až do konce 18. století a Tobolku pověřilo jejím řízením. Již v roce 1925 vyšel první díl popisující české prvotisky. Tobolka získal pro spolupráci celou řadu českých, slovenských a zahraničních knihovníků. Ve třicátých letech našel spolupracovníka ve Františku Horákovi, který se stal sekretářem komise a spolupodílel se již na přípravě a vydání první části druhého dílu Knihopisu věnovaného starým tiskům. Komise byla rozpuštěna v roce 1948, její činnost převzala Veřejná a studijní knihovna v Klementinu, zřídila oddělení pro přípravu a vydávání Knihopisu, jehož vedoucím se stal František Horák. Ten přizval Tobolku ke spolupráci, která trvala až do jeho smrti 5. listopadu 1951.

Zdeněk Václav Tobolka byl jednou z nejvýznamnějších osobností československého knihovnictví, v řadě jeho částí byl průkopníkem. Jeho hlavní povahovou vlastností byla nesmírná pracovitost a plné nasazení ve všech oborech, jimiž se zabýval. Toto zaujetí jej vedlo i ke schopnosti vést často velmi ostré polemiky, které jeho oponenti někdy vnímali jako osobní útoky, což ale on sám nikdy takto nemyslel. Tobolkovi byla často vytýkána povrchnost a nedostatek hloubky jeho prací. Tato výtka se může zdát opodstatněná, ale jen tehdy, když nebudeme vnímat celou šíři jeho práce. Většina jeho díla je průkopnická a jako taková si nečiní nárok na úplnou pravdu, ale vyzývá následovníky k další práci, k dalšímu bádání. V oblasti knihovnictví je dnes nezpochybnitelné, že právě Tobolka položil základy moderního českého a slovenského knihovnictví a že jeho dílo je a bude vždy inspirací pro další generace knihovníků a nejen pro ně.

OPUS ORATORIUM MAXIMUM

Graduál z Louky

Citát z Cicerona jako motto výstavy *Unikáty Svatovítského pokladu – Rozhovor se smrtí – Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic – Básník jagellonské doby* představoval řadu vynikajících uměleckých děl vystavených od 28. 2. do 1. 7. 2007 v Císařské konírně Pražského hradu. Mimořádnou záplůčkou se k tomuto výstavnímu projektu připojila také Vědecká knihovna v Olomouci (VKOL). Jako stěžejní exponát dokumentující umění a dokreslující společnost a obraz doby konce 15. a počátku 16. století reprezentoval zde knižní kulturu Graduale monasterii O. Praem. Lucensis prope Znojmo, tzv. graduál z Louky, církevní liturgická kniha zpěvů, rukopis z fondu VKOL, sign. M IV 1.

Vynikající kvalita louchého graduálu, zejména v jeho výzdobě, byla oceňována řadou badatelů, kteří se vyjadřují k jeho výsadnímu postavení v rámci české malby a hodnotí zejména přítomnost nových prvků vycházejících z renesanční Itálie. Svou výzdobou představuje graduál z Louky výjimečné dílo knižní malby na přechodu od pozdní gotiky k rané renesanci nejen v českých zemích. Rukopis obsahuje vždy pouze tu část zpívaných mešních textů, která je určena pro letní období církevního roku. Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že jde o druhý díl dvousvazkového celku. Letní část začíná Hodem Božím Svatodušním a končí XXIII. nedělí po sv. Trojici. Existenci prvního dílu potvrzují i velké rozměry kodexu, tj. 61 x 42 cm, a také váha neuvěřitelných 16,7 kg, protože spojení letní i zimní části by prakticky znemožňovalo každodenní manipulaci s kodexem. Nicméně o dochování zimní části rukopisu nemáme žádné zprávy.

Kodex byl pořízen pro premonstrátské opatství v Louce u Znojma. Z kolofónu na titulní stránce vyplývá, že rukopis vznikl v roce 1499 na objednávku opata Pavla XIX., představeného premonstrátského kláštera, a byl napsán Egidiem Hasem, klerikem Pasovské diecéze.

Do fondu olomoucké knihovny se rukopis dostává po roce 1774, kdy knihovna sloužila již světské univerzitě a lyceu, tj. po zrušení jezuitského řádu. Následně po výnosu císaře Josefa II. o zrušení 40 klášterů na Moravě a části Slezska knihovna získává fond z klášterů, které byly postupně rušeny v letech 1782–1787. Z toho 16 klášterních knihoven nemělo rukopisy vůbec a ve 24 knihovnách byly rukopisné sbírky nestejněho rozsahu a významu. Nejbohatší rukopisný fond vlastnil řád premonstrátský. Knihy procházely výběrovým řízením, které prováděl J. A. Hanke z Hankenštejna, tehdejší kustod knihovny. Z počtu zhruba 107 000 svazků J. A. Hanke vybral a zařadil do olomoucké lyceální knihovny 673 rukopisů, 3117 prvotisků a více než 20 000 vzácných tisků. Z kláštera v Louce u Znojma se zachovalo 36 rukopisů, z nichž nejceněnější je především graduál z Louky.

Graduál z Louky byl z iniciativy VKOL prohlášen v roce 2000 za státní kulturní památku podle § 3 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění. Rejstříkové číslo movité kulturní památky ÚSKP 54722/39-56 zahrnuje tři středověké rukopisy z fondu VKOL, tj. Bibli boskovskou, dvoudílnou Bibli olomouckou a graduál z Louky. Odborný posudek označuje graduál za příkladnou ukázkou pronikání myšlenkových vlivů italské renesance do oblastí severně od Alp s tím, že výtvarný skvost svými uměleckými kvalitami a historickým významem nepochybně naplňuje hodnotová kritéria zákona o státní památkové péči.

Vraťme se ještě k bližšímu popisu vzácného kodexu. Text graduálu doprovází 154 honosnějších, filigránem zdobených iniciál, 18 malířsky zdobených iniciál obsahuje miniaturu se scénickou figurální kompozicí, převážně světců, někdy i s legendou. Celou plochu vnějšího okraje stránky zaujímá souvislý ornamentální pás, lemovaný ozdobnou lištou. Vazba rukopi-

vlevo:
foto z folia 134:
iniciála „D“ e ventre
(100x103 mm),
sv. Jan Křitel s knihou
a Beránkem Božím s korouhví.

vpravo:
foto z folia 179:
iniciála „B“ enedicite
(100x110 mm),
sv. Michal přemáhající Dábla

su pochází ze 16. století, a to v podobě prkenkových desek potažených světlou, slepě tlačenou kůží. Na všech rozích přední i zadní desky jsou stopy po kování, pravděpodobně nárožnicích a puklách. Spony jsou kovové, patrně renesanční. Plochu desek zdobí oválné kartuše s figurálními výjevy a s legendami. Na předních deskách nahoře je to Zvěstování, dole sv. Kateřina, na zadních deskách nahoře Ukřižování a dole Zmrtvýchvstání. Každá stránka kodexu obsahuje osm řádků notové osnovy a textu, notovou osnovu tvoří čtyři červené linky. Text zpěvů je psán černým inkoustem gotickou minuskulou. Červeně jsou poznámky v textech, označující počátky jednotlivých částí graduálu nebo den církevního roku, příp. vigílii světce, pro kterého je zpěv určen. Titulní stránka je pozoruhodná zcela nezvyklým užitím renesančních prvků, výrazně italského charakteru ve výzdobě levé bordury s věnci, nápisovými tabulemi a symetricky se vinoucími dekorativními motivy v podobě listu bodláku. Iluminace zdobí rostlinné ornamenty a exotické květiny. Jsou zde zachyceny celé scény, převážně figurální, nesouvislé s obsahem vlastní iluminace. Ve výzdobě nacházíme opici, jinde lišku nesoucí ukořistěného kohouta nebo lovce střílejícího po ptáku na větvi. Zajímavé je právě převládání

těchto loveckých motivů, které by snad mohlo být klíčem k řešení otázky vzniku graduálu a k osobě hlavního písaře, který je uveden na tabulce v okrajových rozvilinách iniciálky na pag. 1: „Egidius Has, clericus Pataviensis, scriptor huius libri“. Tak jako v marginální výzdobě, i ve vlastních iluminacích se setkáváme s nádhernou výzdobou s tradičními náboženskými motivy – jsou zde postavy světců, Panny Marie. V iluminaci zobrazující řeholníky, kteří zpívají při bohoslužbě, nám přibližuje prostší miniatura skutečný život právě v okruhu autorovi nejbližším. Graduál z Louky, chronologicky poslední známe dílo iluminátora, znamená současně vyvrcholení jeho tvorby.

V odkazech na literaturu najdou zájemci celou řadu dokumentů, podrobně se zabývajících graduálem z Louky a historickým fondem olomoucké knihovny. V rámci digitální knihovny VKOL na <http://dig.vkol.cz/> prezentujeme 65 rukopisů a prvotisků, 5 starých tisků a 3 mapy z fondu knihovny. Digitalizované dokumenty jsou součástí projektu Manuscriptorium, shromažďujícím a zpřístupňujícím na internetu informace o historických knižních fondech, více na <http://www.manuscriptorium.com/>.

HANA ŠTUDENTOVÁ
hana.studentova@vkol.cz

LITERATURA :

- 1 Boháček, M. – Čáda, F.: Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz, Köln 1994.
- 2 Eidernová – Pštrossová, V.: Graduál z kláštera řádu premonstrátů v Louce u Znojma, dipl. pr. FF UK, Praha 1974.
- 3 Petrů, E.: Z rukopisných sbírek Univerzitní knihovny v Olomouci, Praha 1959.
- 4 Krása, J.: České iluminované rukopisy 13.–16. století, Praha 1990.

Motivace zaměstnanců na informačním pracovišti / v knihovně

2. část

Vliv komunikace na motivaci a výkonnost týmu

V posledních letech vyšlo na trhu mnoho publikací s problematikou motivace, a proto se v tomto seriálu zaměříme na ty motivační faktory, které nejsou ve vydané literatuře v daném pojetí obsaženy, případně se jejich praktická aplikace osvědčila v knihovnické praxi.

Motivovat lidi znamená znát důvody jejich jednání a uspokojit jejich potřeby. Pro mnoho lidí je důležitější pracovní atmosféra, aktivní spoluúčast a možnost osobního zdokonalování než peníze. Tato skutečnost je zajímavá zejména pro knihovny financované ze státního rozpočtu.

Co se knihoven týče, patří podle výzkumů¹ mezi manažery příslušných institucí mezi hlavní motivátory funkční vztahy s kolegy, dobré pracovní podmínky a prostředí, týmová práce, dále služba veřejnosti, víra, že člověk dělá něco, co má cenu, práce na změně společnosti, důležitost pro členy personálu, že jsou respektováni jako individuality, ocenění od organizace a jejich manažera (možnost zakusit pocit, že pro organizaci a manažera mám hodnotu).

V problematice samotných motivačních stimulu ponecháme stranou materiální stimuly v podobě platu a budeme se v následujících dvou kapitolách věnovat měkkým variantám, kterými jsou komunikace se zpětnou vazbou, spoluúčast a využití marketingu jako motivátorů.

Komunikace

Samotná komunikace může mít na pracovišti mnoho podob. Ať už je to vedení knihovny, které by mělo předávat svoji vizi do všech organizačních úrovní a zapojit tak i řadové zaměstnance, nebo bezprostřední nadřízený objasňující nové úkoly, připravované změny či poskytující zpětnou vazbu k práci, anebo kolega na stejné organizační úrovni v rámci pracovního týmu. Vždy se jedná o důležitý motivační faktor, který může mít vliv na efektivitu práce.

Pro zaměstnance je důležité, aby věděli, co se od nich očekává, jaké mají představy o jejich práci

nadřízení a v jakém vztahu je to, co se děje v podniku/knihovně, k jejich práci (jak je to ovlivní). Také je nezbytné vědomí odpovědnosti a znalost kritérií hodnocení úspěšnosti jejich práce. Potřeba informací se zvyšuje zejména v průběhu a po období podstatných změn. Nedostatek informací je zdrojem obav zaměstnanců z jejich nové úlohy, přičemž platí, že čím vyšší nejistota, tím nižší produktivita.

Informovat zaměstnance například o nových službách znamená seznámit je s tím:

- co se chystá (a proč – otázka interního marketingu);
- koho a jak se to dotkne;
- kdy k tomu dojde;
- kdo by se k tomu měl vyjádřit;
- kdo má učinit konečné rozhodnutí;
- jaké důsledky bude mít toto rozhodnutí a pro koho;
- kdo by měl být o čem informován.

K tomu lze v závislosti na obsahu sdělení a jeho příjemci využít různé informační kanály, jejich výhody a nevýhody popisuje dostatek dostupné literatury.

Kromě mluvené a psané komunikace patří do této oblasti i *aktivní naslouchání*, které je předpokladem úspěšného sdělování. Jde o aktivní proces a znamená více než jen absorbovat obsah řečeného. Aktivní naslouchání vyžaduje jak kladení otázek, pokud příjemce nerozumí promluvě, tak i sledování nonverbálního vyjádření. Takové naslouchání podporuje vzájemné porozumění a utužuje pracovní vztahy. Kvalitní komunikace je procesem vyžadujícím u obou stran (vysílatele i příjemce) poskytnutí příležitosti *klást otázky* a dostávat zpětnou vazbu. Kladení otázek je známkou snahy naslouchat a projevem zájmu o druhého. Mezi dobře kladené otázky patří otázky typu *co, kdo, jak, který, kdy*. Otázky typu *proč* vyvolávají pocit skrytého obvinění.

Komunikace ve vedení je považována za jeden z nejdůležitějších aspektů při vzájemné inspiraci. Ovlivňuje rozhovory o vizi knihovny, o jejich specifických projektech či úkolech.

Kvalitně diskutovat o informacích znamená zajistit jejich plynulý tok od vedení k běžným pracovníkům. Takový tok může vedoucí knihovny zajistit formou pravidelných porad, kdy předá podřízeným informace od vyššího managementu. V praxi se dobře osvědčily „nahodilé“ porady svolané za účelem řešení určitého akutního problému. Jedním z důvodů svolání takové porady je například zjištění názorů podřízených, pokud stojí před vedoucím důležité jednání, na němž se bude rozhodovat o věcech ovlivňujících skupinu. Jindy potřebuje vedoucí zjistit názory skupiny, protože jde na poradu ve funkci delegáta tlumočnicko její názory. Podřízení tak mohou pomoci najít nadřízenému argumenty například na obhajobu práce svého týmu, což je v době, kdy se snižují náklady a ruší se v podnicích různá oddělení, velká podpora. Informační oddělení bývají rušena mezi prvními, protože nejsou z hlediska komerčních podniků viditelně výdělečná a ve srovnání s výrobními, prodejními či podobnými úseky jsou obvykle pro funkci celého podniku postradatelná.

Výše uvedené zapojení podřízených do obhajoby jejich oddělení nepřehlédnutelně přispívá k utužování celého týmu. Pocit příslušnosti je jedním ze základních motivačních faktorů.

Dobře komunikovat s podřízenými znamená poskytovat jim širší okruh informací než jen to, co je nezbytně nutné pro plnění jejich současných úkolů. Patří sem vysvětlování nových věcí, proč a co přinesou, co budou konkrétně znamenat pro jejich práci a následná vzájemná diskuse o těchto věcech. Příkladem z praxe může být naplnění výpůjčního protokolu osobními údaji o uživatelích, kdy se mluví o možnosti importu z telefonního seznamu vystaveného na intranetu. Oproti tomu stojí návrh na ruční přepis osobních údajů o uživatelích společně s ručním převáděním papírového výpůjčního protokolu (evidence výpůjček) do elektronické verze. V rámci této otázky byly diskutovány široké souvislosti zasahující do dalších oddělení podniku.

Do dobré komunikace spadá i povzbuzování k hledání nových informací. V praxi se například osvědčila sdílená stránka s elektronickými volně dostupnými zdroji, kde byl uveden název a adresa zdroje. Jedním ze způsobů, jak je možné v praxi tuto otázku realizovat, je například situace, kdy vedoucí knihovny či někdo jiný z pracoviště objeví

nějaký zajímavý informační zdroj a pak se všech zeptá, zda se někomu v knihovně nehodí přístup k uvedenému zdroji, například na rešerše s tím, že by mu ke zdroji zajistil přístup (příklad je uveden pro zdroj představující přístup k on-line archivu určitého periodika). Podobně byla založena i stránka s externími kontakty (kde sehnat jaké informace). Jedná se o způsob, který podporuje sdílení znalostí pro úspěch celého týmu (mohla se tak například zkrátit doba na vyřízení některých rešeršů). Otázka sdílení a řízení znalostí představuje širokou oblast, která již přesahuje vymezený rámec tohoto článku, a proto se jí již dále nebudeme zabývat.

Zpětná vazba

Zpětná vazba je chápána jako projev zájmu. Na informačním pracovišti může mít podobu ocenění nápadů, provedené práce, nasazení zaměstnanců při řešení projektů. Nadřízený by měl podporovat cit podřízených pro jejich vlastní hodnotu.

Míra uspokojení jedince dosáhnout uznání v knihovně ovlivňuje produktivitu a ekonomickou výkonnost. Je důležité ztotožnit se s cílem. Již samotná reakce povzbuzuje k lepším výsledkům. V prostředí informačního oddělení je obvykle mnoho příležitostí na reakci. Například po návštěvě školení či konference si jistě zaměstnanci přinesou nové nápady a někteří z nich se budou snažit je realizovat – jde o příležitost k reakci. Při zavádění nových služeb nebo reorganizaci agentury si mnoho zaměstnanců samo najde cestu k racionalizaci stávající agentury (například si připraví tabulky v MS Excelu na různá automatická rozúčtování nákladů).

Ať už je zpětná vazba pozitivní nebo negativní (správně vyjádřená), jde o důležitý moment, který v pozitivní podobě uznání za práci vede k většímu úsilí. Zpětná vazba v negativní formě v podobě konstruktivní kritiky může inspirovat lidi k tomu, aby se sami ujímali úkolů a rozvíjeli svůj potenciál. Špatně formulovaná kritika může druhého zničit; dobrá mu pomůže poučit se ze svých chyb.

TEREZA ŠEDIVCOVÁ
tsedivcova@csob.cz

¹ BROADY-PRESTON Judith; STEEL, Lucy. Employees, customers and internal marketing strategies in LIS. *Library management*. 2002, vol. 23, no. 8–9, s. 384–393.

Literatura pro děti a mládež za rok 2006

Původní tvorba, překlady, ocenění

Shrnout tematické a vypravěčské směřování literatury pro děti a mládež za jeden jediný rok je vždy ošidné, stejně tak hodnotit pouze díla, která byla oceněna prestižními Zlatými stuhami nebo nominována na cenu Magnesia litera. Přesto poukážou na některé zajímavé trendy.

Stále se objevují noví debutanti v literatuře pro děti, kteří jsou již zkušenými tvůrci poezie nebo prózy pro dospělé. Za rok 2005 to byla Viola Fischerová (Co vyprávěla Dlouhá chvíle, 2005), letos přispěli novými pohádkovými tituly prozaik *Pavel Brycz*, básniřka *Sylva Fischerová* nebo *Radek Malý*. Knižní pohádkovou tvorbu nápaditě obohacují výtvarníci – vloni opět Petr Nikl a František Skála, v uměleckonaučné produkci Tereza Řičanová a Renáta Fučíková.

Zvolené náměty v české pohádkové próze a próze s dětským hrdinou zvážněly, soudě podle toho, že si přední současné autorky vybraly konečnost života: smrt a vážnou nemoc.

Iva Procházková, autorka bezmála dvaceti titulů, pojala pohádku **Myši patří do nebe** (Albatros) jako hravé podobenství smrti a znovuzrození. Tuto polohu umocňují i jemně šrafované figury zvířat ilustrátorky Markéty Prachatické. Hrdinové prózy, myšák Šupito a lišák Bělobřich se po své smrti potkávají v nebi, kde prožívají blaženost (ne)bytí plné her a setkávání s jinými zvířecími tvory. V bohatých dialogických rozmluvách zpytují své vzpomínky na pozemské bytí, ale i svůj úžas nad jeho barevností. Nelze než obdivovat nápaditost představy zvířecího nebeského ráje, v němž vše – houpačky, kolotoče, skákací míče – je tak podobné toužebným hrám dětského věku. Ovšem rajska blaženost se postupně pro naše protagonisty stává jednotvárnou. Pro každého tvora nastává čas odejít („*Čas ubíhal. Vlastně neubíhal, s časem se tu dělo něco prapodivného. Neběžel, neplynul, nevělel se – jako by vůbec nebyl.*“). Na zemi pak duše hrdinů přebývají v podobě zvířete, kterou si sami mohli zvolit. Jejich pozemský pobyt začíná, jak jinak, než dobrodružnou cestou parníkem plnou roztodivnou

směsicí zvířat... Kniha byla oceněna Zlatou stuhou v literární kategorii a získala Magnesia literu v kategorii literatura pro děti a mládež.

Iva Procházková v Albatrosu vydala v loňském roce ještě jednu knihu – převyprávěla pohádkovou novelu **Konec kouzelného talismanu** (ilustrace Markus Malajuoma), která vznikla z popudu Katalánského ústavu pro písemnictví v Barceloně. Jednotlivé chronologicky pojaté epizody napsalo pět autorů z menších států a regionů Evropy – Miguel Desclot z Katalánie, Menna Elfynová z Walesu, Gabriel Rosentock z Irska, Tapani Bagge z Finska a právě *Iva Procházková*. Příběh vypráví o putování dvou finských sourozenců, na jehož počátku vstupujeme do hádky starší Anny s jejím bratrem v den jejich čtrnáctých narozenin. Zjišťují, že dostala podivný dárek od laponské tety, vševědoucí šamanky. Podivný talisman z dalekého severu – pussuka – jim umožňuje přesouvat se a navozovat kontakt v nových zemích – každý, kdo do něj vdechne své přání, se domluví příslušným jazykem. Ocitají se střídavě v Pyrenejích, v Praze po povodni, na břehu moře ve Walesu a v den svatého Patrika v Irsku. Filozofický podtext obsahuje epizoda v Indii, v níž prostřednictvím cesty za zdánlivým Opičím bohem se učí pokoře a prožitku. Každá země je představována svou kulturní a náboženskou tradicí, dialogy mezi hrdiny, převážně dětskými hostiteli, učí vnímat ty druhé lidi v jiné kulturní tradici.

Námětem novely s dětským hrdinou **Lentilka pro dědu Edu Ivony Březinové** (ilustrace Eva Mastníková, Albatros) se stala problematika Alzheimerovy nemoci – vážné psychické poruchy, která se zpravidla objevuje v pozdním stáří. Ostatně u vzniku knihy stál popud odborníka, který založil komplex služeb pro seniory v Ústí nad Labem. Ivona Březinová se musela při její tvorbě vyrovnávat s nástrahami vypravěčské strategie, pohybovala se na tenké hranici mezi sociálním dokumentem a uměleckým dílem. Téma Alzheimerovy nemoci a vůbec vzta-

hu bližních k poslední etapě života je v české literatuře pro děti výjimečné, přitom je pro současnou rodinu velmi závažné a aktuální. V evropském kontextu jsou umělecká sociálně motivovaná díla pro děti poměrně rozšířena a v posledních desetiletích se zaměřují na témata diskriminace znevýhodněných sociálních skupin a rodin, způsobených jejich odlišností (etnické menšiny, hendikepovaní, drogově závislí aj.) nebo nemocí nejbližších. Na české půdě se opakovaně k těmto tématům vrací právě *Ivona Březinová* (trilogie **Holky na vodítku**, 2002–2003). Autorka vypráví z pozice předškolního chlapce o zvyšujících se nárocích péče o nemocného pradědečka. V řešení dalšího rodinného soužití se navzájem všichni její členové radí, nevyjímaje z tohoto okruhu ani pětiletého Honzika. Podobná mentalita dítěte a projevy chorého člověka jsou podnětem pro humorné epizody (hra na poštu s albem vzácných známek nebo vzájemné vyprávění o podobných činnostech ve školce a stacionáři). I v této společenské novele s dětským hrdinou prokázala *Ivona Březinová* znalost svého řemesla, v němž její způsob vypravěčství přechází v uměleckou a emotivní závažnost. Kniha získala nominaci v beletrii pro děti ve Zlaté stuze.

A jak to bylo s pohádkou v roce 2006? Vybrali jsme vyjma jednoho překladu českého autora, který psal v emigraci v Německu, nové autorské pohádky.

Jednou z nich je pohádková tetralogie z pozůstalosti klasika české imaginace *Ludvíka Aškenazyho*. Jeho syn *Jindřich Mann* přeložil z němčiny a vydal v Mladé frontě **Pohádky čtyř větrů** inspirované dávnými vyprávěními. Vítr je přihnal z evropských končin – Normandie, Portugalska a z daleké Virginie nebo Persie, země prapůvodních pohádkových látek. Autorské adaptace Aškenazy rozvinul nápaditě v jazykové i motivické rovině, a pokud se necháte okouzlit vypravěčstvím babiček z dalekých krajů, pak vás může potěšit zpěv malinkaté pstruhosířeny nebo trik kouzelníkova učně, který skvěle ovládá pečení náramných bramboráků. Škoda jen, že se ilustrační doprovod Adély Janíkové křečovitě drží předlohy, jeho realistická výpravnost je zajímavější na velkých kresebných plochách, v detailu se ztrácí.

Oprávněný zájem čtenářský a kritický vzbudila Bryczova románová epopej **Patriarchátu dávno zašla sláva**, která obdržela Státní cenu za literaturu (2004). *Pavel Brycz* není ani v tvorbě pro děti nováčkem, píše rozhlasové hry a podle jeho námětu vzniká seriálový večerníček Dětský zvěřinec. Pohádkovým kouzlem ve světě Gabriely (**Kouzelný svět Gabriely, Meander**) se stává její schopnost mluvit s věcmi, kterou objevuje v den oslavy svých 10. narozenin, na níž se nedostavili včas kamarádi. V deseti kapitolách čtenář tak spoluprožívá sled nejrůznějších epizod, v nichž děj neposunuje kouzelná věc jako v mnoha současných autorských pohádkách (například Miloše Macourka), ale hybatelem děje se stávají impulsy pod povrchem oživlých věcí. Brycz se tak navrácí k tradici andersenovské významové výstavbě pohádkového textu, kterou zasazuje do současnosti. Hrdinčina komunikace s věcmi, často vtípně glosující současnost, napomáhá spravedlivému konání nebo rozluštění záhad – jako v detektivním příběhu v Monte Carlu nebo ve skrytém tajemství prastaré polévkové mísy. Jenže některé kapitoly působí, jako by vypravěči docházel dech a občas zaskřípe i pointa (přítazený za vlasy je archeologický sběr na Macháči nebo setkání se Slunečnany). Přesto kniha *Kouzelný svět Gabriely* vyzáruje i díky ilustračnímu doprovodu Šárky Zichové jakousi spontánní, téměř harmonickou barevnost a radostnou hravost. A v tomto receptivním zaměření je zejména skryto i její ocenění – nominace na Magnesia literu za rok 2006 a výtvarnou nominaci ve Zlaté stuze.

Nejvíce ocenění ve Zlaté stuze 2006 si odnesly **Lingvistické pohádky Petra Nikla**, opět vydané v Meandru. Jsou již třetí autorskou knihou výtvarníka a písničkáře, jehož fantazie nachází uplatnění i ve vizuálně a zvukově komponovaných výstavách (Orbis pictus). Nyní odvážně umístil své zvířecí pohádky do země s názvem Lingvizie. Ocítáme se tak rázem v roztodivných jazykových přesmyčkách, lexikálních hrátkách (nebo vynechávkách) a jambicky rytmických poetických vyprávěnkách. Pohádky se lépe vnímají, když se čtou hlasitě („*Mlha hustá jako rosol/ plave, oblévá se a lne se.// Vlhá rokle, kluzký svah, drn, smrk, hřib, kost...strach!*“). Radostný tvořivý požitek se do-

stavi při četbě Pohády a Pohádečky, v nichž se brouk rázem změni v broučinka a Nikl v ní začne hýřit deminutivy, nebo v Koncovkové pohádce, kde zvířátka přišla o své *a*. Vypravěčskou atmosféru znásobují celostránkové ilustrace, ve kterých Petr Nikl volil malbu zvířat v jemně odstínovaných kruzích a točenicích, případně pyramidách. Lingvistické pohádky

jsou věnovány trochu starším, ale ne zas tak moc starým čtenářům a jsou tak knihou pro všechny (občas se doporučuje od 9 do 99 let).

V našem hodnocení budeme pokračovat dalšími pohádkovými tituly a zajímavými překlady.

JANA ČEŇKOVÁ
j.cenkova@centrum.cz

Vybrané překlady z norské literatury za poslední desetiletí

1. část

Norská literatura má v českých překladech tradici sahající do poloviny 19. století. Svůj vrchol zažila v letech 1890 – 1948. V tomto období byla napsána řada významných dodnes překládaných norských románů, zároveň byla velmi pozitivní česká recepce norské tvorby. Určitou obrodu zažívá zájem o norský román od konce 20. století jednak v souvislosti s uvolněním naší politické situace, jednak s novou vlnou norské literatury. Na scéně se objevuje řada pozoruhodných spisovatelů, kteří přináší nová témata i nový styl vyprávění a již vzbuzují pozornost norských čtenářů všech věkových kategorií. Nová vlna je tak mohutná, že budí čím dál větší zájem i v zahraničí a postupně začíná doléhat i k nám. Vzhledem k tomu, že celkově není překladů z norštiny mnoho, podíváme se na produkci přibližně posledních deseti let a vybereme díla pokud možno reprezentativní. I když je zastoupení mladé norské literatury v českých překladech rok od roku výraznější, podíváme se nejprve na nové překlady starších norských spisovatelů, tvoří totiž významnou část nabídky českých překladů norských knih. Jedná se buď o nové překlady klasických děl již dříve přeložených, které však zasluhují převod nový, moderní, nebo o dohánění dluhu, tj. o překlad děl, která českému čtenáři měla být představena již dříve, ale z těch či oněch důvodů se tak nestalo.

Podíváme-li se na paletu klasických románů a dalších literárních textů, které se v posledních letech objevily v českém překladu, zjistíme, že tematickým výběrem i dobou vzniku originálu ve svém celku vlastně vyprávějí dějiny Norska a norské literatury. Podívejme se tedy na vybrané knihy chronologicky, ne podle vzniku překladu, nýbrž podle vzniku originálu, a rekonstruujeme alespoň v náznaku tento příběh.

V loňském roce jsme si připomínali sto let od úmrtí **Henrika Ibsena** (1828–1906). U této příležitosti vydal Divadelní ústav dvousvazkový výbor *Hry I, II*. Kromě slavného *Peera*

Gynta, vtipné hry parodující (nejen) norské národně romantické cítění poloviny 19. století, zahrnuje téměř všechny tzv. společenské hry, jako např. *Domeček pro panenky* (u nás všeobecně známý pod názvem *Nora*), *Divokou kachnu* či *Hedu Gablerovou*. Společenská drama představují nejznámější část Ibsenova uměleckého odkazu. Začal je psát koncem sedmdesátých let 19. století a bez servitků, často s notnou dávkou jemné leč kousavé ironie v nich útočil na životní lži, v nichž lidé mají tendenci se utápět. Díky výstižnosti Ibsenova výrazu, obecně morální nadčasové rovině i díky symbolické hloubce hry vešly do kánonu světové literatury. Norští spisovatelé svá díla s oblibou proplétají narázkami na mnohé Ibsenovy hry, nejčastěji snad na *Divokou kachnu*, a i proto lze českému čtenáři novější norské literatury Ibsena vřele doporučit. Všechny hry jsou nově přeložené Františkem Fröhlichem, s výjimkou *Peera Gynta*, jež přeložila dvojice Josef Vohryzek – Josef Brukner. Za zmínku stojí též slavná Ibsenova kratší epická báseň *Terje Vigen* (1862, česky 1998) na motivy lidových vyprávění z dob napoleonských válek tematizující boj o přežití jedince za námořní blokády Norska.

Dalším z klasiků, jenž se nedávno znovu objevil v českém překladu, je jeden ze zakladatelů moderního románu, nositel Nobelovy ceny za literaturu **Knut Hamsun** (1859–1952), který Ibsena kritizoval za společenskou angažovanost tvorby. Sám kladl velký důraz na iracionální myšlení jedince. Poprvé na sebe citelně upozornil románem *Hlad* (1890, česky nejnověji 1959). *Mystérie* (1892, česky 2000) líčí, co se stane, když se v malém norském městečku objeví podivín Nagel, spáchá tam mnoho výstředností a jak se objevil, tak zase zmizí. Kniha vyniká rafinovanými popisy roztodivných nápadů, nečekaných reakcí a záłudných myšlenkových pochodů hlavního hrdiny, svérázného cizince ve světě. V roce 2002 vůbec poprvé v českém překladu vyšla poslední Ham-

Databáze české knihy

Databáze vydaných titulů **České knihy** provozovaná Svazem českých knihkupců a nakladatelů (SČKN) na webových stránkách www.sckn.cz/ceskeknihy, je určena k rychlému oznamování nových právě vydaných titulů. V současné době jde o nejaktuálnější přehled o vycházející knižní produkci. Fungovat začala v roce 2002 a obsahuje téměř 17 000 záznamů (stav k 30. 3. 2007). V databázi je zaregistrováno více než 600 nakladatelů. Zhruba polovina z nich databázi využívá pravidelně. Zejména od loňského roku pak probíhají postupné úpravy sloužící k zpřehlednění databáze, aby mohla být co nejvíce využívána a byla uživatelsky „příjemná“ a jednoduchá.

Databáze je založena na tom, že do ní své tituly zapisují sami zaregistrovaní nakladatelé. Jedinou podmínkou je, že tituly musí mít ISBN, což je vedle názvu povinný údaj. Další informace o titulech zde však uživatel najde samozřejmě také: nakladatel, autor, rok vydání, počet stran, cena, vazba, stručná anotace atd. Záleží však již na každém nakladateli, které informace o knize do databáze zapíše. K titulům je možné vložit i barevnou reprodukci obálky, čehož již mnozí nakladatelé také využívají. Ideální tedy je, když nakladatel vydá nový titul a ihned jej zapíše do databáze. Denně se tak databáze plní desítkami nových záznamů. Databáze *České knihy* slouží nejen samotným nakladatelům a Svazu českých knihkupců

a nakladatelů, resp. redakci časopisu Knižní novinky pro přípravu jeho bibliografické části, ale také knihkupcům, knihovnám a veřejnosti. V databázi je možné libovolně prohledávat podle autorů, názvů či ISBN, ale také podle jednotlivých nakladatelů, nebo si novinky stahovat dávkově za zvolené období. Pokud se zaregistrujete, mohou vám týdenní novinky chodit pravidelně vždy v pondělí ráno na váš e-mail v souboru typu TXT resp. CSV. Databáze také poskytuje kontaktní informace o zaregistrovaných nakladatelích.

Redakce Knižních novinek si tituly z databáze stahuje do své bibliografie (od r. 2002 do č. 13 až 14/2007 včetně, bylo otištěno 34 865 záznamů), jejímž prostřednictvím plní nakladatelé, kteří se Svazem českých knihkupců a nakladatelů uzavřeli smlouvu, tzv. nabídkovou povinnost vůči určitým knihovnám. Tato povinnost pro ně vyplývá ze zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích. Pokud jsou tituly ohlášeny právě prostřednictvím databáze, je tato služba pro nakladatele zdarma. Pracovník SČKN také zpětně databázi *České knihy* doplňuje o ty tituly, které v ní nejsou a redakce jejich záznamy získala pro bibliografii Knižních novinek z jiných zdrojů. Tím je databáze tedy ještě úplnější. Snahou zainteresovaných pracovníků je databázi *České knihy* nadále zkvalitňovat.

MILAN ŠILHAN (silhan@sckn.cz)

Do čísla přispěli >

■ Ing. Aleš Brožek – SVK v Ústí nad Labem ■ PhDr. Jaroslav Císař – Vydavatelství Grand Princ v Praze
■ PhDr. Jana Čeňková, Ph.D. – Katedra žurnalistiky v Praze ■ Mgr. Tomáš Gec – Slezská univerzita v Opavě
■ Mgr. Jan Hutar – Národní knihovna ČR v Praze ■ Ing. Radka Johnová – Vyšší odborná škola informačních služeb v Praze ■ Václav Kříček – Krajská vědecká knihovna v Liberci ■ Mgr. Petra Myšková – ÚISK FF UK v Praze
■ Anna Nerglová – Národní knihovna ČR v Praze ■ Mgr. Petr Novák – Státní technická knihovna v Praze
■ Mgr. Věra Pilecká – ÚISK FF UK v Praze ■ Mgr. Tereza Šedivcová – Ústředí ČSOB v Praze
■ Milan Šilhan – Svaz českých knihkupců a nakladatelů v Praze ■ Ing. Hana Študentová – Vědecká knihovna v Olomouci
■ Mgr. Ondřej Vímř – Ústav translatologie FF UK v Praze ■ Doc. PhDr. Rudolf Vlasák – ÚISK FF UK v Praze

Informační věda v aspektech okolních i vlastních oborů: pohled světoznámé osobnosti hispánského původu

CURRÁS, Emilie: *Informační věda: retrospektivní ohlédnutí*
Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2006, 121 stran, ISBN 80-7248-384-6

Nejprve osobní poznámka místo úvodu: Náhodou často hraji v životě nejen lidském, ale také třeba v životě oborů a odborných komunit dosti významnou úlohu. Když jsme se v roce 1992 s tehdejší ředitelkou tehdejšího Národního informačního střediska České republiky jako čeští zástupci na konferenci a valném shromáždění tehdejší Mezinárodní federace pro informace a dokumentaci (FID) v Japonsku pokoušeli přesvědčit několik kolegů k poněkud dobrodružnému výletu na slavnou sopku Fudžijamu, střetli jsme se s velmi energickou dámou, Španělkou, která na nás působila tak trochu jako garde mladé zástupkyně FID z Mexika a která náš plán rezolutně odmítala. Nakonec s námi Mexičanka ve zdraví onu túru absolvovala a já se s její španělskou ochránkyní sprátelil. Velmi jsme si porozuměli ve všech ostatních otázkách, kromě nezbytnosti lézt na Fudžijamu – když už jsme jednou v životě v té pro nás neuvěřitelně vzdálené a exotické zemi. Ona totiž, jako v podstatě světo-občanka a skutečně globálně působící expertka nejen v informační vědě, ono nadšení Čecha z takového výletu samozřejmě nesdílela. To přátelství bylo po celou zbývající dobu existence FID (do konce století) utužováno nejen na dalších akcích této organizace, ale zejména pak konečně jejím uvítáním v Praze u příležitosti Mezinárodní konference ISI na půdě Univerzity Karlovy, kterou pořádal Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty ve spolupráci se Sdružením německých vysokých škol pro informační vědu.

Ta náhoda spojila v devadesátých letech mé působení také na Slezské univerzitě; španělština jako oblíbený a také výukový jazyk mého taměj-

šího kolegy PhDr. Milana Sobotíka a španělský původ a jazyk hlavních děl oné dámy a osobnosti – bezesporu španělské první dámy našeho oboru, pokud za něj máme informační vědu jako teoretický základ knihovnických, dokumentačních, vědecko-informačních i informačně manažerských profesí. A když se letos na jaře, na začátku dubna zase odhodlala v souvislosti s čerstvým vydáním výběru z jejího díla navštívit Slezskou univerzitu a tentokrát také Masarykovu univerzitu v Brně a strávit se mnou alespoň jeden večer po přiletu v Praze, a když mne před tím redakce Čtenáře vyzvala k recenzi té publikace, nabídla se mi tak čest kromě vlastní recenze vzdát této dámě také hold z pozice člověka, kterému se konečně v roce 1996 hlavní předmět jejího zájmu, obor „Informační věda“, podařilo prosadit pro akreditaci na úrovni vědeckého doktorského oboru na Karlově univerzitě i pro české studenty. Rád tak tímto příspěvkem činím...

Po řadě dílčích studií otištěných u nás a na Slovensku v letech 1995–2002 dostalo se i na knižní vydání souboru úvah doprovobených zajímavými schémata, které představují bohatý myšlenkový vklad jedné z nejznámějších osobností světové informační vědy, **univerzitní profesorky Emilie Currás**, do našeho oboru. Zasluhou vynikajícího překladatele a učitele informační vědy, španělštiny a informační etiky na Slezské univerzitě PhDr. Milana Sobotíka zde vyšla publikace **Informační věda: retrospektivní ohlédnutí**. Co se autorky týče, jde o skutečně mimořádnou osobnost, o čemž svědčí i pouhý výtah z její biografie: • Vystudovala Universidad Santiago de Compostela a Universidad Complutense Madrid (chemii), Technickou univerzitu v Berlíně

sunova kniha, deníkový román *Po zarostlých stezkách* (1949). Již od svých mladých let se Hamsun netajil odporem k anglosaskému světu a jeho hodnotám, v meziválečných letech se pak nechal ovlivnit celoevropskou vlnou vitalismu a návratu k půdě a odtud už byl jen krok k jeho životnímu selhání. Spisovatelství génieus se za druhé světové války projevil jako politický idiot: veřejně podporoval nacistickou okupaci Norska i Hitlerovu politiku. Po válce byl souzen za vlastizradu, ale nakonec byl shledán nesvéprávným a byl umístěn v sanatoriu pro duševně choré. Jeho poslední kniha je spisovatelovou osobní zpovědí, v níž se částečně snaží objasnit své válečné jednání a upozornit mimo jiné na svou nedoslýchavost a na mnohá nedorozumění. Brilantně sepsané zážitky a vzpomínky, dokazující spisovatelovu bystrost ve velmi vysokém věku, jsou zároveň jedinečným výsměchem všem, kteří ho označili za senilního a duševně nemocného.

Jedním z nejznámějších norských literárních děl vůbec je velkolepá epická historická trilogie **Sigrid Undsetové** (1882–1949) *Kristina Vavřincova* (1920–1922, česky nejnověji 1999). V roce 1905 získalo Norsko po několika stáletích úplnou národní samostatnost, což mezi vlastenecky cítícími spisovateli vyvolalo potřebu vyrovnat se s dobou, kdy Norsko bylo v područí jiných mocností (nejdříve Dánska, později Švédska). Mnoho jich psalo historickou prózu odehrávající se v nejrůznějších krajích Norska, a tak zaplňovali šedá místa v historickém i geografickém povědomí Norů, sjednocovali zemi napříč územím i historií. Zároveň jsou však mnohá z těchto děl nadčasová i nadnárodní. Laureátka Nobelovy ceny za literaturu se ve svém třídílném románu vrací do východního Norska 14. století. Na pozadí rozpadu Norska a norské společnosti během „černé smrti“ popisuje dospívání a vývoj ústřední hrdinky Kristiny. Konflikt citového vzplanutí a silícího náboženského vědomí daleko přesahuje národně-historický rámec. Návrat Kristiny do rodného Jørundgaardu na

sklonku života zjevně symbolizuje návrat ke křesťanské tradici a je projekcí jednoho z ústředních témat současnosti, jak ji chápe konzervativní katolička Undsetová: etického tématu nutnosti návratu k pevným hodnotám a k morálním zásadám v době překotného a mnohdy nepřehledného společenského vývoje celého západního světa.

Nyní trochu předběhneme český vydavatelský čas, neboť se zaměříme na román, jenž teprve vyjde, naštěstí již v nejbližších měsících. Na přelomu desátých a dvacátých let, jednak s nástupem radikálního levicového smýšlení a jednak skrze norskou recepci kulturně-literárního evropského dění, se v Norsku objevuje hlouček pozoruhodných spisovatelů inspirovaných psychoanalýzou a literárním modernizmem. Intelektualizovaný komunismus Norové bez váhání zavrhlí hned s prvními moskevskými procesy, zato modernistické techniky a náměty zapustily hluboké kořeny a například silný vliv Franze Kafky a jeho díla je v norské tvorbě patrný dodnes. U nás však takto orientovaní mladí norští modernisté dosud příliš představeni nebyli. Částečným zadostiučiněním bude brzké vydání jednoho ze stěžejních děl tohoto směru a období, románu *Uprchlík kříží svou stopu Aksela Sandemose* (1889 až 1965). Sandemose pocházel z Dánska, ale roku 1914 utekl přes moře do Kanady. Uprchlíctví, život na moři a přistěhovalecké prostředí v Kanadě patří mezi ústřední motivy jeho tvorby. V roce 1930 se usadil v Norsku, začal psát norsky a považovat se za norského spisovatele. V prvním norsky psaném románu *Námořník jde na pevninu* (1931) se poprvé objevuje hrdina Espen Arnakke z Jante, který páchá vraždu v Kanadě. V románu *Uprchlík kříží svou stopu* (1933, česky vyjde 2007) hledá pak motivy této vraždy. Zákon Jante, který zde popisuje, vstoupil do každodenního slovníku Norů jako synonymum tyranizujícího tlaku většinové společnosti na jedince.

ONDŘEJ VIMR (vimro9af@ff.cuni.cz)

Čtenář informuje >

Časopis Čtenář najdete letos i na pultech knihkupectví ACADEMIA • Václavské náměstí 34, Praha 1
• Národní třída 7, Praha 1 • náměstí Svobody 13, Brno • Zámecká 2, Ostrava.

(zde obhájila doktorskou práci ještě z chemie), ale pak získala profesuru na Ústavu pro vědeckou dokumentaci a informace ve Frankfurtu nad Mohanem a stala se akademickou pracovnící na Královské akademii v Madridu, Královské akademii krásných umění a historických věd v Toledu, Akademii věd Brazílie a aktivní profesorkou přednášející „vědeckou dokumentaci“ a informační vědu na univerzitě v Segovii. Přednášela na univerzitách v mnoha zemích světa a konečně nejdéle (1970–1998) působila v Kabinetu vědecké dokumentace Autonomní univerzity v Madridu, přičemž v letech 1981 až 1998 toto akademické pracoviště vedla.

- Založila Španělskou společnost pro informace a vědeckou dokumentaci (SEDIC), stala se členkou Římského klubu a čestnou předsedkyní Mezinárodní společnosti pro organizaci poznání (ISKO), spoluzaložila Asociaci univerzitních učitelů knihovnictví a dokumentace ve Španělsku, osm let působila jako členka Rady FID, byla členkou Mezinárodního výboru pro evaluaci odborných certifikátů udělovaných Americkou knihovnickou asociací (ALA), dvanaásť let působila v redakční radě britského časopisu *Journal of Information Science*, působí jako viceprezidentka Sekce pro vědu a technologii spolku ATENEO v Madridu, je členkou Mezinárodního výboru pro udílení cen v oblasti knihovnictví a informační vědy v indickém Tenali a dalších výborů a komisí v dané oblasti po celém světě.
- Je také nositelkou španělské ceny ve vědě „Žena roku 2004“, laureátkou „Kaula Gold Medal, Technological Merit Gold Medal of FEDINE“, držitelkou medaile za zásluhy Autonomní univerzity v Madridu, stříbrné medaile Univerzity Düsseldorf, zlaté medaile Německé informační společnosti (DGI) se sídlem ve Frankfurtu, medaile za zásluhy *Universidad Naciona Mayor de San Marcos* v Limě, čestnou členkou španělského *Kolegia chemiků*, čestnou prezidentkou madridské Společnosti pro mezinárodní studia a držitelkou dalších vyznamenání a uznání na akademické půdě v celém světě.
- Publikovala samostatně 13 a jako spoluautorka 7 monografií, mimo jiné i v Indii a Brazílii, téměř 130 článků, také dvě knihy básní a samostatně několik povídek.

Je ctí české obci knihovníků a informačních pracovníků, že mezi zeměmi, které ve svém životopise uvádí jako ty, kde působila nebo tam publikovala, uvádí také Českou republiku a jmenovitě Slezskou a Karlovu univerzitu. A pokud jde o její poslední knižní publikaci v češtině, máme vzácnou příležitost seznámit se s velmi neotřelým, originálním a v každém případě kvalifikovaným pohledem na historický vývoj i současný stav pojetí informační vědy jako součásti celé soustavy věd v moderní společnosti.

Jak ve své úvodní poznámce píše překladatel, jde v relativně nikoli rozsáhlé publikaci o výsledek dlouholeté spolupráce Oddělení knihovnictví na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozofické fakulty Slezské univerzity v Opavě s touto autorkou, tedy o jakýsi výbor z jejího velmi obsáhlého díla, které se nepojí pouze s naším oborem. Nicméně je zde dobře poznat i její původní orientace na exaktní vědní obory a její původní vzdělání v chemii plné vzorců a schémat, což jí jistě i v předmětu přece jen sociálně a zčásti i kulturně a humanitně orientovaném pomáhá vyjádřit často složitě teoretické vztahy a vazby. Je třeba zdůraznit, že Currás je nejen svým vzděláním, ale také vnímáním tradic našeho dnes už velmi široce pojímaného informačního oboru „kontinentální Evropankou“, ovlivňovanou více širším hispánským než anglo-americkým světem. Proto ve vývojovém řetězci, vedoucím od pradávných počátků knihovnictví a později i knihovnické nauky, vnímá tak zřetelně oblast dokumentalistiky jako zlomové etapy na cestě našeho oboru ve větví služeb vědě a technickému rozvoji až k dnešní „information science“. (Když ale hovoří o počátcích knihovnictví, nesestupuje, jak je to obvyklé u jiných autorů, až k jeho všeobecně uznanému prakořenu v knihovně hliněných destiček krále Aššurbanipala a jeho kustoda v Nive na přelomu 7. a 6. století před Kristem, ale tento počátek klade až do vzniku Alexandrijské knihovny o zhruba 300 let později.) Narozdíl od anglosaského pojetí, které se soustřeďuje na pojem „knihovna“ – „library“ – jako na velice široký fenomén služeb jak v kultuře, zábavě a ve výchově, tak ve vědě a technice, Currás sice knihovnictví vnímá i jako vědní obor a pracuje i s termínem „bibliologie“, ale také odlišuje dokumentaci jako specifickou činnost tvořící nadstavbu nad práci s knižním a časopiseckým fon-

dem v odborných a vědeckých knihovnách a pracuje dokonce s termíny „dokumentační centrum“, „teorie dokumentace“ a „dokumentační věda“ (v českém překladu také jako „dokumentalistika“). Je vyznačkovou směru zahájeného na konci 19. století Belgičany La Fontainem a Otletem, vedoucího ke vzniku a poté ke globálnímu, pro vědecko-technický rozvoj společnosti po celé 20. století vysoce pozitivnímu působení světové organizace FID. Sama v ní mnoho let pracovala a významným způsobem přispěla k jejímu rozvoji zejména v posledních třiceti letech existence. Nicméně nepomíjí pro pojmenování sekundárních informačních fondů kromě dokumentace ani termín „bibliografie“, ale zasazuje jej pouze do větve knihovnictví, i když i bibliografii vnímá jednak jako praktickou činnost i jako předmět vědeckého studia a vlastní teorie. Také obor, v němž ve své alma mater hlavně pracovala a vyučovala a který by její severoameričtí a britští kolegové bez rozmyšlení označili jako bibliografii, ona nazývá dokumentací. Do třetice však zkoumá i obsah a souvislosti další profese, která se zejména s knihovnictvím úzce váže – archivnictví, a to jako třetí součásti dnešního pojetí oblasti, kterou studuje, zkoumá a prezentuje informační věda. Co je podle mého názoru pozoruhodné, a to s ohledem na generační zařazení autorky, je její přesvědčení, že pokud jde o technické prostředky a související technologie, nelze mezi archivnictvím, knihovnictvím (v tomto smyslu zejména veřejným) a dokumentací činit žádných podstatných rozdílů v jejich aplikacích.

Velmi pozoruhodné je historické vysledování počátků dokumentace, které Currás předkládá. V této větví našeho oboru sestupuje až do prvních let 17. století jako století bouřlivého objevení jevů, které později daly vznik průmyslu a moderní vědě. V této souvislosti, narozdíl od knihovnického pojetí bibliografie a jejího švýcarského otce Konrada Gesnera, zmiňuje slavný první vědecký časopis na světě – *Journal de Savant* publikovaný poprvé zásluhou působení tehdejšího francouzského ministra Colberta už v roce 1665. Pozoruhodností pro nás (alespoň pro mne) je však uvedení skutečnosti, že už v roce 1765 došlo zásluhou španělské Společnosti přátel Země k první definici „vědeckého abstraktu“, který je nepochybně základem dokumentace, resp. dokumentalistiky. To je pro nás,

studující, pokud jde o zahraniční literaturu, především to, co je psáno v angličtině, němčině nebo maximálně ve francouzštině či ruštině, rozhodně nový poznatek.

Currás se, jak už bylo řečeno, neomezuje jen na samotný vědní obor zastřešující archivnictví, knihovnictví a dokumentaci, ale jejím hlavním předmětem zkoumání je v posledních letech soustava vztahů mezi vědami a v tomto rámci pak postavení informační vědy. V této souvislosti se samozřejmě nemůže vyhnout ani zkoumání pojmu „informace“. Podle mého názoru zde velice správně pracuje s pojmy „dokument“ a „údaj“, resp. „datový prvek“, jak se dnes tento element u nás šíří, zejména v terminologii spojené se standardizací a legislativou výstavby veřejných informačních systémů státní správy a místní samosprávy, používá. Zkoumá informaci a informační vědu jako „dvojčlen“ a sleduje proces od uvědomění nějaké skutečnosti – faktu k jeho zaznamenání, komunikaci a sdělení chápajícímu perceptoru – už informace, jako poznání nějak interpretovanému. A zamýšlí se i nad tím, zda sama informační věda obsahuje takové znaky, které ji jako vědu mohou definovat. Vychází z různých moderních definic vědy, ale podle mého názoru dostatečně nerozlišuje mezi základními a aplikovanými vědami. Znaky, které informační vědě v tomto smyslu přisuzuje, náleží jednoznačně do oblasti věd aplikovaných. Tak to nakonec pochopila, po dlouhém úsilí, i naše ministerká akreditační komise, když posuzovala nárok informační vědy na místo mezi doktorskými vědeckými obory. I když to autorka zmiňuje, nepodařilo se jí samozřejmě prokázat, že informační věda má svoji metodologii, ale rozhodně a nepochybně má svůj vlastní předmět zkoumání, čímž není jen informace sama o sobě (an sich), ale především společenský informační proces zkoumaný nikoli z hlediska techniky, technologie či naopak psychologie, ale z hlediska obsahu komunikátů a systému jejich zpracování, ukládání, vyhledávání a šíření, resp. zprostředkování přístupu k nim pro čtenáře, uživatele, klienty atd. Currás informační vědu téměř ztotožňuje s teorií poznání a v tomto smyslu vyjmenovává dokonce až šestnáct „disciplín jako pomocných prostředků“ jejího dalšího rozvoje. Jsou mezi nimi nejen informatika, lingvistika a psychologie, ale například také historie, ekonomie, matematika,

filozofie, taxonomie atd. V souvislosti s výkladem „nových filozoficko-vědeckých teorií poznání“ vychází logicky z Karla Poppera a jeho tří světů, kde člověk zaujímá centrální postavení stvořitele třetího světa, světa průmyslu, vynálezů a objevů a také informační vědy. Currás zde připomíná termín „noosféra“, který se dnes v souvislosti s teorií poznání často používá. Filozofickým úvahám o pojetí informace v různých myšlenkových proudech v minulém století je pak věnováno ještě několik menších kapitol a také schémat, která blíže osvětlují vztahy a souvislosti různých disciplín, jež s informační vědou úzce souvisejí. Je zajímavé, že autorka, ač svým původem chemička a tedy exaktně vědecky vzdělaná myslitelka, zcela ve svých úvahách o informaci jako fenoménu vynechala její pojetí kybernetické. Napopak se rozhodným způsobem k informaci staví jako k jevu sociálnímu a filozoficko-psychologickému. Proto cituje např. i Michailova, Pricheho, Vickersho, ale nikoli Shannona či Wienera.

Pro učitele knihovnicko-informačních oborů je velmi zajímavé, že narozdíl od tradičního pojetí historie těchto škol na univerzitní úrovni, v němž na jejím počátku obvykle figuruje Dewyho School of Library Economy na Kolumbijské univerzitě v New Yorku ze sedmdesátých let 19. století, Currás uvádí založení studia Klasifikace úpravy archivů a knihoven na španělské Diplomatické škole a následně vznik Vysokého učení pro archiváře, knihovníky a antikváře v roce 1856. Pokud jde o bibliografii a následně dokumentalistiku, i zde španělská autorka hrdě uvádí velmi rané počátky profesionality, když v roce 1897 dochází díky Manuelu de Castillovi ke španělskému překladu a vydání „Desetinného bibliografického třídění“.

Celkové pojetí informační vědy a informace je v díle Emilie Currás soustředěno na oblast vědy a technického rozvoje. Je to z hlediska celoživotní autorčiny kariéry, soustředěné v akademickém světě, pochopitelné. Jen dvě krátké subkapitoly jsou v knize věnovány hospodářským a sociálně politickým aspektům informace. Nepracuje s pojmem znalost, který se dnes ve světě informačního managementu v podnikatelském sektoru prosazuje na úkor informace, a nerozlišuje jemné nuance ekonomického pojetí informace jako zboží, resp. co od standardního pojetí zboží informaci výrazně odlišuje. Není ovšem vyne-

chána alespoň malá kapitola věnovaná informační etice. Skutečnost, že se v česky vydaném překladu určitého výboru z autorčina díla jedná především o vědecko-technickou informační sféru, vyplývá i z časového zasazení jejích hlavních monografických prací, která spadá zejména do 80. let minulého století (např. *Las ciencias de la documentación. Bibliotekología. Archivología. Documentación. Información*. Barcelona: Mitre 1982, 240 s., nebo *Documentación y metodología de la investigación científica*. Madrid: Paraninfo 1985, 365 s.). V té době se i státní a národní informační politiky soustřeďovaly zejména na podporu vědecko-technických informačních systémů a také státem zakládaných a financovaných informačních institucí – například zahájení výstavby nově koncipované British Library, francouzského Institute national de l'information scientifique et technique (INIST), americké National Technical Information Service (NTIS), Canadian Institute for Scientific and Technical Information (CISTI), německé soustavy tzv. Fachinformationszentrums (FIZ) atd.).

V každém případě je česky vydaný výbor z životního díla Emilie Currás, věnovaný rozvoji knihovnicko-informačního oboru a zejména jeho vědeckému základu a postavení mezi dalšími vědeckými i praktickými disciplínami a obory, velmi cenným a významným příspěvkem do české odborné literatury a v neposlední řadě také do literatury učebnicové. Lze jej jednoznačně doporučit jak pozornosti naší knihovnicko-informační odborné veřejnosti, tak jako učební text pro naše vzdělávací instituty. Hlavním důvodem, který mne k tomuto doporučení vede, je skutečně neotřelý pohled autorky na problémy, které jsme zvyklí sledovat a zkoumat na jedné straně z pohledu Středoevropana a na druhé straně dnes se stále hlubším ovlivněním anglosaským světem. Pohled, který Currás nabízí, je jiný a měl by ten náš v řadě aspektů obohatit. Navíc toto vydání obsahuje i sedmistránkovou stať nedávno zesnulého emeritního profesora Karlovy univerzity Jiřího Cejčka nazvanou „K současnému pojetí informační vědy“ a velmi návodnou „Poznámku překladatele“ Milana Sobotíka, které čtenáři celkovou atmosféru díla zdařile dokreslují.

RUDOLF VLASÁK
rudolf.vlasak@ff.cuni.cz

Z KNIHOVEN...

Kamarádka knihovna a Rytíři krásného slova v Klementinu

Městská knihovna Tišnov

Koncem loňského léta vyhlásil Klub dětských knihoven SKIP spolu s firmou 3M Česko první ročník soutěže **Kamarádka knihovna**, do níž se mohly přihlásit všechny knihovny s dětským oddělením. Ty pak dostávaly formou vysvědčení hlasy od svých čtenářů. Možnost známkovat knihovny se dětem velice líbila, opravdu se snažily, až

se za necelý rok sešlo obdivuhodných 18 000 vysvědčení. Kromě přízně dětí však knihovny musely také prokázat, že mají kvalitní fond, vstřícnou otevírací dobu, moderní a atraktivní prostředí a dostatečné technické zabezpečení. Hodnotila se také spolupráce s obcí, školami a dalšími zařízeními a pestrost aktivit, které knihovny nejen pro své čtenáře organizují. Podmínky tedy nebyly lehké, přesto se do soutěžení pus-

Městská knihovna Sedlčany

tilo 104 knihoven z celé republiky. Vyhlášení výsledků prvního ročníku soutěže Kamarádka knihovna slavnostně proběhlo přímo na Den dětí v Zrcadlové kapli pražského Klementina. Za zvuku famfár, které každému oceněnému zahrál na varhany hudební skladatel Otomar Kvěch, bylo vyhlášeno jedenáct finalistů a potom tři nejlepší knihovny; první místo získala Městská knihovna Tišnov, druhé obsadila Městská knihovna Sedlčany a jako třetí se umístila Městská knihovna Havířov. Všichni finalisté dostali hmotné dary – sami si mohli vybrat vybavení, které ve své knihovně dosud postrádali. Tři nejlepší pak obdrželi i finanční částku od firmy 3M, třetí nejlepší knihovna získala 10 000, druhá 20 000 a první 30 000 korun. Kromě knihoven byly v Zrcadlové kapli oceněny i děti, které knihovny hodnotily, nejhezčí výtvarné příspěvky spolu

Městská knihovna Havířov

s vysvědčeními byly v Klementinu vystaveny. Zvláštní cena byla udělena paní Marii Davidové z Městské knihovny v Nové Včelnici za mimořádně obětavou práci s dětmi. Spolu s Kamarádkou knihovnou byly 1. června v Zrcadlové kapli vyhlášeny také výsledky pro-

Foto E. HODINKOVÁ

jektu **Kde končí svět**. Tento projekt, který za podpory Ministerstva kultury ČR pořádá Klub dětských knihoven SKIP, vznikl v roce 2000. V několika kategoriích (oblast dětského čtenářství, oblast literárních soutěží, oblast výtvarných soutěží a literárně-dramatická činnost) se do něj mohou zapojit všechny knihovny buď pořádáním jednotlivých akcí, nebo se v rámci regionu mohou spojit do společných projektů. Motto posledního ročníku znělo: „Slon a mravenec aneb Velké a malé v životě a ve světě“. Na základě regionálních výsledků bylo nominováno deset dětí, které byly v Zrcadlové kapli slavnostně pasovány na Rytíře Řádu krásného slova. JČ

Dětské knihovnické hrátky aneb Hry bez hranic

V sobotu 12. května se v Lokti konal 1. ročník Dětských knihovnických hrátek. Sešly se zde děti z patnácti knihoven Karlovarského kraje. Družstva byla šestičlenná, každé mělo svůj vlastnoručně vyrobený erb a svůj bojový oděv – tričko (některá měla i stejnobarevné šátky nebo čepice), kterým děti prokazovaly příslušnost ke své knihovně. Trička ve většině případů vyzdobily šikovné knihovnice.

průvodce, ten děti vodil po jednotlivých stanovištích, měl na starosti bodovací tabulku družstva a dbal na regulérnost soutěže a zapsaných bodů. Soutěžilo se po celém městě, včetně přírodního divadla. Děti dokazovaly své znalosti v různých disciplínách: historie Lokte a města, příroda a průmysl Karlovarského kraje, literatura, pohádkové postavy, zeměpis (vyplňovaly slepou mapu Evropy), skok do dálky – měřil se na lokte (byli jsme přece v Lokti), kreslení hradu... Soutěžní klání skončilo ve 13 hodin a děti se po obědě a krátké přestávce vydaly na prohlídku hradu.

Vyhlášení vítězů se konalo přímo v hradním sále, kde děti uvítal pan starosta Jaroslav Hlavsa, který předal zástupcům družstev pamětní list. Na prvním místě se umístilo družstvo z Městské knihovny v Touzím, druhé místo

obsadilo družstvo Městské knihovny v Mariánských Lázních a třetí získala Místní knihovna Královské Poříčí.

Všech devadesát dětí si odneslo malý upomínkový dárek a první tři družstva dostala pěkné ceny od našich sponzorů.

Celý den neuvěřitelně rychle utekl a přes nepřízeň počasí se nám všem v Lokti moc líbilo. Po děkování si určitě zaslouží kolegyně z Městské knihovny v Lokti, na nichž ležela největší zodpovědnost za zdar celé akce, a samozřejmě je třeba poděkovat všem členkám Klubka Karlovarského Svazu knihovníků a informačních pracovníků (SKIP), které se na přípravě soutěže podílely. Pro mě je krásné zjištění, kolik lidí je ochotno dobrovolně věnovat svůj volný čas i práci pro dobrou věc. Dětské knihovnické hrátky pořádal Klub dětských knihoven při SKIP Karlovarského kraje. Akce se konala za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky. Příště je bude pořádat knihovna v Nové Roli, tématem bude pravěk.

Text a foto EVA NOVOTNÁ

Úvod se nám díky silnému dešti nevydařil, museli jsme zahajovat v knihovně, kde jsou přece jen stísněné prostory. Soutěžní družstva postupně představila své město nebo obec a zároveň se naladila bojovým pokřikem. V 11 hodin se děti rozešly na jednotlivá soutěžní stanoviště. Každé družstvo mělo přiděleného místního

Knihovna ve Velkých Popovicích v nové budově

Je to již půl roku, co byly slavnostně otevřeny nové prostory lidové knihovny ve Velkých Popovicích. Knihovna v obci funguje skoro 100 let, ale vždycky byla u někoho v nájmu a z mnoha důvodů se musela stěhovat. Naposledy sídlila v budově mateřské školy, z níž se po 14 letech musela též vystěhovat. Zastupitelstvo obce rozhodlo postavit pro knihovnu prostory nové, které by co nejvíce vyhovovaly všem občanům. A po

dařilo se, nová víceúčelová knihovna stojí!

Byla využita blízkost budovy základní školy a obě budovy jsou komunikačně propojeny tak, aby škola mohla využívat knihovnu co

nejvíce. Všechny třídy již knihovnu navštívily na informativní besedě o uspořádání knihovny. Některé přišly až třikrát a mohly si zde i zasoutěžit. Zjistily, že vyhledávání různých pojmů v naučných knihách může být i zábava a zpestření hodin literatury či dějepisu.

Naše knihovna nespolečně pouze se základní školou, ale i se základní uměleckou školou a navštěvuje ji i škola mateřská. Děti z výtvarného a fotografického

oboru ZUŠ tu vystavují svá díla a žáci z hudebního oboru zde koncertují. Knihovna tedy není jen domovem knih, které si můžeme číst či půjčovat, ale i centrem kulturního a veřejného dění v obci. Samozřejmě, že zde najdeme i počítačové pracoviště, pro registrované čtenáře máme internet zdarma.

Nové prostory knihovny se nacházejí na atraktivním místě a jsou přístupny všem občanům, i tělesně postiženým.

Knihovna je otevřena v pondělí, v úterý, ve čtvrtek a v sobotu a čtenáři si mohou vybírat z 13 000 titulů knih. Je plně automatizovaná, od roku 1999 zde funguje

knihovnický program LANius. Pravidelně využívám možnosti zapůjčení výměnných souborů z regionální knihovny v Benešově a úzce spolupracuji s bývalou pověřenou knihovnou v Říčanech, která vždy vypomůže meziknihovní výpůjční službou.

Pro občany se zdravotními problémy je možné využít donáškové služby, lidé k nám zavolají či napíšu a já jim knihy přinesu.

O nových knihách a různých akcích, které se zde konají, informuji každý měsíc v místním časopise *Velkopopovický zpravodaj*.

Jsem přesvědčena o tom, že u nás vznikla stavba, kterou bu-

Foto archiv knihovny

dou naši občané užívat ke svému prospěchu, a věřím, že nám bude sloužit co nejlépe a nejdéle.

Nesmím zapomenout poděkovat za všechny čtenáře a návštěvníky všem, kteří se podíleli na vytvoření tohoto díla a jeho zdárného dokončení.

HELENA PAPIRNÍKOVÁ

Dva pohledy na jednu knihovnu

POBOČKA KNIHOVNY JIŘÍHO MAHENA V BRNĚ-ŽIDENICÍCH NA STARÉ OSADĚ V NOVÉ PODOBĚ

Knihovna Jiřího Mahena v Brně otevřela koncem listopadu roku 2006 nově zrekonstruovanou pobočku v Brně-Židenicích na Staré osadě. Pobočka vznikla spojením knihovnou původně užívaných prostor s prostory bezprostředně navazujícími, které doposud využívala komerční firma. Tímto spojením se podařilo z původních 127 m² dosáhnout zvětšení plochy pobočky na 306 m². Bylo tak završeno několikaleté úsilí Knihovny Jiřího Mahena o celkovou modernizaci pobočky. Pobočka byla koncipována jako knihovna rodin-

ného typu, která poskytuje své služby zároveň dospělým i dětským uživatelům.

Téměř každého, kdo poprvé navštíví zrekonstruované prostory, zaujme nečekaně velký vstupní prostor, pobočka působí celistvým dojmem a vnitřním uspořádáním je rozčleněna na jednotlivá pracoviště. Kromě otevřeného volného výběru, ve kterém je umístěn celý fond pobočky (téměř 26 000 svazků), zde vzniklo kruhové počítačové pracoviště s pěti počítači,

kteřé poskytuje technické zázemí pro informační a internetové služby, oddechová místa určená k relaxaci, studijní místa. Zvláštní zmínku si zaslouží část knihovny věnovaná dětským čtenářům, ve které vznikl dětský koutek na hra-

ni, vybavený hračkami a barevnými polštáři pro příjemné trávení volných chvil. Centrálním prvkem prostoru je obslužný pult, jehož účelná konstrukce doplňuje svým tvarem a barevným řešením příjemné prostředí a plně vyhovuje nárokům moderních knihovnických a informačních služeb.

Nově otevřená pobočka se stala součástí automatizované knihovní sítě Knihovny Jiřího Mahena a je on-line propojena s ústřední knihovnou na Koblížné ulici i s ostatními automatizovanými provozovny. On-line propojení do sítě automatizovaných provozů přineslo občanům této městské části možnost využívat služby knihovny i v ostatních automatizovaných provozzech a v ústřední knihovně. Zpřístupnění knihovních fondů a informačních zdrojů v elektronické podobě přináší čtenářům lepší informovanost, takže jsou intenzivněji využívány. Propojení pobočky bylo po technické stránce řešeno v rámci projektu **Veřejný přístup občanů ve statutárním městě Brně k širokopásmovému**

internetu prostřednictvím veřejné knihovny, který Knihovna Jiřího Mahena realizovala společně se svým zřizovatelem, Magistrátem města Brna, z finančních prostředků Společného regionálního operačního programu strukturálních fondů Evropské unie a z rozpočtu města Brna i státu.

ALENA RYBÁŘOVÁ

POBOČKA NA STARÉ OSADĚ POHLEDEM ČTENÁŘE A KNIHOVNÍKA

Téměř každého, kdo poprvé navštíví zrekonstruované prostory Knihovny Jiřího Mahena na Staré osadě v Židenicích, zaujme nečekaně velký vstupní prostor. Tato působivá recepce s půvabnou podkovou výpůjčního stolu je otevřena světlou, barvám a lidskému oku, které není lhostejné k estetice vnitřního prostoru. O co nenápadnější je vnější plášť budovy, kde se knihovna nachází, o to přívětivější je její interiér. Pro mnohé z bývalých čtenářů, kteří se vrací po téměř roční přestávce, je změna „jejich knihovny“ až překvapivá

a šokující. Ti noví, kteří se v bohatém počtu hlásí ke členství, přijímají kultivované prostředí se samozřejmostí lidí třetího tisíciletí, jež si pomalu zvykají na skutečnost, že s kvalitně a moderně zařízeným prostředím je možné se setkat i v lidových knihovnách. Právě zde by měly být interiéry co nejhezčí, nejmodernější a nadčasové. Vždyť zde dochází k setkání člověka a knihy, člověka a vzdělanosti, člověka a budoucnosti. Knihovny by co do vybavenosti a vzhledu v žádném případě neměly být Popelkami.

Mobiliár knihovny je plně funkční. Klasické obdélníkové regály jsou doplněny kruhovými či půlkruhovými, které se zpočátku jeví jako méně praktické k ukládání knih. Ale opak je pravdou. Tyto „kruháče“ pojmu velké množství knih a je milé projít se kolem nich. Dávají knihovně další rozměr. Do kruhu je řešeno i počítačové pracoviště s pěti počítači. Dva jsou určeny k hledání v online katalogu a ke zbývajícím třem směřuje trvalý proud zájemců o veřejně přístupný a zdarma poskytovaný internet. Tato část knihovny je nejvíce vytížena, osíří během půjčovni doby jen na několik chvil. Většinou je plno a na internetu se čeká – děti i dospělí bez výjimky!

Skutečně, „svůj koutek“ najdou na Staré osadě všechny věkové kategorie návštěvníků. Batolata a jejich rodiče či prarodiče často

s povděkem spočinou na měkkých barevných polštářích pódia s modrošedým kobercem, které je vhodně umístěno stranou nejrušnější části knihovny. Pohádky, leporela, avantgardně řešené nové knihy pro děti doplňuje dvojice textilních kamarádů – Draka a Žabiho prince. Tento malý ráj pro nejmenší návštěvníky a jejich doprovod sklízí nejčastěji poklony a chválu na adresu těch, kteří rozhodovali o tom, že knihovna bude „pro lidi“. Například větší děti si mohou čekat na rodiče, kteří si vybírají knihy, zpestřit kreslením u stolečku s pastelkami. Kreslicí koutek ochraňuje letící čáp, symbol dětí a dětství. Právě zde je umístěno centrum besed pro školy, zde se nejlépe vyjímají červené rozkládací židličky pro malé i větší posluchače. Barevný kontrast s modrou kruhovou sedačkou, teple oranžovými stěnami, jasně červenými židlemi a barevnými obálkami knih je dokonale. Vždy neomylně rozzáří tváře a oči malých návštěvníků. Těm se většinou z útulných prostor knihovny ani nechce odcházet.

Dalo by se pokračovat dále. Ale něco přece musíme nechat na zvědavosti a zvidavosti čtenáře. Zvědavost a zvidavost je často prvotním impulsem k cestě do knihovny. Přijďte a posuďte sami, zda se rekonstrukce knihovny na Staré osadě opravdu povedla.

DANA VYMAZALOVÁ
Foto JANA KUNCOVÁ

Petra Braunová v Městské knihovně Čelákovice

V pátek 11. května 2007 navštívila naši knihovnu autorka knih pro děti a mládež Petra Braunová. Na besedu přišli třetíci obou základních škol a sekunda místního gymnázia. Petra Braunová napsala knihy *Rošťák Oliver*, *Ne-*

uvěřitelné září aneb Tajný deník Tomáše S. Za svoji knihu *Kuba nechce číst* získala ocenění v Anketě o nejhezčí dětskou knihu vydanou v loňském roce. Studentům povídala o knihách *Česká služka aneb Byla jsem au-pair*, *Prázdniny za*

všechny prachy, a také o nové knize *Borůvkové léto s Terezou*. Tato kniha měla křest v Praze 14. května, takže čelákovické děti ji viděly dříve, než se dostala do prodeje. Všechny zmíněné knihy se dají v Městské knihovně v Čelákovicích vypůjčit.

Po besedách s dětmi pokračovalo setkání spisovatelky s knihovnicemi z Klubu dětských knihoven Středočeského regionu. Petra Braunová knihovnice svým přístupem

k dětem nadchla a několik z nich ji pozvalo na besedu také do své knihovny.

Pracovnice dětských oddělení veřejných knihoven se scházejí pravidelně, hostitelem bývá některá z jejich knihoven. Tentokrát knihovnice hostila čelákovická knihovna, následně pak Lysá nad Labem, kde program pokračoval až do soboty. Výměna zkušeností – „Burza nápadů“ – přispívá v knihovnách k obohacení a zpestření práce s dětmi.

NAĎA PICKOVÁ
Foto archiv knihovny

SYLVA ŠIMSOVÁ ODPOVÍDÁ Z ANGLIE

—Dotaz: Co je cílem programu *E-mail Britain*?

—Odpověď: British Library společně s firmou Microsoft vyhlásila na začátku května tohoto roku program nazvaný *E-mail Britain*. Jeho účelem je vytvořit archiv e-mailů z května roku 2007, protože v dnešní době probíhá velká část komunikace mezi lidmi prostřednictvím e-mailů, které nahrazují tradiční dopisy. Archivování e-mailů v počítačích je většinou krátkodobé, je proto zřejmé, že by k nim historici v budoucnu neměli přístup. Archiv *E-mail Britain* se snaží dlouhodobě zachovat vzorek e-mailové komunikace nashromážděné během jednoho měsíce. Britská veřejnost byla na začátku května vyzvána, aby do British Library poslala pouze e-maily trvalejší hodnoty. Protože se archivované dokumenty týkají konkrétního okamžiku, je projekt někdy chybně přirovnáván k *Doomsday book*, což byl podrobný seznam majetku, který v roce 1066 sestavili Normani po invazi do Británie. Toto přirovnání je však chybné, protože archiv *E-mail Britain* neobsahuje všechny e-maily, pouze jejich výběr, a navíc jen ty, které byly do archivu poslány záměrně. Není to tedy ani souhrn všech e-mailů ani jejich systematický vzorek, jeho obsah by se dal nejlépe přirovnat k momentce – nahodilé fotografii v daném čase, která zachycuje současný britský život.

Pro usnadnění třídění měl být každý e-mail zařazen do jedné z následujících kategorií: Mylné, Osudové, Stížnosti, Spamy, Milostné, Humorné, Všední, Zprávy, Z okolí, Zahraniční. Pokud se týkal jiné osoby než jeho autora, muselo být dotyčným jeho zaslání předem odsouhlaseno, dále e-mail nesměl obsahovat ani jména či jiné osobní údaje. Jeho velikost byla omezena na 2 MB.

Správa archivu si vyhradila právo odmítnout nevhodné e-maily, například pomluvy, přijaté e-maily budou uloženy v British Library a sto nejzajímavějších vyjde v knize „E-mail Britain Book“.

Lhůta pro zaslání e-mailů už vypršela, jejich databáze na webových stránkách zatím není přístupná.

Otázkou zůstává, jakou hodnotu bude mít archiv *E-mail Britain* pro budoucí historiky. Mám dojem, že poslouží spíše vzdělávání veřejnosti než vědeckému bádání, protože vzorek e-mailů je příliš malý a jejich výběr nahodilý. Aby mohly e-maily plnit stejnou funkci jako dříve dopisy, je zapotřebí, aby jejich původci svou elektronickou korespondenci pečlivě archivovali a ve vhodnou chvíli ji předávali k dlouhodobému uložení do archivů tak, jak bylo dosud zvykem u rukou psaných dopisů. Je dobře, že projekt upozornil veřejnost na problémy s historickými dokumenty v elektronickém formátu, navíc bude pravděpodobně zábavné si archiv prohlížet. Na vážnou vědeckou práci s e-mailovou poštou zatím však nejsme ještě připraveni.

Anglické prameny:

(www.bl.uk/news/2007/pressrelease20070503.html; www.newhotmail.co.uk/emailbritain; www.microsoft.com/uk/press/content/presscentre/releases/2007/05/PR03819.msp).

České prameny:

(skip.bloguje.cz/0705archiv.php; www.rozhlas.cz/cro6/internet/_zprava/343148; www.itapa.sk/index.php?ID=3130).

**Zdroje jsou dostupné v knihovně
knihovnické literatury Národní knihovny ČR**

Knihovnický portál InfoLib připravil na svých stránkách katalog E-zdroje v knižnicích SR, který poskytuje informace o elektronických zdrojích nabízených knihovnami na Slovensku. Zahrnuje elektronické zdroje zveřejněné on-line nebo jako DVD či CD-ROM. V katalogu lze listovat nebo vyhledávat podle názvu zdroje, předmětové kategorie, zaměření, služby, typu zdroje a dokumentů, rozsahu přístupnosti plných textů, přístupu v SR a klasifikace. (*IT Lib. – Roč. 11, č. 1 (2007), s. 60*)

Národní knihovna Irska (National Library of Ireland) získala sbírku asi 800 tištěných dokumentů, které pocházejí od Samuela Becketta nebo pojednávají o něm. Některé z těchto dokumentů jsou dokonce považovány za velice vzácné. Jsou mezi nimi korektury, sloupcové obrazy, fotografie, plakáty, korespondence i efemérní materiály typu divadelních programů. Tyto dokumenty pocházejí ze sbírky Alana Clodda (1918–2002), dublínského sběratele knih, vydavatele a zakladatele prestižní edice Enitharmon Press.

(*National Library of Ireland News. – č. 27 (jaro 2007), nestr.*)

Slovenská lékařská knihovna, která existuje od r. 1951 jako Ústřední lékařská knihovna, byla v r. 2006 zrušena jako samostatná instituce a sloučena s Ústavem zdravotnických informací a statistiky. Nově vzniklá instituce se jmenuje Národní centrum zdravotnických informací (NCZI). Centrum je rozděleno na čtyři specializovaná národní centra v souladu s okruhy úkolů, které má plnit. Je to Národní centrum pro zdravotnickou statistiku, Národní centrum pro informatizaci zdravotnictví, Národní centrum pro standardy informační soustavy zdravotnictví a Slovenská lékařská knihovna. Ta bude plnit úkoly národního centra pro poskytování lékařských a zdravotnických informací v oblasti knihovnických služeb.

(*Knižnica. – Roč. 8, č. 1 (2007), s. 42–43., http://www.zive.sk/h/Spravy/Ar.asp?AR=116143&CAI=2114*)

Zemská a univerzitní knihovna Dolního Saska (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek v Göttingenu) a Knihovna Gofrieda Wil-

helma Leibnitze (Gottfried Wilhelm Leibnitz Bibliothek) v Hannoveru spravují internetový portál Opal – Niedersachsen. Portál propojuje digitalizované kulturní dědictví uchovávané v knihovnách, muzeích a archívech a přibližuje multimediální formou kulturu Dolního Saska. Uživatelé mají k dispozici vyhledávání v databázi podle názvů, míst, umělců, podle slov v popisu a komentáři nebo bez určení pole. V databázi lze nalézt některá bohemika. Je to např. iluminovaný husitský kodex (Hussitenkodex) z fondů zemské knihovny v Göttingenu, kresba tří stojících králů (Drei stehende Könige) na pergamentu od autora označeného jako Böhmischer Meister, která je pravděpodobně kopií motivu z lucemburského rodokmenu na fresce na Karlštejně nebo výrobky českých porcelánek. (*BuB. – č. 01(2006, s. 11); http://opal-niedersachsen.de/*)

Slovenská lékařská knihovna uspořádala v prosinci 2006 seminář Moderní digitální služby. Jeho cílem bylo přiblížení základních otázek digitalizace, digitálních dokumentů, uchování a zpřístupňování kulturního dědictví a autorského práva v procesu digitalizace. Na semináři byl představen projekt Slovenské digitální knihovny, činnost Digitalizačního střediska Univerzitní knihovny v Bratislavě. (*http://www.sllk.gov.sk/texty/55_Sllk_pozvanka.pdf*)

Latinská Amerika patří k oblastem, které často ohrožují katastrofy s následky v infrastruktuře a životě zemí. Mnohé z těchto následků mohou zmírnit včasné informace. Knihovníci působící v této oblasti zde vidí svou roli. Podle zásady, že informační pracovníci by neměli ochraňovat pouze historii ve fondech knihoven, ale také sbírat informace, které budou pomáhat právě v případě katastrof. K tomuto tématu uspořádal koncem roku 2006 CLAMED (The Latin America Centre for Disaster Medicine) seminář na Kubě, a to ve spolupráci s CARDIN (Caribbean Disaster Information Network) a za finanční spoluúčasti Ministerstva zdravotnictví a SSRC (Social Science Research Council, zdravotnickou organizací USA a celoaamerickou). Seminář se nazýval Disaster Information Management, a zúčastnili se ho odborníci z Barbadosu, Kuby, Jamajky, Montserratu, Sv. Lucie a Trinidadu a Tobagu. (*International Preservation News. – No. 40 (2006), s. 41–43*)

**KNIHOVNICTVÍ
Teorie. Řízení a organizace**

BAGŁAJEWSKA-MIGLUS, Ewa – BERG, Rainer : Polish Wörterbuch für Bibliotheken : Deutsch-Polnisch, Polnisch-Deutsch. /Polský slovník pro knihovny : německo-polský, polsko-německý./ – Wiesbaden : Harrassowitz, 2006. – xxviii, 289 s. – (Bibliotheksarbeit ; 13) *Zfb 36.722*

BATTLES, Matthew : Library : an unquiet history. /Knihovna : unikátní dějiny./ – London : Heinemann, 2003. – 245 s. : il. *Kdb 36.697*

BRUMLEY, Rebecca : The Neal-Schuman directory of public library job descriptions. /Popisy práce ve veřejných knihovnách : příručka./ – New York : Neal-Schuman, 2005. – 353 s. + 1 CD-ROM *Kr 36.761*

Evropská charta pro výzkumné pracovníky : Kodex chování při přijímání výzkumných pracovníků / Evropská komise. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. – 62 s. *Kff 8.331/B*

GOULEMOT, Jean Marie : L'amour des bibliothèques. /Láska ke knihovnám./ – Paris : Éd. du Seuil, 2006. – 292 s. *Kea 36.639*

Changing roles of NGOs in the creation, storage and dissemination of information in developing countries / ed. by Steve W. Witt. /Mění se funkce nestátních organizací ve vytváření, hromadění a rozšiřování informací v rozvojových zemích./ – München : Saur, 2006. – 146 s. – (IFLA Publications ; 123) *Ifb 36.729*

Die innovative Bibliothek : mit Elmar Mittler zum 65. Geburtstag. /Inovační knihovna : s E. Mittlerem k 65. narozeninám./ – München : Saur, 2005. – 320 s. *Kfe 36.782*

KNUTH, Rebecca : Burning books and leveling libraries : extremist violence and cultural destruction. /Spálené knihy a knihovny srovnané se zemí. Extrémní násilí a kulturní destrukce./ – Westport : Praeger, 2006. – 233 s. *Kdb 36.700*

KOŽEVNIKOVA, Larisa Anatoljevna : Ekonomicko-české resursy naučných bibliotek monografija. /Ekonomické prostředky vědeckých knihoven. Monografie./ – Moskva LIBEREJA-BIBINFORM, 2006. – 192 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 37) *Kfc 8.263/B*

Libraries act on their LibQUAL+TM findings : from data to action /Manuál k měření výkonnosti knihoven : od informace k akci./ – Binghamton : Haworth, 2004. – 254 s. *Kfj 36.767*

MATTHEWS, Joseph R. : Strategic planning and management for library managers. /Strategické plánování a management pro knihovnické manažery./ – Westport : Libraries Unlimited, 2005. – xiv, 150 s. *Kf 36.527*

60 rokov knihovnickej spolkovéj činnosti (1946 až 2006) /spracovala : Marta Weissová. – Bratislava : Spolok slovenských knihovníkov, 2006. – 15 s. *Kp 8.253/B*

**Automatizace knihovnické
a informační činnosti**

BURKE, John J. : The Neal-Schuman library technology companion : a basic guide for library. – 2nd ed. /Průvodce knihovnickou technologií : základní příručka pro knihovny./ – New York : Neal-Schuman, 2006. – 239 s. : il. *Ab 36.760*

ISSS – Internet ve státní správě a samosprávě [2007] : setkání věnované úloze informačních technologií ve státní správě a samosprávě. – Praha : Triada, 2007. – 296 s. : il. *Ife 38.793*

Portals : people, processes and technology / ed. by Andrew Cox. /Portály : lidé, postupy a technologie./ – London : Facet, 2006. – 249 s. : il. *Ife 36.497*

Survey on the long-term preservation of digital documents in european libraries 2005. /Přehled dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů v evropských knihovnách 2005./ – Innsbruck : University Innsbruck Library, [2005]. – 103 s. + 1 CD-ROM *Abdf 8.266/B*

VOCHRÝŠEVA, Je. V. – STRELNIKOV, V. N. : Mediatechnologii – put' v buduščeje sovremennych bibliotek : učebno-praktičeskoje posobije. /Mediální technologie – cesta k budoucnosti současných knihoven. Příručka./ – Moskva : Libereja, 2005. – 144 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; no. 17) *Iea 8.056/B*

Architektura knihoven

DEWE, Michael : Planning public library buildings : concepts and issues for the librarian. /Plánování budov veřejných knihoven. Koncepce a sporné otázky pro knihovníka./ – Aldershot : Ashgate, 2006. – xii, 354 s. *Aa 36.698*

MUSCOGIURI, Marco : Architettura della biblioteca : linee guida di programmazione e progettazione. – 2a ed. /Architektura knihovny. Základní linie programování a plánování./ – Milano : Bonnard, 2005. – 477 s. : il. *Aa E 61323*

Vybráno z databáze NIPOS
Článeková bibliografie

HLUK (4400 obyv., okres Uherské Hradiště) • V r. 1887 byl v Hluku založen čtenářský spolek s knihovnou. Čítárna tu byla zřízena v r. 1926. Po uzavření knihovny za války, kdy byly knihy uschovány, se její činnost obnovila v r. 1945. V dalších letech se několikrát stěhovala. Důležitým mezníkem v historii této knihovny, která letos oslaví 120 let své existence, byl r. 1972, kdy byla profesionalizována a stala se metodickým centrem pro knihovny okolních obcí. V současné době registruje 1374 čtenářů, její fond obsahuje zhruba 18 000 svazků. V r. 2006 zaznamenala celkem 20 277 výpůjček knih a časopisů. V červnu začala svým uživatelům zdarma poskytovat připojení na čtyřech internetových místech. Roční poplatek tu činí pro děti a důchodce 30 Kč, pro dospělé 50 Kč. (Hlucké noviny, č. 1, 2007)

HORAŽĎOVICE (6000 obyv., okres Klatovy) • Městská knihovna Horažďovice vyhlásila v rámci projektu „Děti a čtení 2007“ při příležitosti 100. výročí narození Jaroslava Foglara výtvarnou soutěž pro všechny šikovné děti, která dostala název Malované dobrodružství. Soutěžící mohou jakoukoli výtvarnou technikou namalovat nebo vyrobit ježka v kleci, totem, bobříka strachu, odvahy, paměti, mlčení... nebo jiný symbol, který se jim vybaví při slově „dobrodružství“. Každý účastník získá samolepku do celoroční soutěže „Sbírej samolepky projektu Děti a čtení“. Nejlepší nápady budou odměněny a vystaveny v prostorách knihovny. Uzávěrka byla stanovena na 20. 4., vyhodnocení soutěže a předání cen na 27. 4. (Horažďovický obzor, č. 2, 2007)

MIMOŇ (7000 obyv., okres Česká Lípa) • Městská knihovna v Mimoňi stanovila nový ceník služeb, který platí od letošního ledna. Registrační poplatky na kalendářní rok platí děti do 15 let, studující a důchodci ve výši 50 Kč, ostatní 100 Kč. Přístup k veřejnému internetu je bezplatný. Pravidla pro jeho využívání jsou však přesně vymezena – přístup k internetu, nabízené služby, komu a za jakých podmínek jsou poskytovány. (Mimoňský zpravodaj, č. 1, 2007)

MOKRÁ-HORÁKOV (2600 obyv., okres Brno-venkov) • V září 2006 byl v obci Mokrý-Horákov

zahájen provoz kulturního zařízení. Objekt bývalé kotelny byl přestavěn a nyní zahrnuje knihovnu – mediátek, dvě klubovny a víceúčelový sál. Veřejnou knihovnu tvoří půjčovna (včetně audio-videonahrávek), čítárna, posluchárna a přístup na internet. Zvýšený zájem o novou knihovnu dokládají statistické údaje. Počet čtenářů se vloni proti r. 2005 zvýšil z 51 na 246. Z knihovního fondu, čítajícího přes 10 000 jednotek, bylo zaznamenáno 14 772 výpůjček. (Bulletin SKIP, č. 1, 2007)

MOST (68 000 obyv.) • Situaci s končící smlouvou o pronájmu kina Kosmos vyřešila Městská knihovna Most tak, že svépomocí vybudovala nový kinosál. Radnice si otázku kina v Mostě láme hlavu již delší dobu. Knihovna se rozhodla nečekat na vyřešení situace. Byly zrepasovány dva širokoúhlé promítací přístroje včetně nejmodernějších snímačů zvukové stopy, vybudovala se promítací kabina, instalovalo plátno a opona atd. včetně zatemnění. Prognóza, že přestěhování kina bude velkou finanční zátěží, se ukázala neopodstatněná. Největší položkou bylo pořízení koberce na pódium, ostatní náklady se pohybovaly v řádu tisíců korun. Kapacitou 130 míst je kinosál ideální pro promítání art filmů, ale dočasně by mohl sloužit i projekci filmů komerčních. Zrekonstruované pódium umožňuje pořádat různé akce – přednášky, hudební pořady, dětská představení aj. Otevření tohoto kinosálu dává jistotu, že ani v případě avizovaného ukončení provozu v areálu Kosmos koncem roku nezůstane Most bez kina s pravidelným provozem. (Bulletin SKIP, č. 1, 2007)

NÁMĚŠŤ NAD OSLOVOU (5000 obyv., okres Třebíč) • Stav fondu v Městské knihovně v Náměšti nad Oslovou k 31.12. 2006 činil 33 173 knihovních jednotek, nových knih za rok přibylo 1672, odepřáno jich bylo 316. Fond nabízel 9523 svazků naučné literatury pro dospělé (pro mládež 1278) a 16 405 svazků beletrie (pro dospělé 5967 pro mládež). Vloni knihovna registrovala 812 čtenářů, z toho 296 dětí do 15 let. Celkový počet čtenářů za loňský rok narostl o 29. V průběhu roku knihovnu navštívilo 10 865 čtenářů, internet využilo 1684 návštěvníků. Knihovna zaznamenala 58 239 výpůjček, z toho bylo 13 828 časopisů. Podle druhů literatury bylo vypůjčeno nejvíce beletrie pro dospělé, a to 19 062 jednotek. (Náměštské listy, č. 3, 2007)

ZÁKLADNÍ KAMENY

NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

> text JAROSLAV ČÍSAŘ, foto archiv školy

KÁMEN OSMÝ

/ Střední odborná škola

prof. Švejcara Plzeň

Jako jedenáctí odevzdávali na Letenské pláni svůj „zlatý valoun“ do základů nové budovy Národní knihovny ČR pedagogové a studenti knihovnického oboru Střední odborné školy prof. Švejcara z Plzně. Zastupovala je Blanka Psutková, která na škole prosadila studium právě tohoto oboru. Nelze vyloučit, že někteří z těchto studentů v budoucnosti naleznou v novém knihovnickém svatostánku i své pracovní uplatnění. „Vypočítali jsme, že ti prváci, které letos necháme propadnout, by to už mohli stihnout,“ zažertovala paní Psutková ve svém proslvu při předávání kamene. Její kolegyně Andrea Mařáková to však už zcela vážně mimo atmosféru happeningu uvedla na pravou míru: „Pro naši školu to byla velmi krásná zkušenost, na kterou dodnes rádi vzpomínáme a s napětím očekáváme, jak bude výstavba nové budovy národní knihovny pokračovat.“ Předávání kamene skutečně vejde do dějin školy. Při vlastní ceremonii nikdo z přítomných netušil, co všechno tomuto okamžiku předcházelo.

Základní kámen pro novou budovu Národní knihovny ČR byl vykután v areálu školního pozemku v blízkosti základů školy třemi studentkami 2. ročníku pod vedením Andrey Mařákové, vyučující předmětu Knihovnické informační systémy a služby, a za asistence ochotného školníka.

Kámen je z geologického hlediska nejspíše rulou. Jeho předchozí osudy jsou nejasné. „Jisté však je, že je dohladka oježděn, ošoupán a ochozen kroky našich bývalých i stávajících studentů a kolegů,“ podala vysvětlení paní Mařáková. Nejspíš ze skromnosti ale nezmínila jednu podstatnou skutečnost.

Kámen se totiž „doloval“ během hektického dopoledne přesně v ten den, kdy měl být odpoledne slavnostně předán. A to nebylo zdaleka všechno. Díky velkému nadšení pedagogů i studentů a vzácnému pochopení vedení školy v čele s ředitelkou Hanou Hesovou museli představitelé školy stihnout ještě mnohé. Měli na to pouhé tři hodiny! Ale když je víra a nadšení, podaří se i zázraky!

Za tu dobu byla vytvořena a sepsána pamětní listina. Byly sebrány podpisy studentů i pedagogů školy. O všem byla pořízena podrobná fotodokumentace. Jak je patrné z přiložených fotografií, všechny zmatky se podařilo zvládnout. Není na nich vidět, že většina přítomných prožívala vpravdě infarktové situace. Na zdárném výsledku se nemalou měrou podílel i místní šikovný kovář. Jeho dílna sídlí v sousedství školy. Právě on tesal na kámen nápis: KNIHOVNICTVÍ – SOŠ – PLZEŇ. Obětává Blanka Psutková pak kámen společně s pamětní listinou vlastnoručně dopravila obyčejným linkovým autobusem do Prahy. Její projev při předávání kamene během knihovnického happeningu na Letenské pláni už byl skutečně jen příslovečnou „třešinkou na dortu“. Všem, kdo se o to zasloužili, spadl, jak se říká, kámen ze srdce. V daném případě by však bylo asi trefnější uvést, že jim v tom nejlepším slova smyslu spadl od srdce.

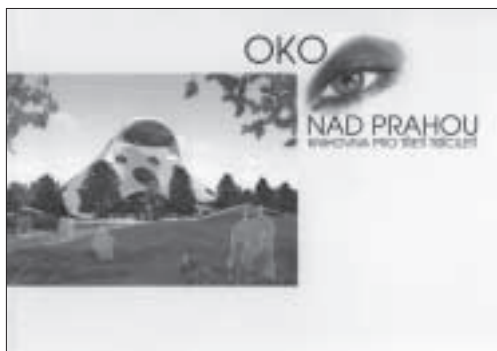
A co přejí učitelé a žáci Střední odborné školy prof. Švejcara z Plzně nové budově Národní knihovny do vínku? Ocitujme slova Blanky Psutkové a Andrey Mařákové: „Především aby se jí dařilo společně s fondem přestěhovat i část genia loci klementinské budovy Národní knihovny, aby do ní našli cestu nejen uživatelé, ale třeba i naši studenti jako její zaměstnanci a v neposlední řadě jí přejeme, aby byla krásná a byla důstojným reprezentantem českého knihovnictví.“

1. Detail čerstvě vytesaného nápisu 2. Projev B. Psutkové při předávání základního kamene 3. Vedoucí předmětové komise našeho oboru (KISS) Mgr. Andrea Mařáková

(Poděkování za pomoc a spolupráci Andree Mařákové)
 Příklad: Jihočeský kraj

Oko nad Prahou – knihovna pro třetí tisíciletí

Významná publikace vydaná u příležitosti konání výstavy Oko nad Prahou v pražské Galerii Klementinum prezentující výsledky mezinárodní architektonické soutěže na novou budovu Národní knihovny České republiky. Celobarevná publikace přinášející předmluvy významných osobností současného kulturního a politického života k danému tématu, líčí složitou historickou cestu k nové budově Národní knihovny, historii Letenské pláně ve vztahu k její

nové dominantě, představuje vítězný projekt Jana Kaplického a jeho tým Future Systems a dalších sedm nejlépe hodnocených projektů. Seznamuje s osobnostmi mezinárodní poroty a jejím komentářem k projektům finalistů.

V publikaci je rovněž uveden výběr z ohlasů tisku na novou budovu NK ČR.

Vydala Národní knihovna ČR. 1. vydání. Praha 2007. Náklad 3000 výtisků.

• 77 s. Cena 120 Kč. ISBN 978-80-7050-523-6

Zdeněk Uhlíř Velislavova bible /Velislai biblia picta /Velislaus Bible

Obrazový rukopis – nejsáhlejší ve středověké střední Evropě – vznikl kolem poloviny 14. století z podnětu Velislava, který je vyobrazen na fol. 188r jako klečící před sochou sv. Kateřiny, patronky teologů a filozofů. S největší pravděpodobností jej lze ztotožnit s pražským kanovníkem téhož jména, notářem krále Jana Lucemburského a pozdějším notářem a protonotářem, jakož i diplomatem Karla IV. Kniha vznikla ve světské, laické dílně vykazující známky standardního a stabilního provozu. Obsahem jsou biblické knihy Genesis (1r-52v), Exodus (53r-88v), Daniel (89r-108r), Soudců (108v-115r), Judit (115v-130r), cyklus o Antikristovi (130v-135v), christologický cyklus (136r-149r), Apokalypsa (153r-168v), Skutky apoštolské (169r-179v) a navíc cyklus o českých patronech sv. Václavu a sv. Ludmile (180r-188r). Důležitá je právě osoba objedna-

vatele – Velislava – a její myšlenkový svět. Ačkoli Velislava nelze ztotožňovat s *inventorem*, tj. osobou, která byla autorem scénáře pro konkrétní maliřské provedení cyklu, objednavatel zajistil určoval jeho stěžejní ideu. České dějiny jsou zapojeny jednak do procesu dějin spásy, jednak do kontextu *translatio regni*, tj. přenesení království z Moravy do Čech. Základní Velislavovou ideou byla snaha o evropskou, tj. univerzální velikost. Ideje skryté ve Velislavově bibli jsou plodným protějškem idejí obsažených v Pařížském zlomku latinského překladu Kroniky tak řečeného Dalimila. Barevná obrazová publikace podává základní charakteristiku Velislavovy bible. Na doprovodném CD-ROMu pak zájemci najdou celý rukopis v digitální podobě.

Vydala Národní knihovna ČR. 1. vydání. Praha 2007. Náklad 1000 výtisků.

• 38 s. Cena 95 Kč. ISBN 80-7050-516-8.